

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI

GİRİT KÖKENLİ MÜBADİL KADINLAR ÜZERİNE
SOSYAL ANTROPOLOJİK BİR ARAŞTIRMA”
(BURSA/TİRİLYE ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARZU ÖZTOK AKAY

ANKARA 2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI

GİRİT KÖKENLİ MÜBADİL KADINLAR ÜZERİNE
SOSYAL ANTROPOLOJİK BİR ARAŞTIRMA”
(BURSA/TİRİLYE ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARZU ÖZTOK AKAY

TEZ DANIŞMANI:
PROF.DR. ZAFER İLBARS

ANKARA 2012

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL ANTROPOLOJİ BİLİM DALI

GİRİT KÖKENLİ MÜBADİL KADINLAR ÜZERİNE SOSYAL ANTROPOJİK BİR
ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Arzu Öztok AKAY

Tez Danışmanı: Prof Dr. Zafer İLBARS

Tez Juri Üyeleri:

Adı ve Soyadı:

İmzası

Prof. Dr. Zafer İLBARS

Prof. Dr. Kurtuluş KAYALI

Doç Dr. Ashı Yazıcı YAKIN

Tez Sınav Tarih

01.06.2012

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...02.../06...../2012...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Arzu Öztok (AKAY)

.....

İmzası

.....

ÖZET

Göç çağımızın en önemli olgularından birisi olarak, tüm toplumlarda sosyo ekonomik dinamikleri etkileyen bir olgudur. Kadınlar da göç olgusundan doğrudan

etkilendikleri için, ailenin temeli olan kadınların göçle beraber ortaya çıkan yabancı topraklardaki kültürel değişim ve adaptasyon süreçleri büyük önem taşımaktadır.

Çalışmada zorunlu göçe tabi tutulan insanların değişim ve adaptasyon süreci; bu durumun neden olacağı etkinin yansıması ele alınmıştır.

“ Girit Kökenli Mübadil Kadınlar Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Araştırma “ isimli çalışmanın sürecinde Tirilye yöresinde Girit kökenli kadın göçmenlerin aileleri, yaşantıları üzerinde kültürel değişime yönelik önemli veriler elde edilmiştir.

Çalışma konusu olan göç, göçmenlerin kişisel deneyimlerine dayanarak değişmektedir. Çalışma kapsamı Tirilye ve çevresine mübadele sorası göç etmiş kadınların günümüzdeki ve yakın geçmişteki kültürel durumları antropoloji disiplininin araştırma yöntemleri ve incelediği konular ışığında ortaya konmuştur.

Anket verilerinden elde edilen bulgular ışığında, kadınların çok büyük bir bölümü zorunlu göç sonrası kültür ve geleneklere adaptasyon sorunu yaşamıştır. Bu süreçte kadınlar yemek kültürü, evlilik tercihi gibi konularda Girit'teki kültürlerinin devam ettiğini vurgulamıştır. Ayrıca kadınlar Girit göçmenleri ile evlilik tercihini de sürdürmüşlerdir ve Girit'e özgü kültürel ve toplumsal miras devam ettirilmiştir. Bu durum özellikle İleri yaş kadın grubunda daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Erken yaş grubunda ise Girit kimliği ve kültüründen uzaklaşıldığı gözlemlenmiştir.

Bu durum cinsiyetler arasında da farklılık göstermektedir. Zorunlu göç ile yaşanan adaptasyon problemi kadınlar tarafından erkeklere nazaran daha kolay atlatılmıştır.

Tirilye özelinde incelenen bölgenin Girit ile coğrafi ve iklim bakımından büyük farklılık göstermeyişi ve ekonomik anlamda benzer faaliyetlerin sürdürüldüğü bir yer olması nedeni ile Tirilye'ye yerleşen mübadiller kendilerini şanslı saymaktadır. Bu durum kültürel değişim ve adaptasyon konusunda cinsiyet durumu gözetilmeksizin mübadillere büyük yarar sağlamıştır.

ABSTRACT

As one of the most important phenomena of our time migration phenomenon affecting all societies, socio-economic dynamics. As Women are directly affected by the phenomenon of migration as a basis of family, the duration for adaptation and cultural exchange which occurs in foreign land have great importance for them.

In this study, the people forced to migrate, their process of adaptation and some changes on people have been dealt, at the same time, the reflection of this situation and its likely socio-effects on life have been dealt.

The process of the study called, Social Anthropology of Women Refugees Based on Crete, information about "Cretan origin women living in Trilye their families, their venues, business districts to reflect on the cultural exchange data have been obtained. Therefore, the migration study, evaluated on the basis of personal experiences of immigrants. In the study of women who immigrated after the exchange Tirilye and around the present and recent past, research methods, and examines issues of cultural conditions were defined by the discipline of anthropology.

Derived from the survey findings, a large part of women experienced adaptation problems about customs and traditions after forced migration. In this process, the women emphasized that they have carried on customs from Crete about issues such as food culture, women, marriage type, the choice of marriage, the importance of children's gender, partner relationships. In addition, these women continued to prefer to marry immigrants from Crete and Crete unique cultural and social heritage has been continued. This case has been particularly seen on the older age group, but it has been observed that on early age group had removed away from identity and culture of Crete.

This situation also differs between the sexes. Forced migration and its adaptation problems have been got over by women more easily than men.

Emigrants settled Trilye count themselves lucky as when Tirilye, evaluated in the case of the region, has no big difference with respect to geographical and climatic and economic sense. This provides a great benefit to refugees related to cultural exchange and adaptation issues regardless of gender status.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	x
RESİMLER LİSTESİ.....	xii
HARİTALAR LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ	4
1.2. TEZİN KONUSU	4
1.3. TEZİN AMACI	5
1.4. TEZİN ÖNEMİ	5
1.5. KURAMSAL TARTIŞMA.....	6
1.6. ARAŞTIRMA SORULARI/ HİPOTEZLER VE SINIRLILIKLAR.....	6
1.6.1. Hipotezler.....	7
1.6.2. Araştırma Soruları.....	7
1.6.3. Sınırlılıklar	8
1.7. YÖNTEM.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ KONUSUNA GENEL BİR BAKIŞ	13
2.1. GÖÇ OLGUSUNUN KAVRAMSAL İÇERİĞİ	13
2.2. GÖÇ TÜRLERİ	16
2.2.1. İsteğe Bağlı ve Zorunlu Göçler	16
2.2.3. İç Göç ve Dış Göç	17

2.2.4. Uzun ve Kısa Süreli Göç.....	19
2.3. GÖÇ VE KADIN KONULARI.....	20
2.4. GÖÇÜN KÜLTÜREL ETKİLERİ.....	24
2.4.1. Kültürel Değişim	24
2.4.2. Kültürleşme	26
2.4.3. Kültür Olgusu Bağlamında Kimlik Sorunu	29
2.4.4. Ötekileştirme	31
2.4.5. Toplumsal Gruplar ve Toplumsal İlişkiler Yoluyla Kültürün Kuşaklararası Aktarımı	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE VE YUNANİSTAN ARASINDA NÜFUS MÜBADELESİ	37
3.1. TÜRKİYE YUNANİSTAN ARASINDA NÜFUS MÜBADELESİ	37
3.1.1. Lozan Barış Konferansında Mübadele Konusu	37
3.1.2. Türkiye Yunanistan Arasında Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi	39
3.2. MÜBADELENİN UYGULAMA SÜRECİ	41
3.2.1. Türkiye'nin Yürüttüğü Çalışmalar	41
3.2.2. Mübadelenin Uygulama Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar	43
3.2.2.1. İskân Sorunları.....	43
3.2.2.2. Taşınır ve Taşınmaz Mallar	43
3.2.2.3. Etabli Sorunu.....	45
3.2.3. Mübadelenin Sonuçları.....	47
3.2.3.1. Mübadelenin Demografik Sonuçları	47
3.2.3.2. Mübadelenin Sosyo-Ekonomik Sonuçları.....	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MÜBADELE ÖNCESİ VE SONRASI GİRİT VE TİRİLYE'DE SOSYOKÜLTÜREL YAŞAM.....	52
4.1. GİRİT VE GİRİTLİ GÖÇMENLER.....	52
4.1.1. Girit'in Fethi ve Girit'te Türkler.....	52

4.1.2. Girit'te Ekonomik Yaşam	55
4.1.3. Girit'te Sosyo Kültürel Yaşam.....	55
4.2. MÜBADELE GÖÇMENLERİ ÖNCESİNDE TİRİLYE.....	63
4.3. MÜBADELE SONRASINDA TİRİLYE	64

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TİRİLYE'DE GİRİT MÜBADİLİ GÖÇMEN KADINLARA İLİŞKİN

BULGULAR.....	71
5.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER.....	71
5.2. AİLE VE EVLİLİK HAYATI	74
5.3. MESLEK DURUMLARI	83
5.4. DİL ÖĞRENME SÜREÇLERİ	88
5.5. DİN	89
5.6. SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAM.....	93
5.7. GÜNLÜK YAŞAM	101
5.8. GİYİM.....	104
5.9. YEMEK KÜLTÜRÜ.....	111
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	122
KAYNAKÇA	127
EK 1.....	133
EK 2.....	143
KAYNAK KİŞİ VE KATILIMCI LİSTESİ.....	143
EK 3.....	147

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Türk Hükümetinin 1923–1928 Yılları Arasında Türk Mübadillerin Yerleştirilmesi İçin Yaptığı Harcamalar	50
Tablo 2: Livalara Göre Girit’te Nüfus (1911).....	56
Tablo 3: Tirilye 1886–1900 Demografik Bilgiler	63
Tablo 4: Cinsiyete Göre Doğum Yerleri.....	72
Tablo 5: Cinsiyete Göre Medeni Durum.....	72
Tablo 6: Cinsiyete Göre Öğrenim Durumu.....	73
Tablo 7: Cinsiyete Göre Mesleklerin Dağılımı	73
Tablo 8: Cinsiyete Göre Göç Edilen Yerler	73
Tablo 9: Evlilik Tercihine Göre Anova Testi	75
Tablo 10: Girit’e Yönelik İsteklere İlişkin Tukey Post Hoc Testi	76
Tablo 11: Yaşa Göre Kadınların Kendilerini Nitelemeleri	78
Tablo 12: Yaşa Göre Erkeklerin Kendilerini Nitelemeleri	79
Tablo 13: Cinsiyete Göre Yunanistan ve Girit Arasında Farklılığa İlişkin Frekans Analizi ve Kikare Tablosu	88
Tablo 14: Yaşa Göre Aile ve Evlilik Hayatına İlişkin Frekans Analizi.....	90
Tablo 15: Yaşa Göre Girit’e Yönelik İsteklere İlişkin Frekans Analizi	90
Tablo 16: Girit’çe Yunanca Konuşma Durumuna İlişkin Frekans Analizi.....	88
Tablo 17: Nazara İlişkin Frekans Analizi	94
Tablo 18: Nazara İlişkin Anaova Testi.....	95
Tablo 19: Cinsiyete Göre Yunan Örf Adetlerinin Uygulanıp Uygulanmadığına İlişkin Frekans Analizi	95

Tablo 20: Cinsiyete Göre Devletin Mübadillere Sahip Çıkıp Çıkmadığına İlişkin Frekans Analizi	96
Tablo 21: Cinsiyete Göre Aynı Trilye’te Kendi İstekleri İle Gelip Gelmediklerine İlişkin Frekans Analizi	96
Tablo 22: Cinsiyete Göre Ayrımcılığa Maruz Kalıp Kalmadıklarına İlişkin Frekans Analizi	96
Tablo 23: Cinsiyete Göre Aynı Kültürel Geçmişe Sahip İnsanlarla Anlaşım Anlaşamamaya İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi.....	97
Tablo 24: Cinsiyete Göre Aynı Kültürel Geçmişe Sahip İnsanlarla	101
Tablo 25: Cinsiyete Göre Baş Sıkıştığında Başvurabilceği Kişilerin Frekans ve Kikare Testi.....	96
Tablo 26: Kültürel Mirasa İlişkin Frekans Analizi	97
Tablo 27: Girit’ten Gelme Eşya Olup Olmama Durumuna İlişkin Frekans Analizi.....	104
Tablo 28: Günlük Yaşama İlişkin Frekans Analizi.....	105
Tablo 29: Günlük Yaşama İlişkin Tukey Post Hoc Çözümlemesi	105
Tablo 30: Yaşa Göre Günlük Yaşama İlişkin Frekans Analizi.....	105
Tablo 31:Cinsiyete Göre Giyim Tarzına İlişkin Frekans Analizi	105
Tablo 32: Yaşa Göre Giyim Tarzına İlişkin Frekans Analizi	105

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Günümüzde Tirilye	63
Resim 2: Taş Mektep	68
Resim 3: Kemerli Kilise.....	69
Resim 4: Fatih Camii	69
Resim 5: Tirilye Evleri.....	70
Resim 6: Tirilye’de Zeytinyağı Çıkarma	84
Resim 7: Girit Dokuma Örnekleri - 1	85
Resim 8: Girit dokuma örnekleri – 2.....	85
Resim 9: Girit’ten Getirilen Dikiş Makinesi.....	86
Resim 10: Girit Dantel Örneği	87
Resim 11: Meral Ertokat	87
Resim 12: Nazar Boncuğu	91
Resim 13: Yumurta Asma Uygulaması - 1	92
Resim 14: Yumurta Asma Uygulaması – 2	92
Resim 15: Mudanya Lozan Mübadele Derneği Arşivinden İlk Bando Takımı, 1924 ...	100
Resim 16: Mudanya Lozan Mübadele Derneği Arşivinden, Giritliler Tarafından İlk Kurulan Futbol Takımı.....	100
Resim 17: Girit Adasında Yaşayan Türk Kadın Ve Erkek (Mehibe Hanımın Aile Dostları).....	106
Resim 18: Mehibe Hanımın Girit’teki Akrabaları	107
Resim 19: Girit’te Yaşanan Yıllar	108
Resim 20: Girit’te Yaşanan Yıllar – 2	108
Resim 21: Katılımcılardan Mehmet Kara’nın Babası.....	109
Resim 22: Girit’te Yaşanan Yıllar – 3	109
Resim 23: Girit’te Yaşanan Yıllar – 4	110

Resim 24: Girit'te Yaşanan Yıllar – 5	110
Resim 25: Dakos	112
Resim 26: Kuzu Etli Stamnagati	113
Resim 27: Pita	114
Resim 28: Enginarlı Pilav	115
Resim 29: Şevketi Bostan	117
Resim 30: Yoğurtlu Oğlak Eti	118
Resim 31: Kavala Böreği	119
Resim 32: Kazayağı Salatası	120
Resim 33: Kazayağı Böreği	121

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Girit Adası.....	53
----------------------------	----

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AÜ	Ankara Üniversitesi
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
DESEM	Dokuz Eylül Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
Kg	kilogram
Km	kilometre
MC	Milletler Cemiyeti
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
s.	Sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SPSS	Statistical package for social sciences
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	Türk lirası
YKB	Yapı Kredi Bankası

GİRİŞ

Bursa önemli bir göç yolu olması dolayısıyla farklı kültürlerden etkilenen coğrafyaların başında gelmektedir. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti'nin ayrılan Balkan ve Kafkas bölgelerinden gelen göçmenlerin uğrak noktalarından birisi olan Bursa ve çevresi, Lozan Antlaşması çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan arasında kabul edilen nüfus mübadelesi sonrası mübadillere de ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun pek çok bölgesine mübadele göçmenleri yerleştirilmiştir; ancak göçmenlerin en yoğun olarak iskân edildiği bölgelerden biri de; yaşadıkları toprakları ve evlerini terk eden yerli Rum nüfusunun bulunması sebebi ile Bursa vilayeti ve çevresi olmuştur. Kadın, erkek, yaşlı, çocuk birçok kişi Yunanistan'dan zorunlu göç ile Mudanya civarındaki Tirilye (Eski adı Zeytinbağı olan yerleşim 23 Ocak 2012 tarihi itibari ile eski adına kavuşmuştur ve resmi olarak ismi Tirilye olarak değişmiştir.) Kumyaka, Güzelyalı, Dereköy gibi alanlara yerleştirilmişlerdir. Dolayısıyla mübadillerin kültürel süreçlerinin ne şekilde ilerlediğinin değerlendirilmesi, toplumbilim açısından büyük öneme sahiptir ve bu çalışmanın yürütülmesinin temel amacı da bu kültürel değişim sürecini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

En genel ifade ile kültürel değişim süreci kişinin yeni ülkedeki deneyimlerini, bu deneyimleri algılayış biçimini, yaşadığı sorunları, sorunlarla başa çıkma yollarını ve yeni kültüre uyum sürecini ifade etmektedir. Kültürel değişim, değişik kültürlerde yetişmiş kişilerin birbirleri ile sürekli iletişim içinde olmalarından kaynaklanan kişisel değişimlerdir. Dolayısıyla bu değişim hem ev sahiplerinde hem de göçmenlerde ortaya çıkmaktadır. Mübadil göçmenlerin terk ettikleri toprakların özellikleri yaşadıkları alanları terk etme sebepleri, yeni yerleştikleri alanın çeşitli özellikleri; etnik gruplara ve çok kültürlülüğe ilişkin görüşler, göç edilen ülke vatandaşlarının onlara karşı tutumları, göçmenlere sağlanan destek, göçmelerin yaş, eğitim, cinsiyet, kişilik özellikleri, yerleştikleri ülkenin dilini bilip bilmemeleri, meslek sahibi olup olmamaları kültürleşme sürecini etkileyen faktörlerdir.

Yapılacak çalışmada göçmen kadınların yaşadığı deneyimler, bu deneyimleri algılayış biçimleri, karşılaştıkları problemler, bu problemleri çözme şekilleri, adaptasyon problemleri, göçmen kadınların yaşadığı değişim, evlilik tercihleri, çocuk sahibi olmaları, dil öğrenmeleri, din ve inanç dünyasındaki değişimleri, çalışma hayatına girmeleri ve yerliler ile ilişki kurmaları, mutfak kültürü, kıyafet ve el sanatları ile aynı zamanda da örf adetleri ile ilgili değişimler gibi pek çok konunun üzerinde durulması amaçlanmaktadır.

Göç gibi önemli, travmatik bir olayda ve sonrasındaki kültürel değişim sürecinde kadınların önemi oldukça fazladır. Onların aile içindeki yeri, çocuk yetiştirmedeki önemleri kültürleşme sürecini etkileyen önemli faktörler arasındadır. Ayrıca kadınların kültürleşme aşaması da erkeklerinkinden farklı bir şekilde gerçekleşmektedir.

Bu farklılıkların temelleri, gelenek ve görenekler tarafından belirlenen toplumsal kadın-erkek rolleri, aile içi iş bölümü, kadının ev içindeki konumu gibi nedenler üzerine oturmaktadır. Kadının anne, eş ya da genç kız olması da göçe ilişkin deneyimlerini farklılaştırabilmektedir. Bu nedenler ile kadınların kültürel değişim süreci erkeklerin kültürleşme sürecinden bağımsız bir biçimde ele alınmalıdır. Bütün bunlar bu tür çalışmalarda kadınlara ağırlık verilmesini zorunlu kılmaktadır. Elbette kadınların içinde buldukları durumu henüz okul çağına gelmemiş çocukları da etkileyecektir. Aynı zamanda da kadınların dış dünya ile iletişime geçmeleri aşamasında okul öncesi dönemi bitiren çocukların okula başlaması da önemli bir faktör olabilmektedir. Çalışmamız sırasında kadının bu toplumsal belirleyicilerine de yer verilecektir.

Çalışma 5 temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konu ile ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve değerlendirilecektir. Bu kapsamda araştırmanın problemi, konusu, amacı, önemi, çalışmanın hipotezleri, yöntemi ve sınırlılıkları değerlendirilecektir. İkinci bölümde göç ile ilgili literatür değerlendirilecektir. Göç, göçmen ve kültürleşme olgusunu incelemeyi amaçlayan bu bölüm, konuyu teorik bir bakış açısı ile incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye ve Yunanistan Arasında Nüfus

Mübadelesi Sözleşmesi kapsamında, mübadelenin uygulama sürecinin yanı sıra nedenlerini ve sonuçlarını uygulama sürecini ortaya konulacaktır. Dördüncü bölümde temel inceleme alanımızı oluşturan Mudanya'ya bağlı Tirilye beldesinde Giritli göçmen kadınların kültürel değişim sürecini daha iyi anlayabilmek adına bölgenin mübadele öncesi ve sonrası sosyo-ekonomik yapısı incelenecektir. Bu bölümde Girit ile ilgili bilgilere de yer verilecek ve mübadele öncesi ve sonrası yapı değerlendirilecektir. Temel inceleme alanımızı oluşturan Giritli kadınların kültürleşme süreci ise beşinci ve son bölümde değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Göç çağımızın en önemli olgularından birisi olarak, tüm toplumlarda sosyo-ekonomik dinamikleri etkileyen bir olgudur. Kadınlar da göç olgusundan doğrudan etkilendikleri için, ailenin temeli olan kadınların göçle beraber ortaya çıkan yabancı topraklardaki kültürleşme süreci büyük önem taşımaktadır. Zorunlu göçe tabi tutulan insanların değişim ve adaptasyon sürecini nasıl yaşadıklarını ortaya çıkarabilmek; aynı zamanda bu durumun neden olacağı olası sosyal etkinin yaşama yansıması ele alınacaktır.

1.2. TEZİN KONUSU

Öncelikle Türk-Yunan Mübadele Anlaşması kapsamında Türkiye’de yeni ve zorunlu bir yaşam kuran göçmenlerin birlikte getirdikleri sosyo-ekonomik ve kültürel düzenleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Böylece onların yeni topraklarda yaşadıkları sosyo- kültürel değişimin anlaşılması kolaylaşacaktır. Gerçekleştirilecek tezin araştırma sürecinde Tirilye yöresinde yaşayan Girit kökenli kadın göçmenlerin aileleri, yaşadıkları mekânlar, iş muhitleri üzerinde kültürel değişimi yansıtmaya yönelik veriler elde edilecektir. Dolayısıyla çalışma konusu göç, göçmenlerin kişisel deneyimlerine dayanarak değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında Tirilye ve çevresine mübadele sonrası göç etmiş olan kadınların günümüzdeki ve yakın geçmişteki kültürel durumlarını antropoloji disiplininin araştırma yöntemleri ve incelediği konular ışığında ortaya koymaktır. Bu kapsamda mübadele göçmeni kadınların Girit’ten getirdikleri Yunancadan Türkçeye geçiş, çocuklarının eğitim süreçleri, komşuları ile ilişkileri, evlilik tercihleri ve kimlik sorunları ele alınacaktır.

1.3. TEZİN AMACI

Tirilye ve çevresine mübadele sonrası göç etmiş olan kadınların günümüzdeki ve yakın geçmişteki kültürel durumlarını antropoloji disiplininin araştırma yöntemleri ve incelediği konular ışığında ortaya koymaktır. Bu kapsamda mübadele göçmeni kadınların Girit'ten getirdikleri Yunancadan Türkçeye geçiş, çocuklarının eğitim süreçleri, komşuları ile ilişkileri, evlilik tercihleri ve kimlik sorunları ele alınacaktır.

1.4. TEZİN ÖNEMİ

Lozan Barış Konferansı'nın (20 Kasım 1922 – 24 Temmuz 1923) ortaya çıkardığı siyasi metinlerden biri de “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”dür. Bu sözleşme kapsamına yaklaşık olarak 350.000 Müslüman Türk ile 200.000 Hıristiyan Rum dâhil edilmiştir. Bu kalabalık grupların “ zorunlu göç” gibi travmatik bir durumla karşı karşıya kalmaları konuyu önemli hale getirmektedir.

Anadolu'nun pek çok bölgesine mübadele göçmenleri yerleştirilmiştir; ancak göçmenlerin en yoğun olarak iskân edildiği bölgelerden biri yaşadıkları toprakları ve evlerini terk eden yerli Rum nüfusunun bulunması sebebi ile Bursa Vilayeti olmuştur. Bu kapsamda Mudanya kazasının Tirilye Nahiyesi'nde önemli sayıda mübadil göçmeni iskân edilmiştir. Tirilye, Kumyaka, Güzelyalı, Dereköy gibi alanlara yerleştirilen göçmen kadınların kültürleşme sürecini ele aldığı için bu çalışma aynı zamanda bir kadın çalışmasıdır. Göçmen kadınlarda gözlenen günümüze değin yaşadıkları, ev yaşamları, ikinci bir dil öğrenmeleri (çünkü Girit mübadilleri sadece Yunanca biliyorlardı), yeni yaşam alanlarında çalışma hayatına girmeleri ve çevreleri ile ilişki kurmaları gibi hususlar araştırmanın diğer kuramsal çalışmalara ve kadın araştırmalarına yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.5. KURAMSAL TARTIŞMA

Yapılan çalışmanın sosyal antropolojik boyutları ve kadın çalışmalarına ilişkin literatür değerlendirilerek; hazırlanan proje adaptasyon aynı zamanda sosyo-kültürel değişim temeline oturtulacaktır.

Tirilye çevresinde şuan yaşayan Girit kökenli mübadil kadınlar ile onların yaşam alanlarına giren konutlar ve kullandıkları eşyalar, pişirdikleri yemekler, kullandıkları dil, doğum - ölüm törenleri, düğünleri, evlilikleri gibi konular çerçevesinde bir inceleme yapılacaktır.

1.6. ARAşTIRMA SORULARI/ HİPOTEZLER VE SINIRLILIKLAR

Girit kökenli mübadil kadınların kültürleşme sürecini incelemeyi amaçlayan çalışmamızda sosyo- kültürel değişim ve adaptasyon süreci üzerinde durulacaktır. şüphesiz kadınların adaptasyon süreci erkeklerin adaptasyon sürecinden farklı ve daha zordur. Herhangi bir mesleğe sahip olmayan kadınlar daha çok ev işleri ve çocukların bakımlarından sorumludur ve çoğu zaman sosyalleşme süreçleri çocukların okula başlaması ile şekillenir. Hele farklı topraklardan gelmiş ve kimlik konusunda sıkıntı yaşayan toplumlara ait kadınların sosyal değişim ve adaptasyon süreci daha da farklı olabilir. Senelerce yaşadıkları topraklarda “Türk” oldukları için dışlanan bu grup geldikleri vatan topraklarında “ ge vur “ olarak nitelendirilmiş; din, dil, örf adet, giyim - kuşam gibi kimliği tanımlayan konularda “ötekileşme “ sıkıntısı yaşamış olabilirler. Adaptasyon süreci onlar için daha da sıkıntılı bir süreç haline bürünmiş olabilir. Geldikleri vatan toprağının dilini günlük hayatta kullanmak alışkanlık gereği zor gelmiş ve Rumca dillerinde bir süre yer etmiş olabilir. Bu gelinen topraklarda yadırganmış ve bunun sonucunda ie kapanık ve sert mizaçlı bir topluluk haline gelinmiş ve mutsuzluğun tohumları atılmış olabilir. Giyim kuşam, yemek eşitleri, örf adet ve ibadet dilleri ile ilgili serzenişler tüm bu sorunların peşi sıra gelmiş olabilir. Sosyal değişim ve adaptasyon bu ereve doğrutusunda incelenecektir. Bu kapsamda araştırma hipotezleri, soruları ve sınırlılıkları şu şekilde belirlenmiştir.

1.6.1. Hipotezler

1. Kadınların adaptasyon süreci erkeklerin adaptasyon sürecinden farklı ve daha zordur.

2.Senelerce yaşadıkları topraklarda “Türk” oldukları için dışlanan bu grup geldikleri vatan topraklarında uyum sürecinde zorluk çekmiştir.

3. Özellikle kültürün önemli öğelerinden yemek ve dil konusunda sıkıntı yaşanmıştır.

4.Kuşaklar arası uyum süreci değişim göstermiş ve adaptasyon süreci üçüncü ve dördüncü kuşaklarda daha kolay hale gelmiştir.

1.6.2. Araştırma Soruları

1. Kadınlar ve erkekler gelinen yere adaptasyonda hangi konularda sıkıntı yaşamıştır?

2. Avrupa’dan geldiklerini vurgulayan mübadiller aile içinde kadın - erkek için aynı demokratik ortamı sağlayabilmişler midir?

3. Çocuklarının kız ya da erkek olması onlar için önemli midir?

4. Bugün “nerelisin” sorusuna nasıl cevap vermektedirler?

5. Girit adası ile Yunanistan arasında dil, yemek, giyim konusunda farklılıklar var mıdır?

6. Bugün Yunanca bilen kaç kişi vardır? Varsa nereden öğrenmişlerdir?

7. Göçten sonra Rumca konuştuklarında nasıl bir tepki ile karşılaşmışlardır?

8. Girit kimliğini hatırlatan eşyalar saklanmakta mıdır?

9. Düğün doğum ve cenazelerde yapılan farklı bir uygulama var mıdır?

10. Girit yemekleri hala tercih edilmekte midir?

11. Aynı kültürel geçmişe sahip insanlar ile daha iyi anlaşıldığı düşünülmekte midir?

12. Kadın ve erkekler arasında Mübadele derneklerine üyelik oranında ciddi bir fark var mıdır?

1.6.3. Sınırlılıklar

Sosyo-kültürel yapısını, alan araştırması ile elde ettiğimiz bulgulara dayanarak incelediğimiz Tirilye'nin birbirinden bağımsız beş mahalle şeklinde konuşlanması, katılımcılarla yaptığımız görüşmeler de bizi zaman açısından sınırlandırmıştır. Katılımcıları belirlerken, sürekli olarak Tirilye'de yaşayan kişilerle görüşme yapılması hedeflendiği için alan araştırması sırasında, sadece belirli dönemlerde köyde yaşayan insanlarla görüşme yapılmamıştır. Bu uygulamadaki amacımız, belirli sürelerle de olsa, bölge dışında yaşayan insanların görüşlerinin etkilenmiş olabileceğini ve bunun da araştırmamızı yanlış yönlendirebileceğini değerlendirmemizdir. Alan araştırmamız sırasında görüşme yaptığımız katılımcılar, kılavuz ve kaynak kişilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda seçilmiştir.

1.7. YÖNTEM

Çalışma kapsamında literatür tarama, anket ve yüz yüze görüşme tekniklerinden yararlanılacaktır. Literatür taraması kapsamında konu ile ilgili yerli ve yabancı basılı kaynaklar, süreli yayınlar derlenmiştir. Konu ile ilişkisi olması bağlamında bu kısımda ağırlıklı olarak göç, göç türleri, kültürleşme, kadın ve göç olgusu, Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi, göçmenlerin sosyo kültürel özellikleri ve göç bölgeleri ile bilgiler derlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca Girit mübadillerinin geldikleri alanı açıklayıcı Osmanlı Salnameleri ve diğer literatürden

yararlanılacaktır. Giritli mübadillerin birinci kuşak sakinleri üzerine önceden yapılmış araştırmalar ile onların bıraktığı materyaller de değerlendirilecektir.

Araştırma Evreni ve Örneklem, Bursa iline bağlı Mudanya kazasının Tirilye nahiyesidir. Tirilye'nin nüfusu 2010 nüfus sayım sonuçlarına göre 1836'dır. Nüfusun 909'unu erkek, 927'sini kadınlar oluşturmaktadır.

Tirilye beş farklı mahalleden oluşmaktadır. Bu mahalleler aşağıda belirtildiği gibidir.

- 1) Halilbey Mahallesi
- 2) Talatbey Mahallesi
- 3) Enverpaşa Mahallesi
- 4) Niyazibey Mahallesi
- 5) Camişerif Mahallesi

Tirilye etnik köken olarak farklı grupları barındırmaktadır. Aslında bu araştırma için Tirilye'nin seçilmiş olmasının nedenlerinden biri de Tirilye'nin farklı etnik gruplardan oluşmuş olmasıdır. Şimdiye kadar bu konuda yapılan araştırmalarda nüfusun yoğun olmadığı ve kültürün daha kapalı yaşandığı alanlar seçilmiştir; ancak kültürel değişim ve adaptasyonun ortaya çıkarılması için birçok farklı grubun yer aldığı ve nüfusun biraz daha yoğun olduğu yerlerin seçilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Burada yaşayan Tokatlı, Trabzonlu, Vanlı, Kastamonulu, Giritli, Kavalalı, Serezli, Yanyalı, Selanikli gibi değişik grupların ortak özellikleri ise gerek zorunlu göç gerek ise isteğe bağlı göç yolu ile ya da iç göç ve dış göç olarak adlandırdığımız göç türleri vasıtası ile Tirilye'ye yerleşmiş olmalarıdır.

Tirilye Belediye Başkanı Ali Turan'ın verdiği bilgiye göre; bu gruplara ilişkin net bir istatistiksel çalışma yapılmamış olmakla beraber nüfusun 200 kadarının Yunanistan'ın (Kavala, Serez, Yanya, Selanik) belirli bölgelerden geldiği (ana kara), 250 kadarının ise Girit adasından göç ettiği sanılmaktadır.

Alan araştırmamıza başlamadan önce üç hafta süre ile Belediye Başkanı, mahalle muhtarları, Mudanya Lozan Mübadilleri Dermeği Başkanı ve kaynak kişiler ile yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılardan elde etmek istediğimiz veriler belirlenmiştir. Bu çalışma neticesinde 39 adet açık uçlu soru ve 21 adet kapalı uçlu soru hazırlanmıştır. Görüşmeler bu forma bağlı olarak yapılmıştır. (Ek-1) Aynı bilgileri tekrarlamamaları ve istatistiksel çalışmalarda kolaylık sağlaması açısından her iki soru tarzı da tercih edilmiştir.

Çalışmamızın bazı katılımcıları tedirgin ettiği gözlenmiştir. İnsanları tedirgin eden en önemli faktörün, görüşme sırasında yapmış olduğumuz ses kaydı olduğunu fark etmemiz nedeni ile alan araştırmamız esnasında zaman zaman ses kaydı alınmamış, görüşmenin sohbet ortamında gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir.

Araştırmamız kapsamında Girit kökenli aileler ile yapacağımız görüşme dışında karşılaştırma ve kontrol grubu olarak Yunanistan'ın diğer bölgelerinden (Kavala, Selanik, Yanya, Serez) gelen aileler ile de görüşmeler gerçekleştirilecektir. Evrenimiz yaklaşık 450 kişiyi kapsamaktadır. Bu da ortalama 100 aileye tekabül etmektedir. Bu kişilere kapalı uçlu sorular sorulacak ve elde edilecek veriler SPSS programı yardımıyla değerlendirilecektir.

Çalışma kapsamında belirlenen Girit göçmeni 15 haneden ve Serez, Selanik ve Kavala gibi ana karadan göç eden 15 haneden toplam 60 kişinin yaş dağılımı ise şu şekildedir:

Girit Göçmenleri

18–35 5 kadın 5 erkek

35- 58 5 kadın 5 erkek

58–90 ve üzeri 5 kadın 5 erkek

Serez, Selanik ve Kavala

18–35 5 kadın 5 erkek

35- 58 5 kadın 5 erkek

58–90 ve üzeri 5 kadın 5 erkek

Çalışma kapsamında yüz yüze görüşme yapılacak kişiler kapsamına kontrol grubu olarak erkekler de dâhil edilmiştir. Aynı zamanda ana kara bölgesi göçmenleri ile de karşılaştırma yapılması amacıyla görüşmeler yapılacaktır.

Konu ile ilgili olması bakımından araştırma kapsamındaki kadınların günlük hayatlarında kullandıkları eşyalar, takılar, el işleri, yaşadıkları evlerin fotoğrafları da ekler bölümünde yer alacaktır.

Ayrıca, analize ilişkin olarak;

- SPSS 20.0 paket programı kullanılmıştır.
- Anket verileri soru bazında irdelenmiştir. Ancak birbiri ile ilişkisi olan sorular birlikte irdelenmiştir.
- Anket verilerinin c z mlenmesinde frekans analizi, c praz tablolama, kıkare, bağımsız örneklem t testi ve anova testlerinden faydalanılmıştır.
- Karşılaştırmanın yapılabil-diği sorular için (cinsiyet karşılaştırması, yaş karşılaştırması) karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırılan grupların aralarındaki ilişkinin gösterilebilmesi için kıkare bağımsızlık testinden faydalanılmıştır.

- Kikare bağımsızlık, bağımsız örneklem t testi ve ANOVA testlerinde p değerinin (anlamlılık değerinin) 0,05'ten düşük olması beklenmektedir. 0,05'ten büyük olduğu durumlarda ikili ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılır.¹

¹ DESEM, **SPSS Ders Notları**, İzmir: DESEM Yayını, 2010, s. 10.

İKİNCİ BÖLÜM

2.GÖÇ KONUSUNA GENEL BİR BAKIŞ

2.1. GÖÇ OLGUSUNUN KAVRAMSAL İÇERİĞİ

İnsanların bir yerden diğer bir yere hareketliliği ya da yer değiştirmeleri şeklinde en genel anlamıyla tanımlanabilecek göç olgusu aslında insanlık tarihi kadar eskidir. Bu bağlamda, göç olgusu günümüzde antropolojiden, sosyolojiye, siyaset biliminden tarihe kadar birçok disiplinin ilgi alanındadır.

Binlerce yıl öncesinde, Afrika kıtasından, diğer kıtalara yayılan insanlık, kendi tarihi içinde birçok göç hareketine tanık olmuştur. Bu açıdan göç bir antropoji konusu iken; iktisat bilimi, göçün işsizlik gibi ekonomiye bağlı nedenlerini ve göç edilen yerdeki işgücüne katılım oranına nasıl bir katkı sağladığına odaklanır.

Sosyoloji ise konusu daha çok boyutlu bir olgu olarak görüp, konunun toplumsal neden ve sonuçlarını inceler. Ayrıca, göç sonrası oluşan toplumsal yapı, yabancılaşma, ötekileşme, kültürel uyum gibi konulara odaklanır. Aslında sosyal bilimler literatürü ve eğilimleri, olgulara çok boyutlu bakılmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü herhangi bir gelişme ya da olgunun birden çok nedeni ve sonucu söz konusudur.

Belli bir bölgedeki birey ya da toplumsal grupların iktisadi, sosyolojik ve siyasal nedenlerle buldukları yerden, başka bir yere geçici ya da yerleşmek üzere hareketliliğine göç denir.² Şenyapılı'ya göre ise, göç “kimi zaman isteğe bağlı kimi zamanda başka bir gücün ya da doğa olaylarının zorlamasıyla, insanların farklı coğrafyalara olan hareketliliğidir.”³ Marshall konuyu tarihsel bir bakış açısı ile tanımlamaktadır. Bu tanıma göre göçün insanlık tarihi kadar eski bir olguyu ifade ettiğini, zaman içinde ise, nüfus artışı, yaşam koşullarını iyileştirme amacıyla yeni keşifler yapma isteği ile farklı coğrafyalara yapılan harekettir.

² Neslin Türkaslan, “Bursa’da Meskûn Bulgaristan Göçmenlerinin Ekonomik Durumları Üzerine Bir İnceleme”, **Toplum ve Göç**, Ankara, DİE Yayınları, 1997, s. 206.

³ Tansı Şenyapılı, **Gecekondular**, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basımı, 1981, s. 54.

Bu bağlamda, “Sosyal, politik, dinsel ve ekonomik nedenlerle bulunulan bölgenin yaşanabilirliğini yitirmesi ile bireylerin bir yerden başka bir yere kendi istekleriyle veya başka güçlerin etkisiyle hayatlarının gelecek kısmının tümünü veya bir kısmını geçirmek üzere yaptıkları bir yer değiştirme hareketidir.”⁴

Tekeli’ye göre, göç; “belli bir zaman dilimi içerisinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların, kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarıdır.”⁵

Yüzyıllardan bugüne çeşitli sebeplerle gerçekleşen bir göç olgusu mevcuttur. Bu olgu hem göç eden (kişi), hem terk edilen yer (anavatan), hem de göç edilen yer (yabancı ülke) bağlamında farklı boyutları olan bir konudur. Göç edilen ülkede yaşanan ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmeler yanında, göçe konu olan insanların psikolojileri, sosyolojik unsurları çalışma bağlamında değerlendirilmektedir.

Göç olgusunda tanımlardan da anlaşılacağı üzere, bir hareketliliğin göç olarak ifade edilmesi için bazı şartlar söz konusudur. Bunlar genel hatları ile şu şekilde sıralanabilir;

- Bulunulan coğrafyadan ayrılmayı gerektirecek nedenler: (Çekici ve İtici Nedenler)
- Bir istek ya da zorlamanın varlığı

Dünya tarihinde görülen ilk göç hareketleri, kavimler göçü gibi önemli bazı gelişmeler günümüzde bile incelenen konular arasındadır. Ancak göç konusunun, sosyal bilimler literatüründe önemli bir yer tutmaya başlaması, özellikle sanayi devrimi sonrasındaki gelişmelerle ağırlık kazanmıştır.

⁴ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, Bilim Sanat Yayınları 1999, s.685

⁵ İlhan Tekeli, “Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi”, **Türkiye’de İçgöç Konferansı Bildiriler Kitabı**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998, s. 9.

Dünyadaki sanayileşme ve buna bağlı gelişe ulus-devletleşme süreci ile birlikte göç konusu ayrı bir önem kazanmıştır. Çünkü modern dönemlerle birlikte, kentleşme, nüfusun yapısı, istihdam gibi konular yanında, ulus-devletlerin sınırları içindeki ve sınırları dışına olan hareketlilikler önem kazanmıştır.

Sanayi devrimi öncesindeki dönem göç hareketleri kimi zaman iktisadi (tarım alanlarındaki paylaşım sorunları, coğrafi şartlara bağlı tarımsal üretimin azalması gibi), kimi zaman siyasal (savaş, işgal, fetih hareketleri gibi) kimi zamanda sosyolojik (nüfus artışı, toplumsal gruplar arası ayrımlaşma gibi) etkilidir. Modern dönemlerde bu etkenlerin yanına, işsizlik, toprakların bölünmesi, kentlerin çekiciliği gibi olgular da eklenmiştir.

Nermin Abadan-Unat ise, bu süreci çeşitli dönemlere ayırarak açıklamaktadır. Unat'a göre, "büyük çaptaki göç hareketlerinin birinci dalgası, Avrupalı devletlerin emperyalist politikaları ile başlamış ve Birinci Dünya Savaşı sonunda sona ermiştir. Dönemin önemli güçleri (İspanya, İngiltere, Fransa gibi) özellikle Kuzey ve Güney Amerika'ya kendi topraklarından göçmenler göndermişlerdir. İkinci göç dalgası ise yine aynı dönemde ancak bu sefer Kuzey Afrika sömürgelerinden Avrupa ülkelerine doğru gerçekleştirilmiştir. Üçüncü göç dalgası ise, Birinci dünya savaşı sonrasında çözülen imparatorlukların çözülüşü sırasında yaşanmıştır. İlgili dönemde hâkim olan ideoloji ulusçuluktur. Bu bağlamda yeni kurulan ülkelerdeki azınlıklar (komşu ülke etnisitesine mensup) diğer ülkedeki azınlıklarla yer değiştirmiştir. (Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi gibi). Dördüncü göç dalgası ise, İkinci Dünya savaşı sonrası, sömürgeciliğin tasfiyesi ve yeni devletlerin ortaya çıkması ile yaşanmıştır. Bu dönemde yeni bağımsızlığını kazanan ülkelerdeki iç çatışmalar yüzünden milyonlarca insan (özellikle Güney Asya) mülteci konumuna düşmüştür.⁶

Nedenleri, gelişimi ve sonuçları ile birden çok kişiyi, toplumsal kesimi ve ülkeyi ilgilendiren göç etme kavramının birçok farklı türü bulunmaktadır. Bizim bu araştırma kapsamında işleyeceğimiz göç türü ise, zorunlu göçtür. Bu kapsamda Türk

⁶ Nermin Abadan Unat, **Bitmeyen Göç**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.12–13.

ve Yunan hükümetlerinin Lozan Antlaşması'nda karara bağlandığı gibi ayrı bir protokolle ve belirli şartlar altında mecburi ile doğdukları topraklardan ayrılmaları söz konusudur. Dolayısıyla göçün zorunlu niteliği dolayısıyla etkileri daha yıkıcı olmuş; gelinen ve yerleşilen coğrafyada etkiler isteğe bağlı göçlerden daha fazla etkiye sahip olmuştur. Giritli Müslüman Türkler yapılan antlaşma gereği doğup büyüdükleri topraklardan alınarak, anavatanlarına getirilmişlerdir; ancak geldikleri bu topraklarda da “ gevur “ olarak görülmüş ve zorlu bir adaptasyon sürecine itilmişlerdir. Geldikleri bölgenin fiziki ve ekonomik şartları Girit ile benzerlik gösterdiği için bu noktada zorluk çekilmese de dil ve yemek alışkanlıkları konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Kuşaklararası adaptasyon süreci cinsiyete göre de farklılıklar göstermiştir.

2.2. GÖÇ TÜRLERİ

Göç araştırmaları, bu konuyu ister istemez belli bir sınıflandırma içinde değerlendirmek durumundadır. Bunun en önemli nedeni, kanımızca, konunun çok boyutlu niteliğidir. Bu nedenle bazı göç tiplerinin incelenmesinde fayda vardır.

2.2.1. İsteğe Bağlı ve Zorunlu Göçler

İsteğe bağlı göç tipi literatürde serbest göç ismi ile de anılmaktadır. Buna göre insanlar ya da gruplar kimi zaman daha iyi yaşam koşulları, daha elverişli tarım ve coğrafya şartları, kültürel nedenler ve sosyal fırsatlar gibi nedenlerle ve kendi istekleriyle yer değiştirebilmektedir. Örneğin Türkiye’de iç göç hareketlerinin bir kısmı kentlerin çekiciliği, daha iyi iş ve yaşama olanakları, eğitim görme gibi isteklerle gerçekleşmiştir. Dış göç olgusu bağlamında da 1960’lı yıllardan itibaren ülkemizden Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkelerine yapılan göçler yine buna birer örnektir.⁷

Göçler isteğe bağlı ise, gönüllü göç olarak adlandırılır. Ancak, çoğunlukla göçlerde “zorunluluk” olduğu da bir gerçektir. Siyasi ya da dini baskılar sonucu yapılan toplu göçler ya da ekonomik nedenlerle, bulunduğu koşullardan memnun

⁷ Unat, a.g.e., s. 44-47.

olmadığı için, yaşam koşullarını iyileştirmek için gerçekleştirilen göçler, aslında isteğe bağlı olarak nitelense bile, bir bakıma zorlayıcı etkeni olan göçlerdir.⁸

Zorunlu göç tipinde ise, bireyler kendi istemleri dışında yer değiştirmek durumunda kalırlar. Buna göre kimi zaman farklı bir otoritenin zorlaması (devletler, rakip kabile ya da toplumsal gruplar gibi), kimi zamanda coğrafya ve ekonomik nedenlerle (kuraklık, işsizlik gibi) yer değiştirmektedirler. Örneğin Türkiye’de 1990’lı yıllarda yaşanan terör olayları neticesinde, Güneydoğu’dan göçler yaşanmıştır. Benzer şekilde Irak savaşı sonrasında Saddam Hüseyin yönetimden kaçan Iraklılar savaş nedeniyle zorunlu dış göçe bir örnektir. Bunun yanında, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan mübadele anlaşması sonrasında, iki taraf arasında yaşanan göçler siyasal otoritenin kararı ile inisiyatif dışı yaşanan dış göçlerdir.

2.2.3. İç Göç ve Dış Göç

Ülke içinde yaşanan göç hareketleri iç; ülke dışına yapılan yer değiştirme hareketleri ise dış göç olarak anılmaktadır. Her iki göç olgusunda da önemli olan, kendi coğrafyasından, uzunca bir süre farklı bir yere göç edilmesidir.

Kırdan kente yapılan göçlerin temelinde, genellikle, kırdaki geçim şartlarının (iklim şartları, toprak azlığı, mülkiyet rejimi vb. nin etkisine bağlı olarak) güçlüğüne karşılık kentsel yerleşmelerin, özellikle geçim şartları, bakımından cazibeleri yatmaktadır. Bu tip göçlerde büyük bir oranda olmamak üzere varlıklı ailelerin de kent hayatının cazibesine katılması söz konusudur. Kırdan kıra, bir başka deyişle tarım sahalarından tarım sahalarına doğru gerçekleşen göçler ise, tarıma yeni açılacak olan sahalara sahip olan ülkelerde, bazı durumlarda da, tarımda köklü değişikliklerin meydana geldiği bölgelerde görülür. Kentten kente yapılan göçler ise genellikle ileri ekonomik yapıya sahip, yani sanayileşmesini gerçekleştirmiş olan ülkelerde görülür.⁹

⁸ Müzeyyen Gönüllü, “Dış Göç”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 1, 1996, s. 95.

⁹ Erol Tümertekin, **Türkiye’de İç Göçler**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968, s. 35.

Göç veren ve göç alan birimler arasındaki farklı düzeylerdeki “uzaklık”; (fiziksel olduğu kadar, ekonomik ve kültürel uzaklık); siyasal anlamda göç hareketinin kontrolünün daha belirgin olması ve göç edenlerin uyum sorunlarının farklı boyutları gibi noktalar, dış göç ile iç göç arasındaki en belirgin farklı yönleridir.¹⁰

Dış göç olgusu, günümüzde uluslar arası göç olarak tanımlansa da, insanların kendi ülke sınırlarının dışına hareketliliği olarak ifade edilmektedir. Bu değerlendirmelerden sonra denilebilir ki; günümüzde genel anlamda bütün ülkeler bir dış göç sorunu ile karşı karşıyadır. Bu sebeple dış göçlerin sebeplerini incelemek önem arz etmektedir. Bu sebepler ise şunlardır.¹¹

- Ekonomik nedenler,
- İşsizlik oranının yüksek olması,
- Tabi afetler,
- Savaşlar,
- Ülkelerde rejim değişikliği,
- Etnik nedenler,
- Sınırların değişmesi,
- Uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişmesidir.

Konumuz kapsamında incelediğimiz Giritli göçmen kadınların göçü; zorunlu göç kapsamında bir dış göç niteliği göstermektedir. Uluslararası anlaşmalarda sağlanan nüfus değişiminin bir sonucu olarak Girit adasından Bursa'nın Tirilye kazasına

¹⁰ Ahmet İçduygu ve İbrahim Sirkeci, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç hareketleri”, **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s.250.

¹¹ Mehmet Arslan, “Yurtdışı İşçi Göçü Bağlamında Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim ve Uyum Sorunları”, **Kentleşme Göç ve Yoksulluk, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri**, Ed. Ahmet Alpay Dikmen, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 82.

yerleştirilen bu nüfus, kültürleşme sürecini etkilemesi bakımından iç göçten daha fazla etkiye sahip olmuştur. Çünkü kendi tercihleri ile göç etmeyen bu kitleler, dillerini bilmedikleri bir coğrafyada uyum sorunları yaşamışlar; bununla beraber gelenen bölgedeki kültüre de önemli katkılar sağlamışlardır.

2.2.4. Uzun ve Kısa Süreli Göç

Özellikle ekonomik nedenlerle yapılan ve süresine göre farklılık gösteren göç hareketleridir. Bu göç tipinde göç edilen yörenin ekonomik faaliyetinin yoğun olduğu süre dışındaki zamanlarda kişilerin yerlerini gelecek döneme kadar terk edip, diğer bölgelere çalışmaya gitmeleri söz konusu olup, önemli olan göçe katılanların gittikleri yerlerde ne kadar süre kalacaklarını önceden bilmeleridir. Buna göre, belli bir süre için ekonomik nedenlerle yapılan göç kısa süreli göç olarak tanımlanır. Mevsimlik göç olarak da tanımlanan bu yer değiştirme sürecinde insanlar, belli bir zaman zarfında ekonomik faaliyetlerde bulunmak için göç ederler. Buna en iyi örneklerden biri, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden Çukurova'ya pamuk ve Karadeniz'e fındık toplamak için yapılan göçlerdir.¹² Sürekli göç hareketlerinde ise, insanların çalışmak için ama kalıcı olarak yer değiştirme hareketidir. İnsanlar ekonomik amaçlarla ancak yerleşme amacı ile yer değiştirirler. Örneğin, tarihte Amerika kıtasına, Avrupa'dan yapılan göç hareketleri buna bir örnektir.

Konumuz kapsamında incelediğimiz Giritli mübadil kadınlar ise ilk olarak bu göçü kısa süreli algılamış ve uzun yıllar geri dönme umudunu taşımış; ancak yıllar geçtikçe bu umutları yerini bulunan bölgeye ve kültüre adaptasyonuna dönüşmüştür. Bu nedenle ilk dönem mübadillere göre sonraki kuşaklar uyum sorunlarını daha az yaşamış ve bölgeyi benimsemişlerdir. Dolayısıyla kendilerindeki göçmen algısı, ilk kuşaklara göre biraz daha sınırlı olmuştur.

¹² Gönüllü, a.g.m., s. 96.

2.3. GÖÇ VE KADIN KONULARI

Göç konusunda yapılan inceleme ve geliştirilen teorilerde kadın olgusu uzun bir dönemde geri planda kalmıştır. Kadınların işgücüne katılımları, göçe zorlanmaları gibi süreçlerdeki konuları genelde bağımlı nitelikte ele alınmıştır.¹³

Örneğin Ece Ertan'a göre, bu gecikmenin bazı nedenleri şu şekildedir; “Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren “göçün kadınsılaşması” olgusuna dikkat çekilmeye başlanmıştır. Ancak bu olguya değinen pek çok çalışmada dahi, bağımsız kadın göçünün farklı dönem ve türleri, göç süreçleri bakımından önemi gibi konular ihmal edilmiştir. Göç süreçlerine ilişkin şemalarda, özellikle daha önceki dönemlere ilişkin kadın göçü, ikincil ve bağımlı göç olarak tanımlanmaya devam etmektedir. Oysa kadınların göçü, misafir işçilik döneminde de heterojen nitelikler göstermekteydi. Örneğin bağımsız kadın göçü sadece “göçün kadınsılaşığı” döneme özgü olmayıp, uluslararası göçün farklı dönemlerinde de süregelen bir göç türüydü. Klasik göç şemaları, aile birleşimi yoluyla gelseler dahi, kadınların iş piyasasındaki katkılarının yanı sıra, toplumsal cinsiyetin kurumsal yapı ve süreçlerle ilişkisinin de gözden kaçırılmasına yol açmıştır. Bu nedenle yurttaşlık, siyasal katılım gibi konularda göçmen kadınların görünmezliği devam etmiştir. Oysa kadınlar, göç edilen ülkeye yerleşme ve topluluk hizmetlerinin örgütlenmesinde, göçmenlere yönelik sosyal hizmet alanlarının oluşumu ve gelişiminde, sivil katılım süreçleri ile ana toplumla kurdukları bağlar yoluyla göçün sürdürülmesi ve entegrasyon süreçlerinde de önemli roller oynamaktadır. Yurttaşlığın doğrudan gündelik yaşam içerisinde kurulumuna işaret eden bu alanların her biri ayrı bir incelemenin konusu olabilir.”¹⁴

¹³ Sema Erder, “Uluslararası Göç Sürecinde Kadının Gündeme Gelişi ve Getto'daki Kadın”, **Refah Toplumunda Getto**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 301.

¹⁴ Ece Ertan, Unutulan bir Göç ve Yurttaşlık Deneyimi: İlk Kuşak Göçmen Kadınlar ve Hollanda Türkiyeli Kadınlar Birliği, **Fe Dergi** 2, 2 2010, s. 31–32.

Göç konusundaki ilk kadın çalışmaları önceliklerini güdümlü yani zorunlu göçe vermişlerdir. Buna göre, zorunlu göçlerde kadınlar ve çocuklara öncelik verilmesi ve riskli gruplar olarak tanımlanmaları söz konusu olmuştur.¹⁵

Kadınlar bu süreçlere sıklıkla aile üyeleri olarak katıldıkları halde tarih boyunca cinsiyete özgü farklılıklar ve kadınların göç hareketlerine katılımları, çoğu zaman görmezden gelinmiştir. Oysa Mirj ana Morokvasic'in 1970'li yılların ortalarından beri belirttiği gibi ve 1990'larda tekrar formüle edildiği haliyle- "Göçmen kuşlar da dışıdır!" Oldukça fazla tartışılmış olan Türkiye'den Almanya'ya göç sürecine de kadınlar öncülük etmiş, bir anlamda göç sürecinin motoru olmuşlardır. Onların girişimciliği, kızlarını da etkilemiştir.¹⁶

Göç üzerine yapılan çalışmalar, göç etme nedenleri, göç sürecine katılım, göç deneyimleri ve göçün etkileri, göç edenlerin tutumları ve tepkileri bakımından kadınlar ve erkekler arasında farklılıklar olduğu belirtilmiştir. Bu farklılıkların temelinde, gelenek ve görenekler tarafından belirlenen toplumsal kadın-erkek rolleri, aile içi iş bölümü, kadının ev içindeki konumu gibi nedenler yatmaktadır. Kadının anne, eş ya da genç kız olması da göçe ilişkin deneyimlerini farklılaştırmaktadır. "Kadın ve göç" konusundaki çalışmalar hem mekânsal hem de toplumsal bir değişim içeren göç sürecinde, sosyo-ekonomik sınıf, kültür, etnik ya da ulusal kimlik kadar cinsiyet kimliğinin de önemli bir rol oynadığına işaret eder"¹⁷.

Erder'e göre, kadın araştırmalarında, toplumsal cinsiyet gerek göç edilen gerekse köken ülke açısından iş piyasası, aile gibi sosyal kurumların örgütleyici bir prensibi olarak iktidar ilişkileri ile ilişkili bir biçimde ele alınmamıştır. Hondagneu-Sotelo'nun belirttiği bir diğer eğilim ise kadınların göç araştırmalarında "cinsiyet rolleri" paradigması ile yalnızca aileye ve özel alana ilişkin meselelerle ilişkili olarak ele

¹⁵X. Urritia-Rojas and L. A. Aday, "Framework for Community Assessment: Designing and Conducting a Survey in a Hispanic Immigrant and Refugee Community". **Public Health Nursing**. 8:1, 1991, s.20-26.

¹⁶Ayhan Kaya ve Bahar Şahin, **Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 164.

¹⁷Helga Rittersberger-Tılıç, "Göç Dinamikleri ve Kadın", www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/Goc.../helga.ppt, (15.11.2011)

alınmasıdır. Bu yaklaşıma sadece kadınları temel alan ve göç araştırmaları içerisinde marjinal olarak görülen bir alana sıkışan araştırmalarda rastlanmaktadır. Bu tür yaklaşımlar, toplumsal cinsiyetlenmiş bir kamusal-özel ayrımına dayanmanın ötesinde, toplumsal cinsiyeti ailenin ötesindeki toplumsal kurumlar ve süreçlerle ilişkisiz bir şeymişçesine ele almışlardır. Göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin hane ve sosyal ağlarla ilişkili bir alanda, diğer sosyal kurumlar ve makro süreçlerle ilişkisi kurulmadan ele alınması da bu marjinalleşmeye katkıda bulunmuştur. Kadınların göç araştırmalarında yer almaya başladığı dönemlerde yaygınlık kazanan bir diğer eğilim de, göçmen kadının bir “sorun” olarak gündeme gelmesi olmuştur.¹⁸

Bunun yanında, göç konusundaki kadın çalışmaları, özellikle son yıllarda kadın göçünün nedenleri yanında, sürecin etkileri üzerine odaklanmışlardır. Buna göre, göç sonrası kadınların konumu, kültürleşme sorunları, geleneğin devamı gibi konular üzerine odaklanmışlardır.¹⁹

Bilindiği üzere, ister zorunlu ister isteğe bağlı olsun; ister uzun veya kısa olsun göç sonucunda, erkeklere göre sürecin kadınlar üzerinde etkilerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Çünkü çeşitli nedenlerle göç sonucunda, erkekler işgücüne ve topluma katılım konusunda daha aktif iken kadınların bu yeni sürece uyumu zaman almaktadır. Bunun da en önemli nedeni toplumsal cinsiyet olgusundan kaynaklanmaktadır. Yani kadınların değişime dirençlerinden ziyade erkek egemen toplumun nitelikleri uyarınca, mevcut kültür ve geleneklerin korunması konusunda kadına daha fazla iş düşmektedir.

Kadınların uluslararası göç hareketlerine katılmalarının çeşitli nedenleri vardır. Evlilik ya da aile birleşimi nedeniyle yapılan göç, kadınlar için ne tek ne de en önemli göç türüdür. Aslında, birçok göç şekli temelde kadınlara özgüdür; örneğin bazı durumlarda kadınların yararlanabilecekleri daha çok iş imkânı vardır ve bu nedenle ailelerine para göndermek üzere yurtdışına çalışmaya onlar gider veya gönderilirler. Kadınlar aynı zamanda daha iyi bir eğitim almak ve gelecekte anavatanlarında daha

¹⁸ Erder, a.g.e., s.302.

¹⁹ Ertan, a.g.m., s. 32–33.

çekici imkânlarla sahip olabilmek için yurtdışına gitmektedirler. Genç ve orta sınıf kadınlar dünyayı görmek, tecrübe kazanmak, yeni diller, başka yetenekler kazanmak ve macera yaşamak için uluslararası göç hareketi içinde yerlerini almaktadır. Dolayısıyla, göçmen kadınlardan bahsederken aslında çok çeşitli göç hikâyelerinden, motivasyonlardan, arka planlardan, ulusal ve etnik kökenlerden, hayat şartlarından ve fırsatlardan söz edilmektedir.²⁰

Örneğin, göç sonrası, göçmenlerin kendi dil ve din gibi kültürel unsurlarını koruma görevi genelde kadına düşmektedir. Almanya örneğinde, kadınların başörtüsü takma ve dini faaliyetlere katılmaları, göç sonrası daha da artmıştır. Bunun da nedeni, dış dünyada (göç edilen ülkede) çalışma hayatına erkek katılırken, evde ya da göçmen toplumu içinde geleneğin sürdürülmesi görevi kadından beklenmiştir. Bu nedenle, kısa süreli mevsimlik göçler dışında kadınların, göç edilen yeri coğrafya ve oranın kültürüne uyumu daha geç ve sıkıntılı olabilmektedir. Göç sonrası eğitim, mesleki eğitim, işgücüne ve kültürel ortama katılım oranları ne yazık ki düşük seviyede seyretmektedir.²¹

Göç ile birlikte kadınlar belirtilen sorunların yanı sıra, dil sorunu, memleket özlemi, ayrımcılık gibi problemlerle de karşılaşmaktadırlar. Buna en önemli örneklerden biri, Almanya'ya yapılan Türk göçüdür. 1960'lı yıllardan itibaren başlayan göç sonrasında, eşleri ile birlikte ya da daha sonradan Almanya'ya giden Türk kadınlarının değişim ve kültürel uyum sürecine katılmaları için ancak birkaç nesil beklemeleri gerekmiştir.²² Bir başka deyimle, eşleri farklı işlerde çalışan Almanya'daki göçmen Türk kadınlarının ancak orada doğan kızları eğitim ve kültürel uyum programlarına katılabilmişlerdir.

Çoğunlukla ailede ilk göç eden, evin reisi olarak algılanan erkek olduğu için, göç ile ilgili değerlendirmelerde kadın "geride bırakılan ya da göç eden erkeğe sonradan

²⁰ Kaya ve Şahin, a.g.e., s.164.

²¹ Sevim Ş. İbrikçi, **Köyden Kente Göçün Kadının Psikososyal Adaptasyonu Üzerine Etkileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1996, s. 44-45.

²² Erder, a.g.e., s. 332; Unat, a.g.e., s. 234-235.

katılan, erkeğe bağımlı ve pasif” bireyler olarak değerlendirilmiştir. Ancak Girit özelinde bu süreç, göçün zorunlu olması dolayısıyla farklı işlemiştir. Kadınlar, kocaları ve diğer aile bireyleri ile beraber göçe katılmış, hatta aynı aileler farklı coğrafyalara bile dağılabilmektedir. Bu nedenle evli kadınlar genelde kocalarının yanında yeni yerleşecekleri yerlere gelirken; bazı ailelerde kardeşler farklı coğrafyalara dağılabilmektedir. Bu nedenle mübadele özelinde bu göç süreci ayrılıkları da beraberinde getirmiştir.

Tüm bunlarla beraber bir başka açıdan her bireyin göç hikâyesinin farklı olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Göç sonrası belli bir yerleşim alanında yaşayan insanlar bazı ortak özelliklere sahip olsalar bile, etnik köken, sosyal sınıf, cinsiyet, yaş, eğitim, kültürel geçmiş, aile yapısı, akrabalık ilişkileri, göç edilen yerde mevcut sosyal ağlar ya da kişisel karakter farklılığı gibi pek çok etkene bağlı olarak göçü farklı düzeylerde yaşamaktadırlar.

2.4. GÖÇÜN KÜLTÜREL ETKİLERİ

Göç olgusu yaşanan ve geride bırakılan coğrafyayı çok farklı alanlarda etkileyebilmektedir. Özellikle kitleler halinde gerçekleşen göç sosyo ekonomik sonuçlar doğurmakta ve bireyleri özellikle kültürel anlamda etkilemektedir. Bu nedenle bu kısımda Türk Yunan zorunlu nüfus mübadelesine geçmeden önce, bu etkilerin genel hatları ile değerlendirilmesine çalışılacaktır.

2.4.1. Kültürel Değişim

Literatürde kültürleşme ve kültürel değişimin ayrımının önemine ilişkin açıklama çabaları söz konusudur. Kültürleşme genelde, kültürel değişimden daha geniş kapsamlı olarak ele alınmakta ve karşılıklılık durumuna vurgu yapılmaktadır. Yani kültürleşme karşılıklı ancak kültürel değişim tek taraflı olabilmektedir.

Kültürel değişim temelde, bir kültürün farklı nedenlere bağlı olarak yaşadığı değişimi ifade etmektedir. Kültürün tümü ya da unsurlarının bir kısmında zaman için yaşanan değişim sürecini ifade eder. Bu değişim, göreceli olarak iyi yönde olabildiği

gibi olumsuz yönde de olabilmektedir. Örneğin belli bir kültürün içinde yer alan “hoşgörü kültürünün” zaman içinde “hoşgörüsüzlük” şeklinde değişmesi söz konusu olabilmektedir. Bunun yanında, kültürel değerler içinde “başlık parası” gibi kadınların toplumsal konum ve tercihlerini olumsuz etkileyen geleneklerdeki olumlu yönde değişimler de söz konusudur.

Aslında hemen her kültür zaman içinde belli bir değişime uğrar. Bu durum kültürün dinamik yapısından da kaynaklanmaktadır. Çünkü kültürler ister istemez içinde buldukları coğrafya, dönemin koşulları ve teknoloji gibi etmenlerle değişime uğrar. Kimi zaman ikili kültürel etkileşimlerle (kültürleşme gibi) kimi zamanda tek taraflı kültürel aktarımlarla (asimilasyon politikaları ya da son yıllarda ön plana çıkan kitle Amerikan Kültür Endüstrisinin kültür aktarımı gibi) değişimler söz konusu olabilir. Önceden de belirtildiği üzere, ülkelerin kendi içsel koşulları da kültürel değişimi öngörür. Sanayileşme ve buna bağlı kentleşme, yeni teknolojilerinin kullanımı (kitle iletişim araçları ve üretim teknolojileri veya fordist üretim tarzı gibi) gibi, siyasi rejim değişiklikleri, ülke içi ve dışı göç hareketleri kültürleri kendi içinde değiştirmektedir.²³

Kültürel değişim deyim yerinde ise, kültür olgusunun vazgeçilmezidir. Çünkü kültürler zaman için değişir. Bu süreç içinde ise iki farklı durum yaşanabilir. Kültürel değişimin kabulü ve kültürel değişime dirençtir. Herhangi bir kültürün karşılaştığı yeni bir durum ya da maddi unsur, eğer o kültürün mensupları tarafından benimsenirse, değişim daha hızlı ve etkili olur. Ancak ilgili değişimin kabul edilmemesi, hem bir direnç hem de kültürel çatışmaları beraberinde getirir. Kültürel değişime direnç gösterilmesi, bazı kesimlerce bu sürecin benimsenmesi, bazıları için kısmen bazılarınca ise tümüyle reddi, ilgili değişimin farklı oranlarda benimsenmesini beraberinde getirir. Bu da kültürel çatışmayı yaratır.²⁴ Örneğin, 1923 yılından sonraki Cumhuriyet devrimlerinin toplumun farklı kesimlerince farklı oranlarda benimsenmesi günümüzde bile süren siyasi ve kültürel sorunları beraberinde getirmiştir.

²³ Marshall, a.g.e. s. 686–687.; Hayriye Erbaş, **Küreselleşme Kapitalizm ve Toplumsal Dönüşümler**, Palme Yayınları, İstanbul, 2009, s.151–153.

²⁴ Marshall, a.g.e., s. 686–687; John J Macionis. **Sociology**, Prentice Hall, 1997, s.232–233.

Bunun yanında, kültürel değişim genelde iki boyutta incelenmektedir. İlk olarak, sosyal yapıda yaşanan değişimlerdir. Bunlar toplumsal yapıyı temelinden sarsmayan ve kültürün evriminde yaşanan gelişmelerdir. Örneğin yeni teknolojilerin kullanımı, giyim tarzı değişimi gibi... İkinci olarak ise, kültürün yapısını ilgilendiren değişimlerdir. Bunlar içinde yüzyıllardır benimsenen gelenekler, siyasi rejim, din gibi unsurlar ön plana çıkmıştır. Konumuz kapsamında ele aldığımız Giritli mübadil kadınlar özelinde de kültürel değişim belirgin bir şekilde yaşanmıştır. Özellikle Giritliler geldikleri bölgenin giyim ve yemek kültürüne olduğu gibi, sosyal yaşamına da değişimler getirmişlerdir. Mübadelenin gerçekleştiği yıllarda Türkiye’de kadınların toplumsal yaşama katılımı sınırlı olsa da, kadınlar özellikle akrabaları ve komşuları ile ilişkilerinde kültürel değişimlerin odak noktasında yer almışlardır.

2.4.2. Kültürleşme

Farklı kültürlerin karşılıklı iletişim ve etkileşim süreçleri neticesinde, kendi kültürel unsurlarının diğerlerine aktarım süreci kültürleşme olarak tanımlanmaktadır. Bir tür alışverişi ifade eden bu kavram, kültürler arası etkileşim sürecidir.²⁵ “Kültürleşme kavramı kültürel antropoloji disiplininin psikoloji kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır. Kültürleşme; farklı kültürlere sahip bireylerden oluşan grupların, birinci elden bağlantıya geçmeleri sonucunda orijinal kültürlerinin birinde ya da her ikisinde oluşan değişiklikler kapsamında ortaya çıkar.”²⁶ Farklı bir tanıma göre ise, kültürlerin birbirlerini etkileyerek değiştirmesidir.

Önceden de belirtildiği üzere, çeşitli unsurları ya da değerler yığını kültür yapan bazı özellikler söz konusudur. İnançlar, yazılı ve sözlü birikim, normlar, değerler, sembollerin anlamlı bir bütün oluşturması kültürü oluşturur. Bu bağlamda, iki ya da daha fazla kültürü birbirinden etkilenmesi sonucu, kültür kavramının içinde bulunan unsurların aktarımı ve değişimi söz konusudur. Ancak burada önemli olan nokta kültürleşme sürecinin karşılıklı olmasıdır.

²⁵ Amiran Kurktan Bilgiseven, **Genel Sosyoloji**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995, s.16.

²⁶ Birol Gülнар ve Şükrü Balcı, “Televizyon İzleme Motivasyonları ve Kültürleşme: Yabancı Uyruklu Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 28, 2010, s. 452.

Kültürleşme sürecinde elbette ki, bir taraf diğerinden daha fazla etkilenebilir. Örneğin, bir ülkedeki azınlıkların, hâkim ya da çoğunluğu oluşturan kültürlerden daha fazla etkilenmesi doğaldır. Ancak belirtildiği gibi bu aktarım asla tek taraflı değildir. Hatta ulus devletlerin ya da daha detay bir örnekle faşist ülkelerin asimilasyon politikalarında bile, aktarım, tüm zorlamalara rağmen, tek taraflı olmamıştır.²⁷

Bunun yanında, kültürleşme konusunda, tanımlar genelde iki farklı kültürün etkileşimi konusuna yani dışarıdan bir etkiye önem verirken; bazı kültürleşme tanımları içsel etkileşime de yer vermektedir. Ülke ya da belli bir coğrafyadaki kültürler unsurlar, tek parça ya da homojen değildir.²⁸ Her kültürün içinde alt ve karşıt kültürler söz konusudur. Bu bağlamda, kültürleşme süreci kimi zaman, ülke içindeki alt ve karşıt kültürlerin de etkileşimini kapsar. Eğer iki farklı kültürün karşılaşması ya da birbirine yakın yaşamalarından dolayı bir etkileşim varsa dışsal kültürleşme söz konusudur. Bunun yanında, eğer kültürün içindeki ya da önceki nesillerden kaynaklanan bir aktarım söz konusu ise içsel bir kültürleşme söz konusudur. İçsel kültürleşme olgusu kimi zaman, sosyalleşme olgusuna yakınlığa da literatürde bu şekilde bir ayırım söz konusudur. Örneğin, Türkiye ve Yunanistan'ın yüzyıllardır kültürel etkileşimleri dışsal kültürleşmeyi ifade ederken; Türkiye'de iç göç hareketleri ile örneğin Güneydoğudaki Kürt nüfusun büyük şehirlere gelmesi sonrasında oluşan kültürleşme içsel olana örnektir.

Gülner ve Balcı ise, kültürleşme konusunu günümüzdeki dinamikleri ile değerlendirerek, bu konudaki araştırmaların genelde iki alanda toplandığını belirtmişlerdir. Gülner ve Balcı'ya göre, “birinci araştırma alanı, genel anlamda kültürleşmeyi inceler ve bu incelemesini tüm göçmen gruplar arasında gerçekleştirir. Bazı bilim adamları ise özellikle uluslararası öğrenciler arasında gerçekleşen kültürleşme üzerine odaklanırlar. Örneğin, araştırmacılar uluslararası öğrencilerin uyum güçlüklerini incelerken bazıları da bu grubun akademik, dilbilimsel ve sosyo-kültürel sorunlarını tartışmışlardır. Hala kimi araştırmacılar “kültür şoku” ya da köksüz göçmenlerin bir tepki olarak ev sahibi ülkeye adapte olma deneyimlerini

²⁷ Bilgiseven, a.g.e., s.112–113.

²⁸ Gülner ve Balcı, a.g.m., s.453–454.

tartışmaktadırlar İkinci araştırma alanında ise, bazı araştırmacılar kitle iletişim araçlarının kültürleşme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Günümüzde kitle iletişim araçları göçmenlerin ev sahibi kültüre adapte olmalarını kolaylaştırabilmektedir. Yabancı bir ülkeye yeni gelmiş olan kimselerin çoğu, adaptasyon süreçlerinin ilk dönemlerinde ev sahibi ülke üyeleriyle sınırlı düzeyde etkileşimde bulunurlar ve bu kimselerle bireylerarası iletişime girmeyi genellikle stresli bulurlar. Bu şartlar altında, kitle iletişim araçları ikame bir araç olarak görevini yerine getirir ve ülkeye yeni gelen insanların kültürel öğrenme, etnik süreklilik, arkadaşlık ve eğlence gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılama noktasında baskıdan uzak bir araç olarak hizmet eder.”²⁹

Kültürleşme konusunda bir diğer ayırım ise, isteklilik ve istem dışı olgularla şekillenmiştir. Aslında, insanların kültürel bir varlık olarak yaşamaya başladıkları andan itibaren, farklı kültürlerin birbirlerini etkilemesi söz konusudur. Kimi zaman isteğe bağlı kimi zamanda zorunlu olarak kültürleşme olgusu yaşanmıştır.

İki ve daha fazla kültürün etkileşim sürecinde oluşan kültürleşme olgusu üçlü bir tipoloji ile incelenebilir.³⁰

Bunlardan birincisi, körlemesine kültürleşmedir. Bu kavram, insanların farkında olmadan geliştirdikleri etkileşim sonrasında oluşa kültürleşmedir. Kültürlerin coğrafi yakınlığı, ticari ilişkileri, karşılıklı insan hareketliliği sonrasında kendiliğinden gelişen bir kültürleşme süreci söz konusudur.

Zorla (empoze edilmiş) kültürleşme ise, bir kültürün diğerine tahakkümünü ifade etmektedir. Baskı ve güç kullanarak kendi kültürünü aktarma ve diğer kültürün mensuplarınca benimsetilmesi sürecidir.

Demokratik kültürleşme olgusu ise, ülkelerin hem dışsal hem de içsel kültürel unsurlarla, kendi istemleri neticesinde kültürel iletişim içinde olmalarıdır. Demokratik

²⁹ Gülnar ve Balcı, a.g.m., s. 453.

³⁰ Marshall, a.g.e., s. 445-446.

bir anlayışları, farklı kültürleri tanıma ve alama isteği ya da diğerine saygı gösterme neticesinde, birbirlerinin kültürel unsurlarını benimseme sürecidir.

Çalışmamızın temel inceleme alanını oluşturan Giritli mübadil kadınlar da, kültürleşme süreci içerisinde önemli bir yerde bulunmaktadır. Mübadiller başlangıçta adaptasyon süreci yaşasalar da, ilerleyen yıllarda hem gelişen sosyal ilişkiler hem de en büyük problem olan dil sorununun aşılması neticesinde, ortak bir kültür yaratılabiliştir. Bugün bölgede kimin göçmen olduğunu ilk bakışta anlamak zorlaşmış, yaşam tarzı ve giyim konusunda benzerlikler çoğalmıştır. Kuşkusuz bu süreçte her iki kesimin de karşı tarafı kendi kültürüne büyük bir tehdit olarak görmemesi, belirleyici olmuştur.

2.4.3. Kültür Olgusu Bağlamında Kimlik Sorunu

İnsanoğlu toplumsal bir varlık olarak yaşamaya başladığı andan itibaren kavramsal olarak bugünkü toplumsal kimlik olgusuna tam olarak benzemese bile, belirli bir aidiyet duygusuna sahiptir. Günümüzde “Ben kimim?” sorusuyla kurgulanıp tartışıldığı anlamından farklı olarak, bağlı bulunulan topluluk, din, kavim, etnik köken, toplumsal statü gibi unsurlarla kendini genel olana ait hissetme güdüsü her zaman varlığını korumuştur.

Günümüzdeki anlamıyla kimlik olgusu ise varlık nedenini Batı Avrupa’da aydınlanma ile başlayan sürece borçludur.³¹ İnsan aklının, doğanın ve toplumun işleyişinin yasalarını ortaya çıkarabileceği ve bilimsel bilgiye dayanarak insanların kendilerine daha mutlu bir dünya kurabileceklerine ve kendisi için en iyi olanı ancak kendisinin seçebileceğine olan inanç³² kimliği aydınlanmanın bireyci ve tarihsel konusu olarak ortaya çıkarmıştır.

Berger ise kimliği, bireyin toplumsallığının bir yansıması olarak değerlendirmiş ve toplumun değerleri tarafından şekillendirilen, sürdürülen ve gerektiğinde dönüştürülen

³¹ Stuart Hall, David Held, Kenneth Thompson, **An Introduction to Modern Societies**, Open University, Polity Press, 1995, s.597.

³² İlhan Tekeli, **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 43–44.

bir arayış olarak tanımlamıştır.³³ Aidiyet mitinin temelinde ise, bilinçli bir bireyin kendini arayışı bulunmaktadır. Bu noktada bilinçten kasıt ise, organik toplumların bürokratik yapıları içinde yaşayan ve bireyselliğin tüm değer ve sancılarını içselleştirmiş olan modern bir kişilik yapısıdır.³⁴

Mehmet Ali Kılıçbay, “Kimlikler Okyanusu” başlıklı çalışmasında kimlik konusunda temel yaklaşımların zenaat düzeyini bile aşamadıklarını belirtirken kavramın, hem varoluşunu borçlu olduğu, hem de bu varlığı sürekli sakatlayan tanımsal bir paradoksu açıklayarak konuyu ele almaktadır. Bu durum Kılıçbay’a göre kimliğin Latince’nin idem (aynı) kökünden türetilen identite-identiy kelimesiyle özdeşliği ifade etmesiyle ilintilidir. Türkçedeki kimlik ise, “kim” yani “kimlerden(sin)?” sorusundan üremiş olup bu bağlamda zorunlu bir mensubiyetin ve birçoklukla aynılaştırmanın ifadesidir.³⁵ Bu açıdan bir ayrışma değil, bir aynılaştırma göstergesidir. Kılıçbay’ın yaklaşımı birçok araştırmacının da benimsediği gibi, kimliğin bireysel bir talep olma zorunluluğunu yansıtmaktadır. Ayrıca parçanın bütünden itibaren tanımlanması ve bunun aynılık terimleri içinde yapılmak zorunda olması, bir’lere, birim’lere götürür ama burada birey olma kavramı oluşmamaktadır. Çünkü en basit tanımı içinde birey, diğerlerinden farklılaştığı ölçüde oluşmakta ve gelişmektedir. Ayrıca Kılıçbay kimlik kavramının içinde barındırdığı paradokslar nedeniyle daha uygun bir kavramın aranması gerektiğini ileri sürerek “Aidiyet” ve “Mensubiyet” kavramlarını alternatif olarak öne çıkarır. Aidiyet bir bütünün parçası olmayı ifade etmektedir, ama kimlikte olduğu gibi bir özdeşliği gerektirmemektedir. Mensubiyet ise, intisap (katılmak)tan geldiği için bireysel iradeyi içermektedir.³⁶

³³ Peter Berger, “Identity as a Problem in the Sociology Knowledge”, in **Toward The Sociology Knowledge: Orijin and Development of a Sociological Thought The Style**, Gunter Remmling (ed), London, 1993.

³⁴ Macionis, a.g.e., s. 456–457.

³⁵ Mehmet Ali Kılıçbay, “Kimlikler Okyanusu”, **Doğu- Batı: Kimlikler**, Sayı. 23, Yıl. 6, Şubat-Mart-Nisan, 2003, s. 155.

³⁶ Kılıçbay, a.g.m., s.156.

Mücadele ile ilgili çalışmaların birçoğu Girit'ten gelen ilk kuşak mübadillerin bir kimlik sorunu yaşadığını göstermektedir. Bu kimlik sorunu büyük ölçüde zorunlu göçün içselleştirilememesi ve gelen kitlelerin bir gün yeniden doğdukları topraklara geri dönecekleri umudundan kaynaklanmıştır. Dil problemi de ortaya çıkan bu kimlik sorunun nedenlerinden biri olmuştur. Ancak çalışmanın genelinde de inceleyeceğimiz gibi bu kimlik sorunu bir sonraki kuşaklarda azalmış ve günümüzde tamamen ortadan kalkmıştır.

2.4.4. Ötekileştirme

Kimlik hakkındaki tüm tartışmalara rağmen üzerinde büyük oranda uzlaşa sağlanan temel noktalardan biri de “öteki” olmadan kimliğin kurulamayacağı vurgusudur. “Öteki” ne ölçüde varsa ve belirginse, kimlik de o ölçüde belirginleşmektedir. “Ben” ancak öteki ile var olabilirim. Çünkü ben, o olmamalıyım. Bu durum hem bireysel hem de grupsal kimliklerde geçerlidir. Örneğin “ben erkeğim” ifadesi “kadın olmayan” olarak beni belirlemektedir.³⁷

Öteki kavramı, kimlik için öneminin yanında paradoksal bir durumu da ifade eder. “Her özdeşlik alanının öyle olmayana, öyle tasarlanmayana, yani öteki(ler)ine nazaran oluşturulmak zorunluluğu negatif bir inşayı yaratır. Yani, ne bulunduğu değil, ne olunmadığı üzerine oturtulan, plansız, programsız, ancak ekonomik ve tarihsel olabilen, toplumsallığı her zaman yapay kalmaya, kurgulanmaya muhtaç olan sakat bir mimaridir.”³⁸ Ayrıca Kılıçbay’a göre, kendini tanımlamasını sağlayan “öteki” de bir başka ötekiye göre kendini kurgulamıştır.

Kimlik kendini ötekine göre tanımlarken kendi içinde aynılaşır (ben buyum), ama aynı zamanda karşısındakinden farklılaşır (ben bu değilim). Aynı ve farklı olma ise kimliğin bünyesinde aynı anda bulunamayacak iki zıt kavramdır. Başlı başına bir

³⁷ Ahmet Türkbağ, “Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu”, **Doğu Batı**, Kimlikler, Sayı 23, İstanbul, 2003, s. 211.

³⁸ Kılıçbay, a.g.m., s. 156.

inceleme alanı oluşturan kimlik konusu; çelişkileri, karmaşık yapısı, günümüzde yankı bulan tartışmaları ile güncelliği kadar önemlidir.³⁹

Türkiye'ye göç ettirilen tüm mübadiller gibi Girit mübadilleri de başlangıçta bir ötekileştirmeye maruz kalmıştır. Bu algılama özellikle din temelinde ortaya çıkmış, yerli halk mübadilleri kendi dinlerinden kabul etmemiş, dolayısıyla bir öteki ayrımı belirginleşmiştir. Ancak zaman geçtikçe Giritlilerin de kendi dinlerinden olduğunu kabullenmiş ve zaman geçtikçe ötekileştirme duygusu ortadan kalkmıştır.

2.4.5. Toplumsal Gruplar ve Toplumsal İlişkiler Yoluyla Kültürün Kuşaklararası Aktarımı

Bireylerin kimlikle ilgili açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, insanlar kimliksiz yaşayamayacakları gibi, belli bir toplumsal gruba da mensup olmak durumundadırlar. Çünkü insanlar toplumsal varlıklardır. Bir biçimde aile, arkadaş grubu gibi unsurlar içinde yer alırlar. Toplumsal gruplar insanları iletişim içinde oldukları ve kendilerini diğerine göre tanımladıkları bir ortamdır. Aynı zamanda, kültür ve benzeri değerlerin paylaşımı, korunması ve geliştirilmesine yardımcı olur. Bunun yanında kültürün, kuşaklararası aktarım mekanizması da toplumsal gruplar aracılığı ile gerçekleşir.

Kişilerin kendi gruplarına ve karşıt gruplara ilişkin kalıp yargılarında bazı farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklardan bir tanesi kişilerin kendi gruplarına ilişkin kalıp yargılarının genelde daha olumlu olmasıdır. Bu durum gruplararası yanlılık (intergroup bias) olarak adlandırılmıştır. Diğer bir farklılık ise kişilerin, bazı durumlar dışında, kendi gruplarını daha değişken (heterojen), karşıt grubu ise daha türdeş (homojen) olarak algılamalarıdır. Kişilerin kendi gruplarını karşıt gruba kıyasla daha türdeş olarak gördükleri özel durumlar da vardır. Bu üç olgunun bilişsel ve güdüsel kökenli değişik açıklamaları yapılmıştır.⁴⁰

³⁹ Türkbağ, a.g.m., s. 211.

⁴⁰ Nuran Hortaçsu, **Grup İçi ve Gruplararası Süreçler**, Ankara, İmge Yayınları, 1998, s. 267.

Toplumsal grupların ve ilişkilerinin en gözle görülür aktarım ve paylaşım mekanizması toplumsallaşma kavramıdır. Bu nedenle toplumsallaşma kavramına genel hatları ile değinmekte fayda vardır. Bu konu ayrıca, göç edenlerin yeni kültürler karşılaşma ve iletişim sürecinde de önemlidir. İnsanın fiziksel ve psikolojik gelişimi, doğuştan getirilen bazı özelliklerin ve çevre etkisi altında biçimlendirilmesiyle oluşur. Birey üzerindeki çevre etkisi ilk olarak anne-baba etkisi ile oluştuğuna göre, birey doğal olarak onların aracılığı ile yaşadığı kültürün özelliklerini, yaşam biçimlerini algılamaya başlar.

Elbette ki bu yaşam biçimi ve kültürel özellikle içinde somut ve soyut kavramlara yüklenen anlamlar ya da onları algılama biçimleri de yer almaktadır. Anne-baba etkisi yanında çocuklar çeşitli dışsal etmenler ya da araçlarla çevresindeki uyaranları anlamlandırır ve adlandırır. Daha sonraki yıllarda ruh sağlığı için psikolojik gelişim evrelerinde sergilenen çevrenin çeşitli uyaranlarına yüklenen anlamlarla ilişkilidir.

İnsanların, aile ya da birinci dereceden yakınları ile olan ilişkisi yanında, onun dış dünya ile olan ilişkilerini belirleyen en önemli unsurlardan biri toplumsallaşma olgusudur. Her insan için doğumdan itibaren hem gelişme hem de sosyalleşme süreci başlar. Çünkü insan hem gelişmeye müsait hem de sosyal bir varlıktır. Bu süreç içerisinde kişi, çevre faktörlerinin de etkisiyle çeşitli objelere karşı tutumlar geliştirir ve onlara karşı bir pozisyon alır.

Etimolojik olarak ‘toplumsal/sosyal’ (social) kelimesinin kökeni, Latince ‘socius’ ve ‘societas’ kelimeleriyle irtibatlı ‘socialis’ kelimesine dayanmaktadır. İsim olan ‘socius’, ‘dost, arkadaş, iştirakçi’; ‘societas’ ise ‘toplum, topluluk, işbirliği, diğerleriyle ilişki kurmak’ anlamlarına gelir. Sıfat olan ‘socialis’ ise, ‘toplumcul, sosyal, topluma ait’ anlamlarına gelir. Dolayısıyla, İngilizce ‘social’, ‘socialize’ kelimelerin kökeni bu Latince kelimelere dayanmaktadır.⁴¹

⁴¹ Wolfgang Brezinka, **Socialization and Education; Essays in Conceptual Criticism. Trans,** James Stuart Brice, Westport: Greenwood Press, 1994, s. 5.

Sosyalleşme, bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü ve toplumdaki rolünü öğrenerek toplumla bütünleşmesi anlamına gelen temel sosyal süreçtir⁴². Aile çocuğu kuşatan ilk çevre olması ve hayatın önemli bir kısmının bu çerçevede geçmesi nedeniyle önemli bir sosyalizasyon mekanizmasıdır.

Genel olarak toplumsallaşma süreci, yeni durumun bir parçası olmayı; dışarıdan biri olmaktan çıkıp içeriden biri olmayı sağlayan bir değişim sürecidir. Toplumsallaşma yeni gelenin “diğerlerinin gördüğü gibi görebilmek için” algılarını değiştirdiği bir süreç olmaktadır. Yeni gelenin, örgütün içindekilerden biri olmasını öngören örgütsel toplumsallaşma, yeni gelenleri yetiştirmenin büyük harcamalar gerektirmesi, bu sürecin başarılı olmaması halinde, yüksek düzeyde işten ayrılmanın örgüte maliyetinin yüksek olması nedeniyle önemli olmaktadır.⁴³

Mübadale sürecinde, gelinen coğrafyadakinden farklı bir kültüre sahip olan Giritli mübadiller kendi kültürlerini bir sonraki kuşaklara aktarımı ilk olarak aile içerisinde gerçekleştirmiştir. Bununla beraber özellikle anadil konusundaki aktarımlar, gerek okullaşma gerekse toplumsallaşma süreçleri ile yıllar içerisinde durmuştur. Çalışmanın bulgular kısmında da göreceğimiz gibi halen bölgede anadili Yunanca/Giritçe olan kimse kalmamış durumdadır. Bununla beraber günlük yaşama özgü bazı gelenekler sonraki kuşaklarda da uygulanmaya devam etmiş, ancak yaratılan ortak kültürün belirleyiciliği daha fazla olmuştur. Bu durum kuşkusuz sadece aileden kültür aktarımının kesilmesi ile açıklanamayacaktır. Bunda okul ve eğitim, kitle iletişim araçları, arkadaş gruplarının rolünün de etkisi bulunmaktadır. Özellikle toplumsal hareketliliğin artması ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması mübadillerin gelinen coğrafyadaki kültürü özümsemelerinde belirleyici olmuştur.

Okul ve eğitim, deyim yerinde ise insanların sosyalleşme sürecinde ikinci basamak ya da adımdır. Çocukların, birincil aile ilişkilerinden çıkarak, ikincil ilişkilerde

⁴² Erol Göka, **Ölme: Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi**, İstanbul, Timaş Yayınları 2009, s. 227.

⁴³ Ali Balcı, **Örgütsel Toplumsallaşma, Kuram Strateji ve Taktikler**, Ankara, Pegen Yayıncılık, 2003, s. 12.

bulunduğu alan okul çevresidir. Eğitim kısaca istendik davranış değiştirme sürecidir. Genel anlamda eğitim, insan davranışlarında bilgi, beceri anlayış, ilgi ve diğer kişilik nitelikleri yönünden belli gelişimler sağlamak amacı ile yürütölen etkiler sistemidir. Eğitim bir ideale yönelir. Eğitimin değişik amaçları toplumsal gruplara ve toplum ile bireyin isteklerine göre dalgalanma göstermiştir. Zaten düşünsel yeteneklerinin, ruhsal ve ahlaksal kaynaklarının tümünü geliştirmeden, çocuğu sosyalleştirmek olanaksızdır.⁴⁴

Kişilerin kültürlerini bir sonraki kuşaklara aktarımı sürecinde kitle iletişim araçları da belirleyici bir unsur olmaktadır. Günümüz dünyasında, gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm toplumlardaki bireyler gündelik yaşamlarında farklı amaçlarla da olsa kitle iletişim araçlarını kullanmakta, kitle iletişim araçlarının etkisine maruz kalmaktadırlar. Kitle iletişim araçlarındaki çeşitlilik teknolojinin gelişmesine bağlı olarak artmaktadır. Toplumsal yaşamda ortaya çıkan ihtiyaçlara bağlı olarak gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçlarındaki çeşitlilik, medyanın kullanım biçimini, bireysel alışkanlıkları ve bunlara bağlı pek çok şeyi değiştirmektedir. Günümüz koşullarında bireyler bir anlamda kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayılan bilgi bombardımanı altındadırlar.⁴⁵ Girit mübadilleri özelinde değerlendirdiğimizde de mübadele sonrasında özellikle radyonun yaygınlık kazanması ile ikinci kuşak göçmenlerin Türkçe öğrenimi kolaylaşmış, bu durum göçmenlerin kültürleşme sürecini hızlandırmıştır.

İnsanların sosyalleşme süreci içerisinde arkadaş gruplarının da büyük etkisi bulunmaktadır. Özellikle ailenin etkisinden kurtulma ve kendi kişiliğini yaratma çabası, bireyleri arkadaş çevresine daha fazla yakınlaştırmaktadır. Bu dönemde, arkadaşlar, aile ve öğretmen gibi unsurlara göre daha fazla rol modelidir. Aslında arkadaş çevresi, yaşamın ergenlikten sonraki döneminde de son derece etkindir. Üniversite ortamı, iş hayatı gibi süreçlerde de arkadaş ortamı temel belirleyicilerden biridir.

⁴⁴ Kemal İnal, **Eğitim ve İktidar: Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler**, Ankara, Ütopya Yayınları, 2004, s. 21–22.

⁴⁵ Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri: Kitle İletişim Çalışmalarında**, İmge Yayınları, İstanbul, 2006.

Genel bir değerlendirme ile bireyin toplum içindeki yaşamını onun kim olduğunu tanımlayan gruplar içinde geçmektedir. Bu gruplar birçok bakımdan birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Kendi isteğimizle veya kendi isteğimiz olmaksızın içinde yer aldığımız bu gruplar yaşantımızı çok değişik şekillerde etkilemektedirler. Tüm bu etmenler ile ilgili değerlendirmeler araştırmamızın bulgular kısmında ayrı olarak değerlendirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE VE YUNANİSTAN ARASINDA NÜFUS MÜBADELESİ

3.1. TÜRKİYE YUNANİSTAN ARASINDA NÜFUS MÜBADELESİ

Bu kısımda genel hatları ile Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Mübadele Protokolü çerçevesinde sürdürülen mübadele uygulaması ve genel etkilerine değinilecektir.

3.1.1. Lozan Barış Konferansında Mübadele Konusu

Balkanlardan zorlamalar sonunda gelen kitlesel göçlerin temelinde, Balkanlar'daki etnik ve din temelli ulusçuluk kavramı bulunuyordu. Bu ulusların gelişim süreci buralardaki Türk ve Müslüman halka düşmanlığa yönelmişti ve Müslüman halk göçe zorlanıyordu. Bu süreç Türk-Yunan savaşının bitiminden sonra da devam etmiş, savaşın şartları sebebiyle yaşanan Rum göçü, henüz bitmemiş olan bu göç olgusunun uluslararası hukuka uygun olarak bir yasal zemine oturtulmasını gerekli kılmıştı.⁴⁶

Türkiye ve Yunanistan halkların karşılıklı göçü, Lozan Antlaşması öncesinde ortaya çıkmış ve Lozan görüşmelerine kadar özellikle Rumlar, Balkan Savaşları sırasında Yunanistan'a göç etmeye başlamıştır. 1914–1915 döneminde Osmanlı yönetiminin Ege adalarını Türkleştirme politikalarının da bir sonucu olarak, Rumların Anadolu'dan göçü hızlanmış ve Yunanistan'ın Türkiye karşısında yenilgiyle sonuçlanan savaşı sonrasında da doruk noktasına ulaşmıştır. Bu döneme kadar yaklaşık bir milyon Rum Anadolu'dan ayrılmıştır.

⁴⁶ Kemal Arı, *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923–1925)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 15.

Mudanya Ateşkes Antlaşması sonrasında savaş durumunda bulunan Türkiye ve Yunanistan arasında barış sağlanmış ve bunun ardından iki ülke arasındaki temel sorunlar Lozan Barış Konferansında ele alınmıştır. İlk olarak 21 Kasım 1922’de başlayan görüşmeler sırasında iki ülke arasında sınırlar, Fener Rum Patrikhanesi, azınlıkların durumu ve nüfus mübadelesi gibi sorunlar tartışılmıştır.⁴⁷ Lozan barış görüşleri sırasında ilk olarak Norveçli Fridtjot Nansen azınlıkların karşılıklı değişimi konusunu gündeme getirmiştir ve bu öneri taraflarca makul karşılanmıştır. Nansen’in daha önce Yunanistan ve Anadolu’daki karşılıklı nüfus değişimini incelemek üzere Milletler Cemiyeti (MC) tarafından görevlendirilmiş olması da bunda etkili olmuştur.⁴⁸ Bununla beraber Yunan heyeti İstanbul’daki Rumların mübadele kapsamı dışında bırakılmasını ve savaş yorgunu ülkenin buradan gelecek büyük nüfusun sosyoekonomik ihtiyaçlarını karşılayamayacak olmasını savunmuştur. İsmet İnönü başkanlığındaki Türk heyeti ise olası bir mübadelenin İzmir ve İstanbul’u da içine alacak şekilde, Türkiye’nin bütün Rum nüfusunu kapsamaması gerektiği ve Batı Trakya’nın değişim dışı tutulmasını istemiştir; çünkü Türk tarafının bakış açısı ile Batı Trakya’da Müslümanlar azınlık değil çoğunluk durumundadır.⁴⁹ Görüşmeler sonrasında 27 Ocak 1923’te Lord Curzon başkanlığında toplanan Ülke ve Askerlik Sorunları Komisyonu’nda 6 gün süren tartışmaların ardından mübadele taslağı kabul edilmiştir.⁵⁰ Böylece 30 Ocak 1923 tarihinde “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine Dair Mukavele ve Protokol” taraflarca imzalanmış, TBMM’nin 23 Ağustos 1923’te sözleşmeyi onaylaması ardından 25 Ağustos 1923’te yürürlüğe girmiştir.

⁴⁷ Esra S. Değerli, “Atatürk Dönemi Türk Yunan Siyasi İlişkileri”, **Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi**, Sayı 15, Ağustos 2006, s. 240.

⁴⁸ Bayram Akça, “Lozan Antlaşması’ndan Sonra Muğla Vilayeti’ne Gelen Balkan Muhacirlerinin İskânı Meselesi”, **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi (İlke)**, Güz 2008, Sayı 21, s. 17.

⁴⁹ Kemal Arı, **Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923–1925)**, İstanbul Tarih Vakfı Yayınları, 2003, s. 16.

⁵⁰ Mesut Çapa, “Lozan’da Öngörülen Türk Ahali Mübadelesinin Uygulanmasında Türk Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti’nin Katkıları”, **AÜ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 2, 1988, s. 241.

3.1.2. Türkiye Yunanistan Arasında Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi

Tamamı 19 maddeden oluşan ve Lozan görüşmeleri sırasında, 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine Dair Mukavele ve Protokol”, Lozan Antlaşması’nın bir parçası kabul edilmiştir ve Sözleşmenin ilk iki maddesi şu şekildedir:⁵¹

“Madde 1: Türk topraklarında yerleşmiş bulunan Rum Ortodoks dininden Türk uyruklular ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukluların 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir.

Bu kimselerin hiçbiri, Türk hükümetinin izni olmadıkça Türkiye’ye ya da Yunan hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan’a dönerek orada yerleşemeyecektir.

Madde 2: Birinci maddede öngörülen mübadele,

- a.) *İstanbul’da oturan Rumları,*
- b.) *Batı Trakya’da oturan Müslümanları kapsamayacaktır.*

1913 Yasası ile sınırlandırıldığı biçimde İstanbul Büyükşehir Belediye (Şehremaneti) sınırları içinde 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş (etabli) bulunan tüm Rumlar, İstanbul’da oturan Rumlar sayılacaklardır.

1912 Bükreş Antlaşması’nın saptamış olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar, Batı Trakya’da oturan Müslümanlar sayılacaktır.”

Maddelerden görülebileceği gibi mübadele protokolü İstanbul’da oturan Rumlar ve Batı Trakya’daki Türk azınlığı kapsamamış ve burada 30 Ekim 1918 öncesinde

⁵¹ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789–1999)**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000, s. 558–559.

yerleşmiş bulunan halkların yerleşik kalacağı kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra mübadelede dini kimlik belirleyici olmuştur.

Göçe tabi tutulanlara her iki hükümet tarafından da her türlü kolaylıklar sağlanacaktı. Mübadiller terk ettikleri ülkenin vatandaşlığından çıkarak, yeni geldiği ülkenin vatandaşlığına geçirilecekti. Protokol 5. maddesi uyarınca mübadillerin mülkiyet haklarına hiçbir sınırlama getirilmeyecekti. Göçmenler her çeşit taşınır mallarını, hiçbir vergiye tabi olmaksızın yanlarında getirebileceklerdi. Mübadillerin bırakmış oldukları taşınır, taşınmaz mallar Karma Komisyon tarafından tasfiye edilecekti. Mübadillerin geride bıraktıkları taşınır taşınmaz mallar karşılığında yeni geldikleri ülkede eş değerde mal verilecekti.⁵²

Sözleşme'nin 11. maddesine göre iki taraf arasındaki sorunları çözmek üzere Muhtelif Mübadele Komisyonu kurulmasına da karar verilmiştir. Karma Komisyon 7 Ekim 1923'te 4'ü Türk, 4'ü Yunan ve 3 tarafsız olmak üzere 11 üye ile göreve başlamıştır.⁵³ Ayrıca Selanik, Kandiye, Hanya, Drama ve Kavala olmak üzere bazı bölgelerde de alt komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Bu komisyonlar tarafsız bir başkan ve biri Türk, diğeri Yunan olmak üzere iki üyeden oluşuyordu. Alt komisyonların birinci görevi azınlıkların can ve mal güvenliğini sağlamaktı.⁵⁴

Zorunlu mübadelenin başlangıç tarihi 1 Mayıs 1924 öncesinde de binlerce Rum ve Müslüman doğduğu toprakları terk etmiştir. Bu durum azınlıklara karşı kötü muamelenin ortaya çıkmasından da kaynaklanmıştır.

Karma Komisyonun merkezi 8 Ekim 1923'ten 21 Haziran 1924'e dek Atina, bu tarihten sonra İstanbul olarak belirlenmiştir. 1928 Temmuz ayında Karma Komisyon'un yapısında değişikliğe gidilmiştir. Eski tip organizasyon yapısı terk edilerek her biri

⁵² Mihri Belli, **Türkiye Yunanistan Nüfus Mübadelesi: Ekonomik Açıdan Bir Bakış**, çev. Müfide Pekin, İstanbul: Belge Yayınları, 2004, s. 26–27.

⁵³ Uçarol, a.g.e., s. 559.

⁵⁴ Melike Kara, **Girit Kandiye'de Müslüman Cemaati**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006, s. 86.

mübadelenin bir konusu üzerinde uzmanlaşan beş kalıcı daire oluşturulmuştur. Bu yapılanma eskiye göre daha başarılı olmuş ve komisyon kısa bir süre sonra görevini tamamlamıştır.⁵⁵

3.2. MÜBADELENİN UYGULAMA SÜRECİ

Mübadele o günün şartları içerisinde düşünüldüğünde binlerce insanın yer değiştirmesi anlamına geliyordu ve bu uygulama boyunca her iki kesimde de önemli problemler baş göstermiştir. Bu kısımda genel hatları ile yürütülen çalışmalar ve sorunlar genel hatları ile değerlendirilecektir.

3.2.1. Türkiye'nin Yürüttüğü Çalışmalar

Yunanistan'dan Türkiye'ye Müslüman nüfusun göçü ile ilgili cumhuriyetin kurulması ertesinde 8 Kasım 1923'te "Yeniden Yapılanma, Mübadele ve İskân Bakanlığı kurulmasını öneren kanun kabul edilmiş ve bakanlığa mübadillerin iskân işlerinin yürütülmesinde tam yetki verilmiştir. Her vilayete bir yönetici atanmış, mübadillerin iskânı için müfettişler görevlendirilmiştir. Ancak bu geniş yetkiler dolayısıyla yerel makamlarla ortaya çıkan sürtüşme sonucu bakanlık yerine, 11 Aralık 1924'te İçişleri Bakanlığı İskân Dairesi oluşturulmuştur. Daire iskânın büyük ölçüde tamamlandığı 1926 yılında kapatılmıştır.⁵⁶

Mübadillerin göçeceği yerler, sanatları, kişilikleri ve iklim şartları dikkate alınarak seçilecekti ve Bunun için, göçmenlerin gönderilecekleri bölgelerin ekonomik ve fizikî topografyalarının çıkarılması gündeme gelmiştir. Bu hazırlıklar sonrasında mübadillerin bulunduğu coğrafyaya uyum zorluğu çekmemeleri amaçlanmıştı. İmar İskân Vekâleti'nin kuruluşundan sonra ise on yerleşim bölgesi belirlenmişti. Bu yerler⁵⁷

⁵⁵ Belli, a.g.e., s. 28.

⁵⁶ Belli, a.g.e., s. 90.

⁵⁷ Cahide Zengin Aghatabay, **Mübadelenin Mazlum Misafirleri: Mübadele ve Kamuoyu**, İstanbul: Bengi Yayınları, 2007, s. 95.

1. Bölge: *Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Amasya, Tokat, Çorum.*

2. Bölge: *Edirne, Tekfurdağı, Gelibolu, Kırkkilise, Çanakkale.*

3. Bölge: *Balıkesir.*

4. Bölge: *İzmir, Manisa, Aydın, Menteşe, Afyon.*

5. Bölge: *Bursa.*

6. Bölge: *İstanbul, Çatalca, Zonguldak.*

7. Bölge: *İzmit, Bolu, Bilecik, Eskişehir, Kütahya.*

8. Bölge: *Antalya, Isparta, Burdur.*

9. Bölge: *Konya, Niğde, Kayseri, Aksaray, Kırşehir.*

10. Bölge: *Adana, Mersin, Silifke, Kozan, Cebel-i Bereket, Antep, Maraş.*

Mübadele uygulamasının henüz başlamadığı günlerde, Batı Makedonya'da baskılar sonucu yollara dökülen Müslümanlar Selanik, Kavala, Hanya, Kandiye gibi limanlara yığılmıştı. O dönemde İskân Teavün Cemiyeti'ne göre Anadolu'ya geçecek Türk göçmenlerin sayısı Girit ve adalarda 50 bin kişiydi. Türkiye'den gelen Rum mübadillerin Türklerin evlerine yerleştirilmesi, evlerinden olanların kendi çabası ile ihraç iskelelerine doğru göç ettirilmesine neden olmuş, ayrıca Yunan hükümeti Müslüman tasarrufları üzerinde sınırlama getirmişti.⁵⁸

Mübadele'nin başlamasına az bir süre kala Anadolu'ya yakın adalardaki Müslümanlar kendi olanakları ve resmi vapurlarla özellikle Ayvalık'a çıkmaya başlamıştır. Midilli ve Girit adasındaki Müslümanlar mübadeleye ilişkin haberlerin duyulmasıyla iskelelere yığılmaya başlamış; ancak yeterli vapur ve mavnada olmamasından dolayı sıkıntı yaşamışlardır. Taşıma işleminin başlaması ile 1923 yılı sonuna kadar Girit, Kavala, Drama ve Selanik'ten 60.518 göçmen gelmiş; Midilli Müslümanlarının 1400 kişilik kafilesini de Ekim 1923'te Ayvalık'a çıkarmıştır.⁵⁹

⁵⁸ Kara, a.g.e., s. 87.

⁵⁹ Kara, a.g.e., s. 88.

3.2.2. Mübadelenin Uygulanma Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Mübadelenin uygulanma sürecinde her iki tarafın da ciddi problemleri ortaya çıkmıştır. Türkiye genç bir cumhuriyet olmasına rağmen mübadillerin sevkiyatı konusunda daha iyi örgütlense de, mübadele boyunca birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bu kısım da genel hatları ile ortaya çıkan sorunlar değerlendirilecektir.

3.2.2.1. İskân Sorunları

Genel olarak her iki tarafta da göçün örgütlenmesinde büyük problemler vardı. Yunanistan'da çok sayıda göçmen olması dolayısıyla Türk azınlığın yola çıkarılması işlemlerine hız verilmiş; ayrılanların yerine yeni gelenleri yerleştirme yöntemi hemen uygulamaya sokulmamıştı. Türkiye'de de benzer biçimde Rumların ayrılması aceleye getirilmiş veya ertelenmiştir.⁶⁰

3.2.2.2. Taşınır ve Taşınmaz Mallar

Karma Komisyon 7 Ekim 1923'ten sonra el konulan tüm malların sahiplerine iadesi kararı almış ve bu tarih sonrasında her iki hükümet el konulan malların tazmin edilmesi konusu ile karşı karşıya kalmıştır. Belli'ye göre burada Türk tarafının lehine işleyen bir durum ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni de bu tarih öncesinde Türkiye'den göç eden Rumların mallarına büyük ölçüde el konulmasını göstermektedir ve bu durum bir ölçüde savaşın galibi taraf olunmasından kaynaklanmaktadır.⁶¹

Taşınır mallar konusunda Türk tarafına Yunan hükümeti hem taşınabilir hem de taşınmaz mallar için 1.018.019.400 Drahmi ödemiştir. Bununla Karma Komisyon'un

⁶⁰ Belli, a.g.e., s. 33.

⁶¹ Belli, a.g.e., s. 38.

üzerinde yer aldığı taşınmaz mülke taşınması durumunda zarar vermeyecek malların taşınabilir mal olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır.⁶²

Karma Komisyon karışıklıkların önüne geçebilmek için mübadillerin parasal hakları ile ilgili ise şu kararı almıştır:⁶³

“Mübadeleye tabi olan şahısların parasal hakları, alacaklıların mübadelesinden etkilenmeyecektir ve göç tarihi ne olursa olsun mübadele edilen şahsın hak talebi, malların tasfiyesi içinde mütalaa edilmeyecektir. Şahıs alacaklı olduğu miktarı geri almak için talepte bulunabilir ve her türlü yasal yola başvurmak suretiyle parasını geri alabilir. Bunun gerçekleşmesi için Karma Komisyon ilgili şahıslara hizmet vermekle mükelleftir.”

Türkiye ve Yunanistan arasında süren mübadele konusunda en önemli sorun taşınmaz malların varlığı ile ortaya çıkmıştır. Sözleşme hükümleri gereği mübadillerin terk ettikleri yerlerdeki malları Komisyon tarafından tasfiye edilerek mal sahiplerine ödeme yapılacak, değer belirlenmesinde de altın esas alınacaktı. Bu konuda tüm yetki Komisyon’a aitti. Tasfiye sonrasında her mal sahibine mübadilin elinden alınan malın tazminatını gösteren bir beyanname dağıtılacaktı. Bu beyanname mübadile yeni yerleştiği ülke hükümetinden aynı değerde mal talep etmesi hakkı sağlayacaktı. Ancak uygulamada bu hükümlere dikkat edilmemiştir.⁶⁴

Karma Komisyon’un varılan kararlara rağmen taşınmaz malların tasfiyesi ile ilgili başarısız olması üzerine ortaya çıkan sorunlar nedeniyle; taraflar arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile Karma Komisyon’un birçok yetkisinin elinden alınmasına karar verilmiştir. Antlaşmanın 1. ve 2. madde hükümlerine göre mübadeleye tabi kişilerin tüm mal varlığının mülkiyetini karşılıklı ülkelere devredilmesi kararı alınmıştır. Böylece

⁶² Belli, a.g.e., s. 39.

⁶³ Belli, a.g.e., s. 40–41.

⁶⁴ Belli, a.g.e., s. 42.

taraf lar mübadeleye tabi kişilerin mallarına dair taleplerinden karşılıklı olarak vazgeçmiştir.⁶⁵

3.2.2.3. Etabli Sorunu

Nüfus mübadelesi sözleşmenin yürürlüğe girmesi ardından uygulama ilk yıllar sorunsuz ilerlese de, zaman geçtikçe önemli problemler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Karma Komisyon önüne gelen ilk anlaşmazlık, sözleşmenin 2. maddesinde ele alınan İstanbul'daki Rumlar ve Batı Trakya'daki Müslümanlar konusu ile ilgili ortaya çıkmıştır. Etabli sorunu olarak da adlandırılan bu tartışmalar, iki ülke arasında ciddi siyasi krizlere neden olmuştur.

Antlaşmanın Fransızca metninde geçen *etablis* terimi Türkçeye “sakin bulunmuş” olarak çevrilmiş ve TBMM tarafından da bu şekilde onaylanmıştır. Bu nedenle Türkiye kimlerin 30 Ekim 1918'den önce sakın bulduklarının belirlenmesinde Türk kanunlarının esas alınması gerektiğini savunmuştur.⁶⁶ Yunan tarafı ise Yunan kanunlarına atıf yapılmadığını öne sürerek maddenin sözleşmenin ruhuna uygun bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Böylece Yunanistan, İstanbul'da olabildiğince çok Rum'un kalmasını sağlamak istemiştir. Bu görüş ayrılığının çözülememesi üzerine taraflar MC'nin kararı ile konuyu Daimi Adalet Divanı'na götürmüştür.

Milletlerarası Daimi Adalet Divanı 21 Şubat 1925'de açıkladığı kararında şu sonuca varmıştır:⁶⁷

1. *Sakin bulunmuş (etablis) deyimi vasfını taşımakta ve bir oturma ile beliren fiili bir durumu ifade etmektedir;*

⁶⁵ Belli, a.g.e., s. 49.

⁶⁶ Değerli, a.g.m., s. 244.

⁶⁷ Mehmet Gönlübol ve diğerleri, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919–1994)*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 64.

2. *“İstanbul’un Rum ahalisi” deyimi ile kastedilen şahısların antlaşma gereğince “sakin bulunmuş” sayılmaları ve mübadele dışında bırakılmaları için, İstanbul Şehrinin 1912 kanunu ile tespit edilen belediye sınırları içinde bulunmaları, ayrıya ortaya her ne şekilde olursa olsun 30 Ekim 1918 tarihinden önce gelmeleri ve orada daimi olarak oturmak niyetinde bulunmaları gerekmektedir.*

Divanın bu görüşü sorunu çözmeye yetmemiş ve etabli anlaşmazlığı iki ülke siyasi ilişkilerini gerginleştirmiştir. Bunun üzerine Türkiye ve Yunanistan arasında mübadele sorunu 1 Aralık 1926 Atina Antlaşması ile çözüme kavuşturulmak istenmiş ve iki ülke arasında taşınabilir ve taşınamaz malları hakkında yeni düzenlemeler getirilmişse de; mübadele uygulamasında zorluklar devam etmiştir. Her iki tarafın görüşlerinde yumuşaması ile 10 Haziran 1930 antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile yerleşme tarihleri ve doğum yerleri ne olursa olsun, İstanbul Rumları ve Batı Trakya Türklerinin hepsi etabli deyimi kapsamına alınmıştır. Ayrıca her ülkede de azınlıklara ait mallar konusunda birçok düzenleme yapılmıştır.⁶⁸ Antlaşma hükümlerine göre mübadil Müslümanların Yunanistan’da bıraktıkları menkul ve gayrimenkullerin tam mülkiyeti Türk hükümetine; mübadil Rumların Türkiye’de bıraktıkları menkul ve gayrimenkullerin mülkiyeti de Yunan hükümetine geçecektir. “Mübadele dışında bırakılmış olan İstanbul bölgesinden kaçan ve avdet hakkından mahrum bulunan Rumların Türkiye’deki bütün menkul ve gayrimenkul mallarının mülkiyeti Türk hükümetine geçecektir; aynı şekilde mübadelenin istisna tutulduğu İstanbul bölgesi dışında bulunan ve etabli Rumlara ya da avdet hakkından faydalanan şahıslara ait menkul ve gayrimenkul malların mülkiyeti de Türk hükümetine geçecektir. Öte yandan 1. Mübadele dışında bırakılmış Garbi Trakya mıntikasını terk edip avdet hakkından mahrum bulunan Türklere ait Yunanistan’daki bütün mallar 2.) Adı geçen bölgenin

⁶⁸ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1995**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 1996, s. 326.

dışında bulunan ve etabli Türklere ya da avdet hakkında faydalanan şahıslara ait menkul ve gayrimenkul mallarının tam mülkiyeti Yunan hükümetine geçecektir.”⁶⁹

Mübadele her iki halkın da büyük ekonomik ve sosyal zorluklarla karşı karşıya kalmalarına da neden olmuştur. 4 Ağustos 1924’e kadar Türkiye’ye Yunanistan’dan 324.396 Müslüman mübadil ve Türkiye’den Yunanistan’a 52.144 Rum göç etmiştir. 7 Nisan 1925 itibariyle de Türkiye’ye gelen göçmen sayısı 362 bine ulaşmıştır.⁷⁰ O dönemdeki nüfus rakamlarını da dikkate aldığımızda böylesi büyük bir göçün birçok sorunu da beraberinde getirmesi kaçınılmaz olmuştur.

3.2.3. Mübadelenin Sonuçları

Mübadele her iki taraf açısından da çok önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Mübadillerin doğdukları topraklardan koparak hiç alışık olmadıkları yerlere gönderilmeleri özellikle sosyal açıdan birçok sonuç ortaya çıkarsa da, bu kısımda genel hatları ile demografik ve sosyo ekonomik sonuçları değerlendirilecektir.

3.2.3.1. Mübadelenin Demografik Sonuçları

1923–1926 döneminde Türkiye’den ayrılan Rumlar ile ilgili sayılar Karma Komisyon istatistiklerine göre aşağıdaki gibidir.⁷¹

İstanbul Alt Komisyonu denetiminde

1924	92.845
1925	3.165
1926	1.943

⁶⁹ Mehmet Gönlübol ve Cem Sar, **Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası 1919–1938**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1997, s. 63–64.

⁷⁰ Uçarol, a.g.e., s. 560.

⁷¹ Belli, a.g.e., s. 31.

Samsun Alt Komitesi denetiminde		
	1924	58.164
Mersin Alt Komitesi denetiminde		
	1924	49.943
	1925	181
Toplam		50.124

Komisyon'un müdahalesi olmaksızın İzmir'den		
	1923.1924	2.500
Kırklareli'den		
	1924	1177

Genel Toplam 189.916

Karma Komisyon raporlarına göre Yunanistan'dan Anadolu'ya taşınan Türkler ile ilgili istatistikler ise şu şekildedir:⁷²

Selanik Alt Komisyonu'ndan		
	1923	18.044
	1924	91.533
Resmo (Hanya) alt Komisyonu'ndan		
	1923	3.270
	1924	4.872
Toplam		8.142
Drama Alt Komisyonu'ndan		
	1923	69
	1924	75.987

⁷² Belli,a.g.e., s. 32.

Toplam 76.047

Kavala Alt Komisyonu'ndan

1923 2.184

1924 43.343

Toplam 45.527

Kozana Alt Komisyonu'ndan

1923 13

1924 26.610

Toplam 26.623

Kayalar Alt Komisyonu'ndan

1923 10

1924 30.770

Toplam 30.780

Kozana ve Kayalar'dan

1923 34.653

Gumenitza (Epir) Alt Komisyonu'ndan

1924 2032

1925 957

Toplam 2989

Karma Komisyon müdahalesi olmadan Midilli Adasından 7500

Gelen tüm Türklerin toplamı 355.635

Bu sayılar içerisinde Karma Komisyon'un tahsis ettiği ulaşım olanakları dışında gelen birkaç bin kişi dâhil değildir.

3.2.3.2. Mübadelenin Sosyo-Ekonomik Sonuçları

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin mübadillerin iskânı için mali kaynaklarının yetersiz olması ve yabancı kaynaklardan kredi elde edilemeyecek olması dolayısıyla, mevcut kaynaklardan mübadillere pay ayırmak durumunda kalınmıştır. Ayrıca Türk göçmenlerin büyük oranda Yunanistan'ı Karma Komisyon denetiminde terk etmesi, yüzölçümünün Yunanistan'dan daha büyük oluşu ve Türk hükümetinin gelecek göçmenler için iskân yerleri belirlemiş olması dolayısıyla, Yunanistan ile karşılaştırıldığında iskân sorunları daha az yaşanmıştır.⁷³

Türk Hükümeti'nin 1923–1928 arasında Türk mübadillerin yerleştirilmesi için yaptığı harcamalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Türk Hükümetinin 1923–1928 Yılları Arasında Türk Mübadillerin Yerleştirilmesi İçin Yaptığı Harcamalar

Yıl	Toplam Harcama (TL)
1923	798.737.08
1924	4.952.208.83
1925	1.326.849.08
1926	473.877.62
1927	1.292.970.99
1928	496.944.79
Toplam	496.944.79

Kaynak: Mihri Belli, **Türkiye Yunanistan Nüfus Mübadelesi: Ekonomik Açıdan Bir Bakış**, çev. Müfide Pekin, İstanbul: Belge Yayınları, 2004, s. 94.

⁷³ Belli, a.g.e. s. 91–92.

Belli'nin tespiti ile bu rakamlar kişi başına ortalama harcamanın Yunanistan'daki göçmenlerin iskânı için harcanan miktardan daha az olduğunu belirtmektedir. Bu durumun nedenleri ile ilgili Belli şu tespitler yapmaktadır:⁷⁴

“Rum çoğunluğun Anadolu'dan ayrılışı birkaç hafta içinde tamamlanmıştır. Bu insanlar aşağı yukarı her şeylerini geride bırakıp gitmişlerdir. Oysa Türkler, genel olarak taşınabilir mallarının hiç olmazsa bir kısmını yanlarında getirebilme şansına sahiptiler. Bunun sonucu olarak Rum göçmenlerin ihtiyaçları Türk göçmenlerin ihtiyaçlarından doğal olarak fazla olmuştur. Ayrıca Yunan azınlığın ayrılmasından sonra çok daha az sayıda olan Türk göçmenlerin topluma kazandırılması Türkiye için zor olmayacaktı. Hâlbuki Yunanistan'da bir nüfus fazlası sorunu yaşandığından Yunanlı göçmenlerin üretken tarımsal ya da kentsel faaliyete geçebilmeleri için daha fazla ekonomik desteğe ihtiyaç duyulmuştu”

⁷⁴ Belli, a.g.e. s. 95.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MÜBADELE ÖNCESİ VE SONRASI GİRİT VE TİRİLYE'DE SOSYOKÜLTÜREL YAŞAM

4.1. GİRİT VE GİRİTLİ GÖÇMENLER

Türkiye Yunanistan Nüfus Mübadelesi sonrasında en fazla göç veren bölgelerden biri de Girit olmuştur. Bu nedenle Tirilye örneğinde göçmenlerin kültürleşme sürecini incelemeden önce Girit ve Giritli göçmenler hakkında bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

4.1.1. Girit'in Fethi ve Girit'te Türkler

Yunanca (Krete) veya (Kriti), Araplar tarafından (Ekritiş) veya (İkritiş), İtalyanlar tarafından (Candia) ve Türkler tarafından (Girit) olarak isimlendirilen bu ada, Doğu Akdeniz'in ve özellikle Adalar Denizi'nin en büyüğüdür ve 25, 20 ve 23, 31 boylam derecesi ile 34, 55 ve 35, 41 enlem dereceleri arasında ve 8618 km- büyüklüğündedir. Batıdan doğuya doğru 260 km'lik bir uzunluğu ile ada Yunanistan ve Güney Anadolu Sıradağları arasında bir bağ meydana getirmektedir.⁷⁵

Girit adası; Günümüzde Akdeniz'de, Yunanistan'a bağlı olan ada, Muğla Deveboyunu Burnu'ndan 180 km uzaktadır. Ege Denizi'nin güneyinde, batıdan doğuya 140 km. uzunlukta ve 8,379 km²'lik oldukça dağlık olan adanın nüfusu genelde Kandiye, Hanya ve Resmo isimli kentlerde yoğunlaşmıştır. Adadaki kalkerli sıradağlar yer yer 2500 metre yüksekliğe yaklaşır. Kışları yağışlı, yazları kurak geçen, tipik Akdeniz iklim kuşağındadır. Adanın başlıca zenginlik kaynağı zeytinlikler, bağlar ve

⁷⁵ N. Ahmet Banoğlu, *Tarihte Girit ve Osmanlılar Dönemi*, İstanbul: Kırmızı Beyaz Yayınları, 2005, s. 11.

Çok eski zamanlardan itibaren, Akdeniz’de bir ticaret merkezi olan Girit, önce Bizans egemenliğine geçmiş, 823 yılında Müslüman Araplar tarafından fethedilmiş, İspanya’dan sürülen 10.000 Endülüslü Arap bir süre Mısır ve İskenderiye’de kalmışlar, 825 yılında Ebu Hafd Ömer komutasında gemi ile Girit’e geçerek zamanla yerleşmişlerdi. Ada 961 yılında yeniden Bizans egemenliğine girmiş, 1204 yılında 15 kilo altın karşılığında satılmasından sonra 400 yıla yakın bir süre Venediklilerin yönetiminde kalmıştır.⁷⁸

Girit meselesinin yol açtığı masraflar Osmanlı maliyesi için önemli bir yük oluştuyordu. 1866 yılı sonunda hükümet bütçesinin açığı 40 milyon franga (1 milyon 760 bin Osmanlı lirasına) erişiyordu. Yıllar içersinde bütçe açığı sürekli büyümüş, 1909–1910 bütçesinde devletin ihtiyacı 32 milyon lirayken, gelir 26 milyon lira olarak bağlanmış, aradaki 6 milyonluk açığın borçlanarak sağlanması düşünülmüştü.⁷⁹

Girit’in fethedilmek istenmesinin birçok nedeni olsa da, adanın stratejik konumu belirleyici etkili olmuştur. Girit’in Osmanlı Devleti açısından doğu Akdeniz egemenliği yanı sıra; Ege Denizi ve Çanakkale Boğazı’nın dolaylı olarak da İstanbul’un güvenliği açısından büyük öneme sahiptir. Ege’ye bağlanan ticaret ve hac yollarının kilit noktasında bulunan Girit’in 17. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı için artık mutlak olarak sınırlara dâhil edilmesi gerekliydi.⁸⁰

1645’te başlayan Girit seferi ile başlayan fetih sürecinde ilk olarak Hanya ele geçirilmiş, Kandiye şehrinin alınması ise çok daha uzun sürmüştür. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa’nın sadrazam olması ve onun Girit sorununa ciddiyetle eğilmesi adanın fethedilmesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. 1666’da Sadrazam Girit’in tamamen

⁷⁸ Özer, a.g.e., s. 165.

⁷⁹ Özer, a.g.e., s. 169.

⁸⁰ Ayşe Nükhet Adıyeke ve Nuri Adıyeke, **Fethinden Kaybına Girit**, İstanbul: Babıâli Kültür Yayıncılığı, 2006, s. 15.

fethedilmesi ile görevlendirilmiş ve 6 Eylül 1669'da imzalanan antlaşma ile Kandiye şehri teslim olmuştur.⁸¹

4.1.2. Girit'te Ekonomik Yaşam

Osmanlı Devleti Girit'in alınması öncesinde Resmo'da oluşturduğu ilk yönetim birimlerinden başlayarak iktisadi düzeni adaya taşımış, bunun öncesinde genel bir tahrir ile nesnel bir biçimde üretim kaynaklarının belirlenmesi, ardından herkese uygulanacak yazılı kanunname oluşturulması ve insanların mülkiyet hakkının korunması öncelikli olmuştur.⁸² Adanın Osmanlı egemenliğine geçmesi sonrasında ticari faaliyetler sürmüş ve Girit Müslümanları da ticaretle uğraşmıştır.⁸³

Adanın 19. yüzyıl sonunda ada nüfusu 200 bin kişiydi ve nüfusun beşte üçü Hıristiyanlar ve beşte ikisi Müslümanlardan oluşuyordu. Toprakların üçte ikisine sahip olan Müslümanların Hıristiyanlardan alacaklarının toplamı 90 milyon kuruştur.⁸⁴ Bu durum özellikle adanın Yunanistan'a bırakılması ile sorun oluşturmaya başlamıştır.

4.1.3. Girit'te Sosyo Kültürel Yaşam

Fethi sonrasında imparatorluğun ayrıcalıklı vilayetlerinden biri olarak Girit, hem yönetsel hem de ekonomik anlamda ayrıcalıklara sahip olmuş, bu durumun sosyal yapıda da etkileri görülmüştür. Tukin'in şu tespiti de bu bakımdan önemlidir:⁸⁵

“Türkler Girit'e girdikleri günden itibaren yerli halkın din ve mezhep işlerine karışmamış, ana dillerini kullanmalarına izin vermiştir. Ayrıca ihtida eden Rum kadınlarıyla yapılan evlilikler sonrası doğan çocuklar, annelerinden dolayı

⁸¹ Adıyeke ve Adıyeke, a.g.e., s. 252.

⁸² Fulya Dövençi Karakoç ve Funda Dövençi Tunçdöken, **Mudanya'nın Akdenizli Konukları Giritliler**, Bursa: Gaye Kitabevi, 2008, s. 37.

⁸³ Karakoç ve Tunçdöken, a.g.e. s. 49.

⁸⁴ Karakoç ve Tunçdöken, a.g.e. s. 66.

⁸⁵ Kara, a.g.e. s. II.

Rumca eğitim ve terbiye aldıklarından dolayı adada konuşulan yaygın dil Türkçe değil, Rumca olmuştur.”

Tablo 2: Livalara Göre Girit'te Nüfus (1911)

	İslam	Rum	Musevi
Hanya	8.810	57.927	422
İsfakiye	69	24.998	-
Resmo	5.954	56.382	3
Kandiye	12.655	97.698	62
Laşid	1.404	61.207	-
Toplam	27.852	307.812	487

Kaynak: Ayşe Nükhet Adıyeke ve Nuri Adıyeke, **Fethinden Kaybına Girit**, İstanbul: Babiâli Kültür Yayıncılığı, 2006, s. 265.

Yukarıdaki tablodan görülebileceği gibi adada Türkler özellikle Resmo, Hanya ve Kandiye bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bununla beraber ada üzerinde Rum ve Türk halkı ortak bir yaşam sürdürmüştür. Bu nedenle Rum köyü/bölgesi ya da Türk köyü/bölgesi gibi bir ayırım ortaya çıkmamış,

Girit'teki Hıristiyan ve Müslüman toplum arasında dinsel farklılıklar dışında yaşam tarzında belirgin bir fark yoktu. Dilleri, gelenek ve görenekleri, mutfak alışkanlıkları, giyim ve kuşamları, hatta yürüyüş tarzları ve davranışları büyük oranda aynıydı. Sadece kıyafetler açısından farklılıkta Müslümanlar başlık olarak genellikle fes giyer, bazı hallerde başlarına beyaz mendil bağlardı. Hıristiyanlar ise başlık olarak ya küçük siyah bir kep giymekte veya oyalı siyah mendil bağlamaktaydılar. Adaya dışarıdan gelen yabancıların bu küçük ayrıntıyı fark etmeleri mümkün değildi.⁸⁶

⁸⁶ Ali Ekrem Erkal, **Geleneksel Kültürü ile Türk Girit**, 3. Kitap: Toplum, İzmir: Nurdaş Yayını, 2008, s. 16.

Evlilik işlemleri açısından Girit'in o dönemde belirleyici özelliği de ortaya çıkmıştır. Anadolu'da nikâh işlemleri izinnameleler aracılığıyla imamlar tarafından yapılırken, Girit'te nikâh işlemleri doğrudan naipler aracılığıyla yapıyordu. Bu açıdan Anadolu'da evlilikler geleneksel bir biçimde yapılırken, Girit'te daha resmi bir biçim ortaya çıkmıştır ve bu durum nikâh kayıtlarında da kendisini göstermektedir. Nuri Adıkeye'ye göre bu durumun temel nedeni evliliklerin adada Müslümanlaştırma politikası olarak görülmesidir. Dolayısıyla Müslümanlaştırma politikasına paralel olarak gayrimüslim kadınlarla evlilikler neticesinde sonraki nesillerde Müslüman nüfusu çoğaltmak istenilmiştir.⁸⁷

Evliliklerde İslam hukukundaki dinsel karışıma da uyulduğu görülmektedir. Bunun anlamı Müslüman bir erkek ile gayrimüslim bir kadın evlenebilmekte, ancak gayrimüslim bir erkek Müslüman bir kadın ile evlenememektedir. Böyle bir evlilik varsa da kayıtlara yazılmamıştır. Adada Müslüman erkeklerin hem ihtida eden, hem de Ortodoks kadınlarla evlendikleri görülmüştür.⁸⁸

Kara'ya göre Osmanlı Devleti'nin klasik iskân politikası Girit'te uygulamaması karışık evlilikler gibi özellikler, Müslüman cemaati sadece Osmanlı toplum yapısı ya da İslam fihhına göre açıklamayı olanaksız kılmaktadır. Osmanlı devleti adayı fethettiği dönem itibariyle klasik iskân politikasını Girit'te uygulamamış, adaya Anadolu'dan Müslüman halk göç ettirilmemiştir. Dışarıdan herhangi bir göç olmadığı için yerli halkın bir kısmı Müslümanlaşmış ve Müslüman olan halk ile Ortodoks halk arasında evlilikler yapılmıştır. Topluluklar arasında belirgin farklılaşma ise 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Buna verilebilecek en önemli örnek ise Müslüman cemaatin anadilinin Türkçe olmasıdır.⁸⁹ Konuşma dilleri Rumca olan çocuk ve gençlerin Rum okullarına devamında bir sorun yaşamamaları onlar için bir avantaj olmuştur.⁹⁰

⁸⁷ Adıkeye ve Adıkeye, s. 67–68.

⁸⁸ Adıkeye ve Adıkeye, s. 68.

⁸⁹ Kara, a.g.e. s. 71.

⁹⁰ Kara, a.g.e. s. 78.

Girit'in toplumsal yapısı hakkında önemli bir ipucu olabilecek Müslümanlaştırma politikası hakkında Adıyeke şu ifadelerle, bunun üç temel yolla sağlandığını ifade etmektedir. Buna göre;⁹¹

“Girit adasının alınması ve buranın Müslümanlaşması, başka yerlere göre bir hayli farklı ve olağanüstü olmuştur. Ada alındıktan sonra birçok yerde yapıldığı gibi Girit'e Anadolu'dan sürgünler yapılmamış veya yapılamamıştır. Bu çerçevede adada Müslüman bir kitle oluşturabilmek için Osmanlı genelinde uygulamanın pek de yaşanmadığı üç yöntem çokça kullanılmıştır. Bunlardan ilki adada kitlesel ihtidalara müsaade edilmesi olmuştur. Osmanlı'nın genel bir uygulama olarak kitlesel ihtidalara olumlu bakmadığı bilinmektedir. Girit'te böylesine geniş ihtidaya müsaade etmesinin sebebi ise adada bir nüfus dengesi oluşturma isteğidir. Daha eski dönemlerde olduğu gibi adaya başka bir coğrafyadan göçürme yapılamadığı için, nüfus dengesi ancak adanın yerli ahalisinden bir dönüşüm ile gerçekleştirilebilmiştir. İkincisi yerli yeniçerilik olmuştur. Girit'teki Osmanlı askeri gücü, yeniçerilerin iki bölümünden oluşuyordu. İmparatorluk merkez yeniçerileri, kapıkulları ve yerli yeniçeriler. İkincileri Giritli Müslümanlardan oluşuyordu. Kapıkullarının reisi Yeniçeri ağası, yerli yeniçerilerin yöneticisi ise Yerli ağası idi. Yerli yeniçerilik Müslümanlığa geçişte özendirici bir kurum olmuştur. Üçüncüsü ise cemaatler arası evliliklerdir.

Girit'te Müslüman ve Ortodokslar arasında bütünleşmiş toplumsal doku 1830 yılından sonra Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ile ortadan kalkmaya başlamış ve cemaatler arası ilişkiler bozulmaya başlamıştır.

Girit Osmanlı topraklarına en son katılan bölgelerden biri olarak Osmanlı egemenliğinin en gevşek örüldüğü coğrafyalardan biri durumundadır. Bu örgü hem adanın Osmanlı tarafından oluşturulan idari yapısı hem de toplumsal yapı dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Adadaki Müslümanlar ve Rum Ortodokslar o kadar karışmıştır ki, belgelerde görüleceği üzere Yanni Osman, Hasan Nikolai, Molla Mehmetaki gibi

⁹¹ Adıyeke ve Adıyeke, a.g.e. s. 72.

isimlere rastlanılmaktadır. Bazen sadece Rumca isimle anılan Müslümanların olduğu da görülmektedir.⁹²

Girit adası Osmanlı İmparatorluğu tarafından ele geçirilişinden itibaren hep ayrıcalıklı bir yapıya sahip olmuştur. İmparatorluğun diğer birçok bölgesinden farklı olarak belli başlı vergilerin ada halkından alınmaması, yönetsel açıdan özel bir kurumlaşmaya sahip olması hep bu ayrıcalıklı yapının bir uzantısı olarak Girit'in siyasal ve ekonomik yapısını etkilemiştir.⁹³

Girit'te Müslüman aile yapısının en önemli özelliği tek eşliliğin yaygın olmasıdır. Bununla beraber aile yapısı ataerkil nitelikler göstermekte ve kadının rolü erkeğe göre ikinci planda kalmaktadır. Ancak kız çocukların da eğitimine büyük önem verildiği göz önüne alınırsa; Müslüman cemaat içerisinde kadınların da yerinin olduğunu ortaya çıkarmaktadır.⁹⁴

Girit toplumsal yaşamında her genç kızın çeyizinde Girit şamdanları mutlak olarak bulunurdu ve aydınlatma için başka araçların kullanılmaya başlaması ile beraber konsol lambaları şamdanların yerini alsa da; mübadeleye dek geleneksel Girit şamdanları geleneği devam ettirilmiştir.⁹⁵

Girit'te özellikle güneydoğu tarafında eğlenceye çok önem verilmiş, her fırsat değerlendirilerek, bayram ve yortularda her iki cemaat de ortak bir eğlence kültürü oluşturmuştur. Erkal'ın deyimiyle bu eğlenceler bekârların evlenecekleri kişiyi seçmeleri için de bir ortam oluşturuyordu ve erkekler manilerle serenat anlamına gelen *Kandatha* söyleyerek genç kızları etkilemeye çalışıyorlardı.⁹⁶

⁹² Adıyeke ve Adıyeke, a.g.e., s. 125.

⁹³ Adıyeke ve Adıyeke, a.g.e., s. 147.

⁹⁴ Kara, a.g.e., s. 72.

⁹⁵ Erkal, a.g.e., s. 3.

⁹⁶ Erkal, a.g.e., s. 70.

Girit Halk Edebiyatına Rumların ve Türklerin yanı sıra, 1669'a kadar adanın hâkimi olan Venediklilerin de önemli katkıları olmuştur. Roma döneminden kalma ve her ayın ilk günü kutlanan "Kalenderlerde gençler ve çocuklar evleri dolaşarak her kapının önünde şarkı ve ilâhiler söyler, bahşiş toplarlardı. Bu âdet Osmanlı döneminde de devam ettirilmiş, ancak önceleri Latince ve Hıristiyan ilahileri çağrıştıracak tarzda söylenen Kalendes" şarkıları zamanla Giritlice ve Madinadhes tarzında seslendirilir hale gelmiştir.⁹⁷

Girit'te 1900'lü yıllarda, şehirlerde yaşamakta olan Türk toplumunun çağdaş yaşama uyum sağladığı belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu dönemde eğitime önem vermeye başlanmış, giyimde yerel giysiler yavaş yavaş terk edilerek çağdaş giyim tarzı benimsenmeye başlamıştır. Kız çocukları da mahalle mektepleri dışında çağdaş öğretim veren okullara gitmeye başlamıştır. Bu dönemle beraber Türk doktor ve eczacıları yetişmeye başlamıştır.⁹⁸

Girit'te Müslüman ve Ortodoksların ayrı okulları ve eğitim programları vardı ve adada eğitim-öğretim işlerini yürütmekle görevli olan ayrı maarif meclisi de bulunuyordu.⁹⁹ Girit'te genel olarak okuryazarlık oranı düşük seviyede olmuştur. Az sayıda Hıristiyan ve Müslüman genç Atina ve İstanbul'daki okullarda eğitim görüyordu ve halk bunun dışında yerel basını izleyebilecek okuryazarlık seviyesine dahi ulaşamıyordu. Bununla beraber Rumlar eğitimi daha bilinçli bir şekilde kullanmış, iyi eğitim gören gençler adada önemli görevlere getirilmiştir.¹⁰⁰

Kollektif biçimde yaşayan bir toplumda çocukların bakımı ve geleceklerine ilişkin düzenlemeler çok önemliydi. Ölüm, cemaati harekete geçiren, bireyin kaçınılmaz sonuydu. Yetim kalan çocuklar için akraba meclisleri devreye girmektedir. Yetimlere vasi tayini konusunda cemaat idaresinin oldukça titiz davranmıştır. Özellikle aileden

⁹⁷ Erkal, a.g.e., s. 71.

⁹⁸ Erkal, a.g.e., s. 292.

⁹⁹ Adıyeke ve Adıyeke, a.g.e., s. 255.

¹⁰⁰ Adıyeke ve Adıyeke, a.g.e. s. 176.

kalan mal varlıklarının, reşit olana kadar çocukların geçimini sağlayacak şekilde korunması vasilerin sorumluluğun olmuştur.¹⁰¹

Girit'e ordu ile beraber giren ve kolayca yayılan Bektaşî tarikatının yanında bazı tarikatların da varlığı göze çarpar. Halvetî ve Mevlevî tarikatlarının, Rufai, Kadiriye ve Nakşibendî tarikatlarının da etkin olduğu anlaşılmaktadır.

Tarikatlar ve tekkeler Osmanlı devleti içerisinde birer eğitim kurumu gibi çalışmış ve yeterli eğitim aldıklarını düşündükleri müritleri toplum içerisine göndermişlerdir. Devlet bu sayede tarikatlar aracılığıyla toplumsal yapı içerisindeki egemenliğini saha sağlam hale getiriyordu. Adanın fethi sırasında yönetici askeri sınıfla beraber dervişlerin de fethi katılmaları ve fetih sonrasında buraya yerleşmeleri Girit'te İslamiyet'e geçişlerin yolunu açmıştır.¹⁰² Girit'in Yunanistan'a bağlanmasından sonra Girit Müslümanları için din, azınlık psikolojisi içerisinde tam anlamıyla birleştirici bir unsur haline gelmiştir. Yunanistan sınırları, dâhilinde yaşayan tüm Müslümanlar gibi Giritliler de kendilerini din temelinde ifade etmiştir.¹⁰³

Adada 1924 yılına dek ortak kültürün en önemli unsurlarından birisini maniler oluşturmaktadır. Bu nedenle sadece şiir ve manilerinde değil, konuşma dillerinde de yüzlerce Türkçe kelime bulunmaktaydı. Zorunlu mübadele sonrası adada Giritçe'nin hâkimiyeti sona ermiş, bu dilin yerini modern Yunanca almıştır.¹⁰⁴

Girit kültüründe yemeklere çok önem verilmiş ve özellikle otlar yemeklerde sıklıkla kullanılmıştır. "Girit mutfağı, adanın dağlık olması dolayısıyla genelde doğal, sağlıklı ve ekonomik bir beslenme özelliğine sahiptir. Ana gıda malzemelerini sırasıyla zeytinyağı, zeytin çeşitleri, doğada kendiliğinden yetişen otlar, sebzeler, başta bakla olmak üzere kuru bakliyat, süt, süt ürünleri, en son olarak da et teşkil eder. Genel olarak

¹⁰¹ Kara, a.g.e. s. 72.

¹⁰² Kara, a.g.e. s. 78.

¹⁰³ Kara, a.g.e. s. 78.

¹⁰⁴ Erkal, a.g.e., s. 17.

yemekler zeytinyağı kullanılarak pişirilir. Börek, pilav, dolma ve sarma gibi yemeklerde olduğu gibi hamur tathıllarında da zeytinyağı kullanılır. Az tüketilen et yemeklerinin çeşitleri oldukça sınırlı sayıdadır. Kuzu, oğlak ve tavşan etinden yapılan bu yemekler birkaç çeşitten ibarettir. Elbastı tavası, fırında patatesli et, soğanlı, domatesli et yahnileri bu birkaç çeşit arasındadır.”¹⁰⁵

Girit mutfak kültüründe sebze ve bakliyat yemekleri genelde sade olarak ve etsiz pişirilir. Yemeğine göre baharat çeşitleri kullanılır. Genelde bir öğünde bir kap yemekle yelindir; ikinci yemek olarak, haşlanmış veya çiğ yenen otlar, bunlardan yapılan salatalar ve yemeğine göre salamura balık türleri ve turplar gelebilir. Giritlilerin sahillerde yaşayanları bol balık ve diğer deniz ürünlerini de yerler. Adanın iç kısımlarına, o çağca taze deniz ürünlerinin ulaştırılması zor olduğundan buralarda (kıydaki Giritlilerin ele yediği) kurutulmuş bakalaro, frisa, salamura kolyos, sardalya, lakerda gibi tütsülenmiş veya salamura balık türleri yenmekteydi.¹⁰⁶

Genellikle doğadan toplanan ve sofradan eksik edilmeyen otların belli başlıları şunlardır:¹⁰⁷

- Rodhiço (Radika, hindiba)
- Vruves (Turp otu)
- Sinavri (Yabani hardal)
- Tsohuz (Helvacık)
- Vlida (Sirken otu)
- Madilidhes (İti papatya)
- Stifno (Bambul)

¹⁰⁵ Erkal, a.g.e., s. 323.

¹⁰⁶ Erkal, a.g.e., s. 323.

¹⁰⁷ Erkal, a.g.e., s. 324.

4.2. MÜBADELE GÖÇMENLERİ ÖNCESİNDE TİRİLYE

1899’da Mudanya deniz kenarındaki köylerin büyük çoğunluğu Müslüman Türk ve bir kısmı da Hıristiyan Türk (Karamanlı) olan küçük bir yerleşim merkeziydi ve kasabanın batısında kurulmuştu. Cumhuriyet sonrasında 1963’ten itibaren Zeytinbağı adını alan yöre, 23 Ocak 2012 itibari ile Tirilye olan eski ismine yeniden kavuşmuştur.

Resim 1: Günümüzde Tirilye

Tirilye’nin nüfusu ağırlıklı olarak Rumlardan oluşuyordu. 19. yüzyıl sonunda nüfus yaklaşık olarak 4 bin kişiydi ve nüfus dağılışı Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Tirilye 1886–1900 Demografik Bilgiler

	Müslüman	Gayrimüslim	Toplam	Hane Sayısı	Dükkân
1886	184	3812	3996	643	72
1894	199	3657	3856	865	82
1900	253	3878	4131	820	95

Kaynak: Fulya Düvenci Karakoç, “Bir Mübadele Kasabasının Göç Öncesi ve Sonrasındaki Durumu”, **Bursa’nın Zenginliği: Göçmenler**, Z. Dörtok Abacı (ed.), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayını, 2009, s. 179.

Tirilye'nin önemi büyük oranda Marmara kıyısındaki iskelesi ve burayı besleyen arka plandaki verimli topraklardan kaynaklanmaktaydı ve 19. yüzyılda da beldeye belediye kurulmuştur. Beldenin nüfus yapısına uygun olarak genellikle Hıristiyan, bazen de Müslüman belediye başkanının görev yaptığı görülmektedir. Bununla beraber kasabada 1900 yılında 1 okul, 1 hükümet konağı, 1 belediye dairesi, 1 postane, 1 gümrük, 1 Duyun-u Umumiye ve 1 liman olmak üzere çeşitli idari birimlerin olması, kasabanın gelişmişliği hakkında önemli bilgiler sağlayacaktır. Tirilye'nin bu gelişmişliğinin arkasında ise büyük oranda Kaymakoba, Mirzeoba ve Potamia gibi yerleşim merkezleri bulunuyordu.¹⁰⁸

19. yüzyıl itibariyle 19 yağhane vardı ve bu sayı Mudanya kazasındakilerle hemen hemen benzerdir. Buradan Tirilye'nin kendi mahsulü yanı sıra civar köylerden gelen zeytinin de işlendiği ortaya çıkmaktadır. Beldede üretilen zeytinyağı ise yıllık yaklaşık 4 bin ton olarak kaydedilmiştir.¹⁰⁹ Bu dönemde Tirilye'de zeytinyağcılık yanı sıra balıkçılık da önemli bir geçim kaynağı oluşturmuştur. Ticarete zeytin, zeytinyağı, koca, içki ve balık yanı sıra tahıl, üzüm ve soğan üretimi de yapılmış; yılda yaklaşık 170 ton şarap ve 19 ton rakı imal edilmiştir. Bunlarla beraber yörede dokuma üretimi de yapılmakta ve 20 dokuma tezgâhı olduğu da bilinmektedir.¹¹⁰

4.3. MÜBADELE SONRASINDA TİRİLYE

Mübadele İmar ve İskân Vekâleti göçmenlerin yerleşebilecekleri alanların topografyasını çıkarmış ve ülke on bölgeye ayrılmıştı. Bursa 5. İskân Bölgesine dâhildi. Ayrıca Bursa ve Mudanya'da mıntika müdürlükleri oluşturulmuştu. Bu müdürlükler bünyesinde sevkiyat ve nakliyat, iaşe, iskân, ziraat memurları ile imar mühendisi,

¹⁰⁸ Fulya Düvenci Karakoç, "Bir Mübadele Kasabasının Göç Öncesi ve Sonrasındaki Durumu", **Bursa'nın Zenginliği: Göçmenler**, Z. Dörtok Abacı (ed.), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayını, 2009, s. 180.

¹⁰⁹ Karakoç, a.g.e. s. 181.

¹¹⁰ Karakoç, a.g.e. s. 181.

kondüktör ve tabip bulunuyordu. Ayrıca üç seyyar sevk, iaşe ve iskân memuru da görevlendirilmiştir.¹¹¹

Yerleştirme süreci içerisinde temel belirleyici kentten ayrılan Rumlardan kalan taşınmazlardı. Ancak Bursa ve çevresinde de Rumlardan arta kalan mallar büyük zarar görmüştü. Savaştan etkilenenler Rum taşınmazlarını yağmalamıştı, oysa bu taşınmazların gelecek mübadil göçmenlere verilmesi gerekiyordu. Bu nedenle bu malların belirlenmesinden, hakkı olmayanların geri alınmasına kadar pek çok sorun ortaya çıkmıştı.¹¹²

Göçmenler için Bursa özellikle gitmek istedikleri yerlerin başında geliyordu. Verimli toprakları, görece Türkiye'nin gelişmiş yerlerinden biri oluşu bunun temel nedenleriydi. Bu sebeplerle Bursa'ya ilk göçmen kafilesi Mudanya üzerinden 19 Aralık 1923'te ulaşmıştır. O dönem etkili olan Ertuğrul, Hüdavendigâr ve Yeni Fikir gibi yerel gazeteler de halkı mübadillere destek olmaya çağırmıştır. İndirme iskelesi genel olarak Mudanya olmuştur.¹¹³

Göçmenler Mudanya'ya Tuzla üzerinden getirilmiş ve burada karantinada göçmenlerin dezenfekte işlemleri yapılmıştır. Ayrıca Mudanya'da 1000 ve Bursa'da 500 kişilik misafirhane ve dispanser de faaliyete geçirilmişti. Burada kimlik denetimleri yapılan göçmen ailelerine, aile reisi adına düzenlenmiş kimlik belgesi verilmiştir.¹¹⁴ Bu dönemde soyadı kanunu yürürlükte olmadığı için aile reislerinin lakaplarına uygun belge verilmiştir. (Ek 3)

Mübadele ile Tirilye'ye gelen Giritlilerin büyük çoğunluğu Rumların bıraktıkları evlere yerleştirilmiştir. Gelen Müslümanların anadillerinin Giritçe olması dolayısıyla

¹¹¹ Kemal Arı, "Tarihsel Süreçte Mübadele ve Bursa", **Bursa'nın Zenginliği: Göçmenler**, Z. Dörtok Abacı (ed.), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayını, 2009, s. 163.

¹¹² Arı, a.g.e., s. 163.

¹¹³ Arı, a.g.e., s. 165-166.

¹¹⁴ Arı, a.g.e., s. 167.

sıcak karşılanmamaları zamanla azalmış; getirilen kültür öğelerinin bir bölümü terk edilmiş ya da şekil değiştirmiştir. İlk dönemlerde Girit göçmenlerinin geriye dönük özlemleri, sonraki kuşaklarda silikleşmiştir.¹¹⁵

Balkan Savaşı sonrasında Tirilye'ye yerleşen Balkan göçmenleri, Rumların terk ettikleri evlere yerleşmiştir. Kurtuluş sonrasında da çevreden gelenler 13–14 ay Rumların boşalttıkları evleri sahiplenmiş ve onların zeytinliklerinden 1923 ve 1924'te iki kez mahsul almıştır. Mübadele ile Tirilye'ye göç edilmesi sonrasında bu evlerin mübadillere bırakılması ve mahsulünün onlara geçmesi de, Karakoç'a göre Girit'ten gelenlere ilk etapta soğuk davranılmasında belirleyici olmuştur.¹¹⁶

Bursa'da mübadele kapsamında şehirden gidenlerin çoğu zanaat, ticaret ve hatta sanayi ile uğraşıyorken, gelenlerin çoğu tarımla uğraşan kişiler oluşturmuş, dolayısı ile bu durum tarımsal faaliyetleri etkilemiştir. Tirilye'den giden Rumların zeytinyağı, şarap ve rakı üretimi yaptıkları, balıkçılık ve dokumacılıkla uğraşırlarken; gelenler iskân edindikleri topraklarda ayrılanların tarımsal faaliyetlerini sürdürmüştür.¹¹⁷

Mübadele ile gelenler beldede ciddi bir ekonomik hareketlilik yaratmıştır. Tirilye Belediyesi'nin 1925'te 2.061 Lira olan geliri 1927'de 5.418 Lira'ya çıkmıştır. Zeytincilik bölgede önemini korumuş, yeni gelenler zeytinciliği sürdürmüştür.¹¹⁸

Mübadele sonrasında Tirilye'de ipekböceği ve kozacılık önemli gelir kaynaklarından biri olmayı sürdürmüştür. Mübadillerin gelmeleri öncesinde yerli Türkler ve Balkan Savaşı göçmenleri kozacılığı iyi biliyorlardı ve yeni gelenler önceden bu faaliyet ile uğraşmasalar da bu ekonomik altyapıya uyum sağlamışlardır. Ancak

¹¹⁵ Karakoç, a.g.e., s. 187.

¹¹⁶ Karakoç, a.g.e., s. 188.

¹¹⁷ Karakoç, a.g.e., s. 188.

¹¹⁸ Karakoç, a.g.e., s. 189.

ilerleyen yıllarda dutçuluk ve ipekböceği, düşük fiyatlandırılması ve hastalığın etkisi ile gerilemiş ve onların yerini zeytincilik almıştır.¹¹⁹

Genel bir değerlendirme ile Tirilye’de mübadele öncesi sürdürülen balıkçılık ve zeytincilik bugün halen beldenin en önemli geçim kaynağı durumundadır. Rumların göçü sonrasında bir süre sürdürülen kozacılığın yerini ise zamanla meyve sebze ve zeytin ekimi almıştır. Ayrıca önemli bir geçim kaynağı oluşturan rakı ve şarap üretimi de yerel üreticiliğin uzmanlık gerektirmesi nedeniyle terk edilmiştir. Zamanın koşullarında etkin bir faaliyet olan dokumacılık da değişen talepler nedeniyle sürdürülememiştir.

Karakoç yürüttüğü sözlü tarih çalışmasında Tirilye’de mübadele sonrası ortaya çıkan sosyal yaşam ile ilgili şu bulgulara yer vermektedir:¹²⁰

“Tirilye’nin 1927 nüfusu 2.516 kişiydi. 1227 erkek ve 1279 kadından oluşan bu sayı, 1900’de 4 binin üstündeki nüfustan oldukça düşüktü. Hane sayısı da 820’den 633’e düşmüştü. Ortalama hane halkı sayısı 5’den 4’e gerilemişti. Evlerdeki yaşamın mübadele sonrasında büyük ailelerden oluşmadığı anlaşılmaktadır. Tirilye’de yaptığımız sözlü tarih çalışmalarından edindiğimiz bilgiler Müslüman Türklerin bir kısım geldikleri topraklardan getirdikleri, bir kısım burada edindikleri karma değerlere sahip oldukları yönündedir. Özellikle mübadeleden önceki göçmenlerin, Rumlarla uzun yıllardır bir arada yaşayarak sosyal değerlerde alış veriş içinde bulunan yerli halktan nesillerdir devredilen adetler zenginliği ile göz alıcıdır. Ancak genç neslin azaldığı yörede bu değerlerin yok olmaya yüz tuttuğu da gözlenmektedir. Mutfak kültüründe Rum komşularından öğrenip alışkanlık haline getirdikleri "mahlepli çörek'in aslı paskalya çöreğidir. Çok çeşidi otlardan yapılan yemekler de Rumlardan ve

¹¹⁹ Karakoç, a.g.e., s. 189.

¹²⁰ Karakoç, a.g.e., s. 190.

Girit'ten gelen mübadillerden öğrenilip benimsenmiştir. Bunların yanı sıra balık çeşitlerinden özellikle "karagöz balığı pilavı ve "iskorpit balığı çorbası" da yöre halkının eski komşularından ya da Giritli mübadillerden öğrenip, benimsediği mutfak kültürü öğeleri arasında sayılabilir”

Bir kültürel merkez olmasının yanı sıra büyük sayılabilecek bir dini merkez olan Tirilye’de Rumlardan kalma 3 manastır 7 kilise 3 manastır ve Ortodoks Rum Mezarlığı bulunmaktadır. Ayrıca 150 -200 yıllık sivil mimari örnekleri, 1909 yılında yapılan okul binası (Taş Mektep) ve 16 .yüzyıl özelliklerini taşıyan bir adet hamam bulunmaktadır. Bu nitelikleri nedeniyle 10.05.1980 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla 'Korunması Gerekli Sit Alanı' kapsamına alınmıştır. 1990 yılında hazırlanan koruma amaçlı imar planının halen revizyon çalışmaları devam etmektedir.¹²¹

Resim 2: Taş Mektep

¹²¹ Burçe Tokuş, **Mudanya Zeytinbağı Eskipazar Caddesinde Tarihi Dokunun Analizi ve Rehabilitasyon Önerisi**, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. vi.

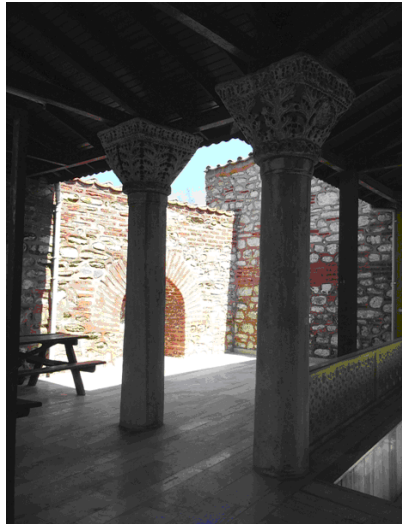
Tirilye’de halen mübadele öncesi Rumlardan kalma birçok yapı varlığını korumaktadır. Bunlar arasında Taş Mektep ve Kemerli Kilise ön plana çıkmaktadır. Kemerli Kilise Ortodoks dünyasının ilk resimli kilisesi olması bakımından önemli kabul edilmektedir.

Resim 3: Kemerli Kilise

Bölgede yer alan Fatih Camii ise kiliseden çevrilmiştir ve aşağıdaki resimde de göreceğimiz gibi, yapının sütunları Bizans mimarisi örnekleri arasındadır.

Resim 4: Fatih Camii

Geleneksel Tirilye evleri ise Resim 5’te görebileceğimiz gibi genel olarak beyaz ve yapı itibariyle geleneksel Rum mimarisi özellikleri taşımaktadır.

Resim 5: Tirilye Evleri

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TİRİLYE'DE GİRİT MÜBADİLİ GÖÇMEN KADINLARA İLİŞKİN BULGULAR

5.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Karma anket formumuz kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. (anket soruları/ekte)Toplam 60 kişiye uygulanan karma anket formunda eşit sayıda erkek ve kadın ile görüşme yapılmış; Girit ve Yunanistan'ın diğer bölgelerinden gelenler ile de görüşme sayısı aynı oranda tutulmuştur. Farklı iki tip soru şekli yer aldığından soru sıralaması takip edilmemiş ve öncelik açık uçlu sorulara verilmiştir. Karma anket formunda açık uçlu sorular ile katılımcıların esnek cevaplar verebilmesi amaçlanmıştır. Bu sorular ile ilgili sözlü bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırmaya, karşılaştırma yapabilmek amacıyla eşit sayıda olmak üzere 18–35, 35–58 ve 58–90 yaş aralığında 30'ar erkek ve kadın katılmıştır.

Araştırmaya katılan;

- Kadınların çoğu (11 kişi) Tirilye doğumlu olmakla birlikte Mudanya doğumluların sayısı da Tirilye doğumlulara oldukça yakındır. (9 kişi) Erkekler ise çoğunlukla Tirilye doğumludur. (16 kişi)
- Kadınların ve erkeklerin yarısı Girit'ten, kalan yarısını ise diğer bölgelerden göçmüşlerdir.
- Kadınların 22'si evli 5'i bekâr, 3'ü ise boşanmış ya da dul, erkeklerin ise 19'u evli, 6'sı bekâr, 5'i ise boşanmıştır.
- Kadınların, 9'u okuryazar değil, 6'sı ilköğretim, 4'ü ilköğretim, 4'ü lise, 4'ü ise yükseköğretim mezunu iken, erkeklerin 3'ü okuryazar değil, 7'si ilköğretim, 8'i ortaöğretim, 6'sı lise, 3'ü yükseköğretim mezunudur.

- Kadınların 12'si ev hanımı, 6'sı küçük ve orta ölçekli ticaret / serbest meslek mensubu, 2'si emekli, 3'ü özel sektörde işçi, 7'si ise tarım/hayvancılık ile uğraşırken, erkeklerin 8'i küçük ve orta ölçekli ticaret / serbest meslekle, 9'u emekli, 2'si öğrenci 1'i kamu sektörü işçisi, 6'sı özel sektör işçisi, 4'ü ise tarım ve hayvancılık ile meşguldür.

Aşağıdaki tablolarda anket çalışmamıza katılan kişiler ile ilgili demografik özellikler ile ilgili ayrıntılı bilgilere gösterilmektedir.

Tablo 4: Cinsiyete Göre Doğum Yerleri

		Doğum Yeri					Diğer (Kavala-Serez-Yanya-Selanik)	Toplam
		Tirilye	Girit Adası	Mudanya	Bursa			
Cinsiyet	Erkek	16	1	9	4	0	30	
	Kadın	11	2	9	6	2	30	
Toplam		27	3	18	10	2	60	

Tablo 5: Cinsiyete Göre Medeni Durum

		Medeni Durum			Toplam
		Evli	Bekâr	Boşanmış \ Dul	
Cinsiyet	Erkek	19	6	5	30
	Kadın	22	5	3	30
Toplam		41	11	8	60

Tablo 6: Cinsiyete Göre Öğrenim Durumu

		Öğrenim Durumu						Toplam
		Okur Yazar Değil	İlkokul	Orta Okul	Lise	Yüksek Okul	Üniversite	
Cinsiyet	Erkek	3	7	8	6	3	3	30
	Kadın	9	6	4	4	4	3	30
Toplam		12	13	12	10	7	6	60

Tablo 7: Cinsiyete Göre Mesleklerin Dağılımı

		Meslek							Toplam
		Ev Hanımı	Küçük ve orta ölçekli ticaret/ serbest meslek	Emekli	Öğrenci	Kamu Sek. İşçi	Özel Sek. İşçi	Tarım \ Hayvancılık	
Cinsiyet	Erkek	0	8	9	2	1	6	4	30
	Kadın	12	6	2	0	0	3	7	30
Toplam		12	14	11	2	1	9	11	60

Tablo 8: Cinsiyete Göre Göç Edilen Yerler

		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
Nereden Geldiniz?	Girit Adası	15	15	30
	Diğer (Serez- Kavala- Yanya- Selanik)	15	15	30
Toplam		30	30	60

5.2. AİLE VE EVLİLİK HAYATI

Birçok araştırma, toplumsallaşma sürecinin başlangıcını aile olarak görür. Bireylerin, ilk sosyalleştikleri alan ailedir. Anne-baba ve birinci dereceden yakınlar, çocukların sosyalleşme sürecinde önemli bir rol oynar. İnsan yaşamının özellikle ilk yıllarındaki fiziksel ve psikolojik gelişim sürecinde ailenin etkisi çok büyüktür. Aile çocuğu kuşatan ilk çevre olması ve hayatın önemli bir kısmının bu çerçevede geçmesi nedeniyle önemli bir sosyalizasyon mekanizmasıdır. Ailenin çocuklar üzerinde en belirgin etkisi, anne babaların çocukların tercih ettiği değerler sistemini öğretmesi ve çocuklarında bunu öğrenmesidir. Çocukların yetişirken yakın çevresindekilerden etkilenmeden büyümesi mümkün değildir. Ailenin siyasal toplumsallaşma sürecine olan etkisi açıktır. Çünkü aile çocuğun dış dünyaya açılan ilk penceresidir. Buna göre, siyasal toplumsallaşma sürecinin başlangıcı ailedir. Aileni sahip olduğu eğitim düzeyi, çocuğa karşı yaklaşımları ve yetiştirme tarzları, siyasi ve dini görüşlerini çocuğa aktarma biçimleri, siyasal toplumsallaşma sürecinde etkilidir. Bu bağlamda, çocuk zihinsel gelişimine paralel olarak zaman içinde geliştireceği siyasal davranış ve düşüncelerini biçimlendirirken aile'den önemli şekilde etkilenir.¹²²

Örneğin aile'nin birbirlerine ve çevreye karşı demokratik bir yapıda olması, bazı kararların alınmasında çocuğun fikrini alınması, çocuğun sorduğu sorulara yerinde ve eğitici cevaplar vermesi, odasına kapıyı çalarak girmesi gibi davranışlar, çocuğun kişilik gelişimi yanında sosyal davranış ve tutumlarında da etkili olacaktır. Birçok araştırma sonucu göstermiştir ki, ailenin eğitim düzeyi ve statüsü yükseldikçe, çocukların aile içi kararlara katılım, siyasal katılma eğilimleri ve siyasal konulara olan duyarlılıkları artmaktadır. Bunun yanında, farklı yöndeki araştırmalara göre, aile içi baskı ve anti-demokratik yaklaşımlar arttıkça çocukların siyasi olgulara eğilimlere yönelimleri farklı yönde olmaktadır.¹²³

¹²² Ejder Okumuş, **Toplumsal Değişme Ve Din**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s.34-35.

¹²³ Türker Alkan ve Doğu Ergil, **Siyaset Psikolojisi: Siyasal Toplumsallaşma ve Siyasal Yabancılaşma**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1989, s.69.

Aile yapısına ilişkin soruların, yaşa göre farklılık gösterip göstermediğinin gösterilebilmesi için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Buna ilişkin sonuçlar aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 9: Evlilik Tercihine İlişkin Anova Testi

ANOVA						
		Karelerin Toplamı	df	Ortalamaların Karesi	F	P
Evlilik Tercihi	Gruplararası	8,490	2	4,245	,997	,387
	Grupiçi	85,162	20	4,258		
	Toplam	93,652	22			
Evlilik Türü	Gruplararası	2,624	2	1,312	8,663	,002
	Grupiçi	3,029	20	,151		
	Toplam	5,652	22			
Evlilik tercihini kendiniz mi yaptınız?	Gruplararası	2,624	2	1,312	8,663	,002
	Grupiçi	3,029	20	,151		
	Toplam	5,652	22			
	Grupiçi	0,000	22	0,000		
	Toplam	0,000	24			
Eşinize sormadan çarşıya çıkar mısınız?	Gruplararası	3,611	2	1,806	17,063	,000
	Grupiçi	2,222	21	,106		
	Toplam	5,833	23			
Eşinize Sormadan alışveriş yapar mısınız?	Gruplararası	2,944	2	1,472	10,702	,001
	Grupiçi	2,889	21	,138		
	Toplam	5,833	23			
Eşiniz vefat ederse evlenir misiniz?	Gruplararası	1,226	2	,613	7,172	,003
	Grupiçi	2,222	26	,085		
	Toplam	3,448	28			
	Toplam	3,448	28			

Buna göre; evlilik tercihinde yaşa göre 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık göstermemektedir. (sırasıyla $p=0,387 > 0,05$ ve $p= 0,534 > 0,05$) Ayrıca TV dizilerini izleme ve fal baktırma konusunda da 0,05 düzeyinde farklılık göstermemekteyse de, 0,10 anlamlılık düzeyine göre farklılık göstermektedir. Diğer tüm sorularda ise yaş grubuna göre farklılık söz konusudur. Ancak tek yönlü varyans analizlerinde, gruplandırma yapılan faktörün (yaş faktörü) üç grubu olduğu durumlarda Tukey Post

Hoc testinin de uygulanması gerekmektedir. Bu test yardımı ile oluşan farklılıkların üç farklı gruptan hangi gruplar arasında olduğu gözlemlenebilmektedir. Tukey Post Hoc testine ilişkin tablo da aşağıda görülmektedir.

Tablo 10. Girit'e Yönelik İsteklere İlişkin Tukey Post Hoc Testi

Bağımlı Değişken			Fark (I-J)	Standart Hata	P
Soru39	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	-,714 [*]	0,216	0,01
		58-90 ve üzeri yaş arası	-,800 [*]	0,201	0,002
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	,714 [*]	0,216	0,01
		58-90 ve üzeri yaş arası	-0,086	0,192	0,896
	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	,800 [*]	0,201	0,002
		35-58 yaş arası	0,086	0,192	0,896
Soru40	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	-,714 [*]	0,216	0,01
		58-90 ve üzeri yaş arası	-,800 [*]	0,201	0,002
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	,714 [*]	0,216	0,01
		58-90 ve üzeri yaş arası	-0,086	0,192	0,896
	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	,800 [*]	0,201	0,002
		35-58 yaş arası	0,086	0,192	0,896
Soru42	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	-,556 [*]	0,171	0,01
		58-90 ve üzeri yaş arası	-1,000 [*]	0,171	0
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	,556 [*]	0,171	0,01
		58-90 ve üzeri yaş arası	-,444 [*]	0,153	0,022
	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	1,000 [*]	0,171	0
		35-58 yaş arası	,444 [*]	0,153	0,022
Soru43	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	-,667 [*]	0,195	0,007
		58-90 ve üzeri yaş arası	-,889 [*]	0,195	0
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	,667 [*]	0,195	0,007
		58-90 ve üzeri yaş arası	-0,222	0,175	0,427

	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	,889*	0,195	0
		35-58 yaş arası	0,222	0,175	0,427
Soru50	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	-,444*	0,134	0,007
		58-90 ve üzeri yaş arası	-,444*	0,134	0,007
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	,444*	0,134	0,007
		58-90 ve üzeri yaş arası	0	0,131	1
	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	,444*	0,134	0,007
		35-58 yaş arası	0	0,131	1

Buna göre, 39. soru olan evlilik şekline verilen cevaplar ile 40. soru olan evlilik tercihinine ilişkin soruya verilen cevaplar 18–35 yaş aralığı ile 58–90 yaş aralığında olanlar bakımından farklılık göstermektedir. ($p=0,02<0,05$) 18–35 yaş aralığında severek evlendik cevabı çoğunlukta iken, 58–90 yaş aralığında görücü usulü ile evlendik cevabı daha fazladır. Bu durumdan, Girit göçmeni olsalar dahi, günümüz gençlerinin görücü usulü ile evlenmeyi kabul etmedikleri, buna karşılık 58–90 yaş aralığının, yani geçtiğimiz yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren doğanların evliliklerinin görücü usulü olduğu gözlemlenebilmektedir. Kısacası, evlilik ve evlendirme şekline ilişkin toplumsal görüşler Girit göçmeni kadınlar özelinde yapılan bu çalışmada da tekrarlanmıştır.

Bireyler kendilerini ait oldukları gruplara göre tanımlamakta ve değerlendirmektedir. Bu grup üyelerinin bireyin sosyal kimliğine olumlu ya da olumsuz katkıları bulunmaktadır. Toplumlarda gözlemlenen hızlı değişimler sonucu ortaya çıkan kimlik sorunu sosyal kimlik olgusu ile ele alınabilir, özellikle göç eden kitleler geleneksel kültürlerini sürdürmeye çalışırken diğer yandan hızlı toplumsal değişimin koşullarına ayak uydurmak istemektedirler. Dolayısıyla bunun sonucunda bir takım çelişkiler yaşayan gruplarda kimlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Kimlik sorunu yaşayan grupların sosyal kimlik yapılarının araştırılması bu noktada önem kazanmaktadır.

Araştırmaya katılanlara kendilerini nereli olarak gördükleri sorulmuş ve 58–90 yaş aralığındaki kadınların kendilerini daha çok Türkiyeli olarak gördükleri, 18–35 ve 35–58 yaş aralığındaki kadınların ise kendilerini daha çok Tirilyeli olarak gördükleri görülmüştür. Bu durum, 58–90 yaş aralığındaki kişilerin Yunanistan ve Girit ile olan bağlarından tam olarak kopamadıkları, kendilerini sonradan göçtükleri yer olan Tirilye olarak görmedikleri ancak Yunanistan ya da Giritli olarak da görmediklerini, genel geçer bir ifade olan Türkiyeli olarak ifade ettiklerini belirtmektedir.

18–35 ve 35–58 yaş aralığındaki kadınlar ise kendilerini doğdukları yer olan Tirilyeli olarak görmektedirler. Dolayısıyla bu yaş aralığındaki kadınların, Yunanistan ve Girit ile bağlarının kalmadığını söylemek mümkün olmaktadır. Ayrıca Tirilye doğumlu olup, kendilerini Giritli ya da Girit göçmeni görenler de yalnızca 3 kişidir. Dolayısıyla kadınların Girit ya da Yunanistan’la olan bağlarının zayıf kaldığını söylemek mümkün olmaktadır.

Tablo 11: Yaşa Göre Kadınların Kendilerini Nitelemeleri

		Kadınların Kendilerini Nasıl Nitelendikleri								Toplam
		Göçmen	Girit Göçmeni	Zorunlu Göçmen	Türkiyeli	Bursalı	Mudanyalı	Tirilye	Diğer (Selanik-Kavala-Serez-Yanya)	
Yaş	18-35 yaş arası	0	0	0	1	3	2	4	0	10
	35-58 yaş arası	0	1	0	0	1	3	4	1	10
	58-90 ve üzeri yaş arası	1	2	1	3	1	0	1	1	10
Toplam		1	3	1	4	5	5	9	2	30

Aynı soru erkeklere de yöneltilmiş ve sonuç olarak 58–90 yaş aralığındaki erkeklerin kendilerini Girit göçmeni ya da Selanik, Kavala vb. günümüz Yunanistan coğrafyasında kalan yerlere ait hissettikleri görülmüştür. Yine, Tirilye doğumlu olduğu halde kendisini Tirilyeli yerine Girit göçmeni ya da Selanik, Kavala vb. yere ait hisseden erkekler de çoğunluktadır. Bu durum, araştırmaya katılan erkeklerin kadınlara göre kendilerini Girit’e daha bağlı hissettiklerini göstermektedir.

Tablo 12: Yaşa Göre Erkeklerin Kendilerini Nitelemeleri

Erkeklerin Kendilerini Nitelemeleri									
		Göçmen	Girit Göçmeni	Türkiyeli	Bursalı	Mudanyalı	Tirilyeli	Diğer (Selanik-Kavala-Serez-Yanya)	Toplam
Yaş	18-35 yaş arası	0	0	0	4	2	4	0	10
	35-58 yaş arası	1	2	0	3	2	2	0	10
	58-90 ve üzeri yaş arası	0	4	2	0	0	0	4	10
Toplam		1	6	2	7	4	6	4	30
Doğum Yeri	Tirilye	0	4	2	2	1	4	3	16
	Girit Adası	0	1	0	0	0	0	0	1
	Mudanya	1	1	0	3	1	2	1	9
	Bursa	0	0	0	2	2	0	0	4
Toplam		1	6	2	7	4	6	4	30

Cinsiyete Göre Anakaradan Coğrafi Özellikleri İle Bağımsız Olan Girit Adasının, Anakaradan (Yunanistan) Örf Adet, Dil, Giyim Kuşam Vs. Yönlerden Farklı Olup Olmadığına İlişkin Görüşlere Yönelik Çapraz Tablo ve Kikare Analizine göre; Kadınların 19’u Girit ve Yunanistan arasında örf, adet, dil ve giyim kuşam yönünden farklılık olduğunu düşünürken, erkeklerin 13’ü farklılık olduğunu düşünmektedir. Ancak Yunanistan ve Girit arasındaki görüşlere ilişkin cinsiyete göre farklılık olup olmadığının

incelenmesi için yapılan kıkare testinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p: 0,195 > 0,05$)

Tablo 13: Cinsiyete Göre Yunanistan ve Girit Arasında Farklılığa İlişkin Frekans Analizi ve Kikare Tablosu

		Cinsiyet		Toplam	Kikare Değeri	p değeri
		Erkek	Kadın			
Soru9	Evet	13	19	32	2,411	0,195
	Hayır	17	11	28		
Toplam		30	30	60		

Yine aidiyet açısından bakıldığında irdelenmesi gereken konulardan bir diğeri de Girit kökenli kadınların Girit'teki hayata ilişkin sorulara verdikleri yanıtlardır. Örneğin evlilik tercihi, evlilik şekli, evlilik tercihini kimin yaptığı, çocuğun cinsiyetinin önemi, eşe sormadan gezmeye çıkmak ya da alışveriş yapmak gibi konular, Girit'teki yaşama ilişkin ipuçları taşımaktadır. Buna göre araştırmaya katılan kadınların;

Evlilik tercihinde Girit göçmenini biri ile evlenmek tercihi ön plana çıkmıştır. (7 kişi) Ayrıca görücü usulü evlenenlerin sayısı da severek evlenenlerden fazladır. Bu nedenle evlilik tercihini kendileri yapanların sayısı, yapmayanlardan azdır. (13 kişi) Ayrıca araştırmaya katılan kadınlarda eşine sormadan dışarıya / gezmeye çıkan ve alışveriş yapanların sayısı daha azdır. Kısacası araştırmaya katılan Girit kökenli kadınlar eşlerine sormadan dışarı çıkıp alışveriş yapmamaktadırlar. Bu durum, Girit'e özgü kültürel ve toplumsal mirasın devam ettirildiğine örnek teşkil etmektedir. Kültürel yapıya ilişkin davranışların yaşa göre dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 14: Yaş Göre Aile ve Evlilik Hayatına İlişkin Frekans Analizi

		Yaş Aralıkları			Toplam
		18-35 Yaş Arası	35-58 Yaş Arası	58-90 ve Üzeri Yaş Arası	
Evlilik Tercihi	Karadenizli	2	2	0	4
	Girit Göçmeni	0	2	5	7
	Kastamonulu	1	1	0	2
	Kavalalı	0	1	1	2
	Selanikli	0	0	4	4
	Serezli	0	1	0	1
	Diğer	3	0	0	3
Toplam		6	7	10	23
Evlilik Türü	Severek Evlendik	6	2	2	10
	Görücü Usulü	0	5	8	13
Toplam		6	7	10	23
Evlilik tercihinizi kendiniz mi yaptınız?	Evet	6	2	2	10
	Hayır	0	5	8	13
Toplam		6	7	10	23
Eşinize sormadan çarşıya çıkar mısınız?	Evet	6	4	0	10
	Hayır	0	5	9	14
Toplam		6	9	9	24
Eşinize Sormadan alışveriş yapar mısınız?	Evet	6	3	1	10
	Hayır	0	6	8	14
Toplam		6	9	9	24
Eşiniz vefat Ederse evlenir misiniz?	Evet	4	0	0	4
	Hayır	5	10	10	25
Toplam		9	10	10	29

Yaş aralığına baktığımızda, 58-90 yaş aralığındaki insanların evliliklerini Girit göçmenleri ve Yunanistan'ın diğer bölgelerinden gelenler ile gerçekleştirmektedir. Bu durum yaş aralığı düştükçe farklılık gösteriyor. Yine yaş aralığı düştükçe bireylerin evlilik tercihlerini kendilerinin gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. İleri yaş grubunda eşlerine sormadan alışveriş yapan ya da herhangi bir şey alan sayısı azalıyor. Eşi vefat ettiğinde evlenecek kişi sayısı ise genç yaş grubunda artış gösteriyor.

Tablo 15: Yaşa Göre Girit'e Yönelik İsteklere İlişkin Frekans Analizi

		Yaş Aralığı			Toplam
		18–35 yaş arası	35–58 yaş arası	58–90 ve üzeri yaş arası	
Hiç Girit'te bulundunuz mu?	Evet	1	0	1	2
	Hayır	9	10	9	28
		Yaş Aralığı			Toplam
		18–35 yaş arası	35–58 yaş arası	58–90 ve üzeri yaş arası	
Girit'te bulunmayı ister misiniz?	Evet	9	6	6	21
	Hayır	0	4	3	7
		Yaş Aralığı			Toplam
		18–35 yaş arası	35–58 yaş arası	58–90 ve üzeri yaş arası	
Girit'te yaşamak ister misiniz?	Evet	4	0	2	6
	Hayır	6	10	8	24
		Yaş Aralığı			Toplam
		18–35 yaş arası	35–58 yaş arası	58–90 ve üzeri yaş arası	
Lozan Mübadilleri Derneği'ne üye misiniz?	Evet	4	3	1	8
	Hayır	6	7	9	22

Ankete katılan Girit'ten zorunlu mübadele ile Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan kadınlara Girit'te bulunup bulunmadıkları sorulmuş ve yalnızca 2 kişinin şimdiye değin Girit'te bulunduğu görülmüştür. Ancak katılımcılara Girit'i ziyaret etmeyi isteyip istemedikleri sorulduğunda ise toplam 30 katılımcının 21'inin Girit'i ziyaret etmek istediği görülmüştür. Bu durum, doğup büyüdüğü yerler olmasa dahi, atalarının yaşadığı yerleri ziyaret etme isteğinin Girit göçmeni kadınlarda yaygın olduğunu göstermektedir. Katılımcılara şuanda Girit'te yaşamak isteyip istemedikleri sorulduğunda ise önceki

soruya ters bir şekilde yalnızca 6 kişinin Girit'te yaşamak istediği görülmüştür. Girit'te daha önce bulunan 58–90 yaş aralığında 1 kişi bulunurken, Girit'te yaşamak isteyen 2 kişi bulunmaktadır. Bu tablodan görülen, katılımcıların artık Girit ile olan bağlarının koptuğu ve Girit'e dönmek istemedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Lozan Mübadilleri Derneği'ne üye olan katılımcıların sayısı ise yalnızca 8'dir.

Son olarak sözlü görüşmelerden elde ettiğimiz bilgiler neticesinde Girit'ten gelmeden önce ailelerin amca ve dayıları da kapsayan geniş aile şeklinde yaşandığı, ancak göç sonrasında bu geleneğin terk edildiği belirtilmiştir. Tirilye'ye ilk ulaşıldığında anneanne/babaanne ve dedelerden oluşan geçici büyük aileler kurulmuştur. Bunun temel nedeni ailelerin birçoğunun farklı yerlere göç etmesi, evli kadınların kocalarının yanında yer alarak göç deneyimi yaşaması gösterilebilecektir.

5.3. MESLEK DURUMLARI

Tarih boyunca Tirilye önemli bir liman kenti olmuştur. Bunun en önemli nedeni coğrafi konumu nedeniyle Bizans ve Osmanlı gibi büyük imparatorlukların asker ve yakın bölgelerde yetiştirilen ürün sevkiyatının Tirilye'den sağlanıyor olmasıdır. Ayrıca yetiştirilen ürün yelpazesinin bolluğu ve kalitesi de limanın öneminin artmasında ayrıcalıklı bir rol oynar. Şarabı, zeytini ve ipeğiyle büyük bir üne sahip olan Tirilye'de günümüzde bağcılık ve şarapçılık aynı yoğunlukta devam etmemekte fakat zeytincilik yörenin hala en önemli geçim kaynağı sayılmaktadır. 19. yüzyılda bölgede 19 adet yağhanenin bulunduğu Tirilye, bu yüzyılın en önemli zeytinyağı üretim merkezlerinden biriydi. Amerika'ya bile bölgeden zeytinyağı sevkiyatı yapılmaktaydı.¹²⁴ Zorun göçten sonra balıkçılık, zeytincilik geçim kaynağı olarak Tirilye'de de devam etmiştir.

¹²⁴ Tokuş, s. 20.

Resim 6: Tirilye’de Zeytinyağı Çıkarma

Yukarıdaki fotoğraf Tirilye’de balık lokantası işleten Girit mübadili Mehmet Kara’dan alınmıştır. Evin erkeleri zeytinyağı çıkarma makinesinin başında fotoğraflanmışlar.

Mehmet Kara bölgede ekonomik faaliyetler ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

“ Bizimkiler zeytincilik yapmış buraya gelince; ama Girit’te yaşadıkları dönemde de zeytincilermiş. Buraya gelince Rumların ettikleri zeytinlikleri devlet bize vermiş. Şanslıyız; çünkü Girit Adası ve Tirilye’nin iklimi ve bulunduğu konum birbirine benziyor. Bir ara balıkçılık yapılmış, şimdilerde balık çıkmıyor biz de balık restoranı işletiyoruz; ama balığı dışarıdan getiriyoruz. Şaraphaneler vardı burada çok önceden, şimdi de yapan birileri var ama hobi olarak yapıyorlar diye biliyorum retim yeri yok. İpekböceği bitti önceleri Girit’te de yapılmış, buna bağlı olarak dokuma önemliymiş. Kadınlar çok dokurdu önceden bizim.”

Alan çalışmamız sırasında önceleri dokumacılığın önemli bir yere sahip olduğuna tanık olduk. Girit mübadili Meral Ertokat konu ile ilgili şunları belirtmiştir:

“ Girit’te yaşanan dönemlerde benim ananem çok iyi dokuma yaparmış ve oraya has dantelleri ile marifetli bir hanım olarak bilinirmiş. Buraya geldikten sonra da annem bunu devam ettirdi, hatta o günlerden kalan ve Girit’ten getirilen bir dikiş makinesi hala evimizin bir köşesinde durur ama dokuma tezgâhları o günü telaşı ile getirilememiş.”

Resim 7: Girit Dokuma Örnekleri - 1

Resim 8: Girit dokuma örnekleri – 2

Giritliler dantel, dokuma ve işlemlere büyük önem vermişlerdir ve yaptığımız görüşmelerde Giritli genç kızların çeyizlerinde bu ürünlere büyük ölçüde yer verildiği görülmüştür. Ayrıca Girit danteli, birçok bakımdan farklılıklar taşımaktadır ve Mudanya Belediyesi de Kasım 2011 de basına yansıyan haberlere göre bu danteli dünyaya tanıtmak için harekete geçmiştir. Haber basına şu şekilde yansımıştır.¹²⁵

“Bursa’nın Mudanya ilçesi Girit dantelleriyle dünyaya tanıtılacak. Mudanya Kent Konseyi tarafından açılan Girit usulü iki tıgı dantel örme kursu başladı. İlk etapta 10 kursiyer dantel kursuna kaydoldu. Kurs öğreticiliğini belediye personeli Sevgi Akuş yaparken, kursiyerlere salı ve perşembe günleri 10.00–12.00 saatleri arasında ders verilecek. Talebe göre kurs süresi artırılabilecek. Kent Konseyi Başkanı Soyer Kazancı, maksatlarınının Mudanya’ya göç eden insanların kültürlerini gün yüzüne çıkarmak olduğunu söyledi. İtalya’nın Burano (Dantel adası) gibi Mudanya’nın adını Girit dantelleriyle dünyaya duyurmak istediklerini ifade etti. Kurs öğretmeni Sevgi Akuş ise, ilçede iki tıgı dantel işlerini Mudanya’da bir marka haline getirmek istediklerini söyledi.”

Resim 9: Girit’ten Getirilen Dikiş Makinesi

¹²⁵ “Mudanya Girit Danteliyle Dünyaya Tanıtılacak”, <http://www.bursa.bel.tr/mudanya-girit-danteliyle-dunyaya-tanitolacak/haber/8626/>, (01.03.2012)

Resim 10: Girit Dantel Örneği

Resim 11: Meral Ertokat

5.4. DİL ÖĞRENME SÜREÇLERİ

Toplum iç inde çeşitli sosyal kategorizasyonlarda (örneğin cinsiyet, din, mili ve etnik orijin gibi üyelikleri bulunan bireylerin bu gruplarla farklı düzeylerde özdeşleşmeleri söz konusudur. Bu anlamda bir bireyin kendini tanımlaması ile ilgili problemler sosyal kimlik olgusu içerisinde ele alınmaktadır. Bireylerin sosyal kimliğinin göstergelerinden biri de dildir.

Girit kökenli kadınların aile büyüklerindeki Yunanca konuşma durumuna bakıldığında 30 kadından 13'ünün aile büyüklerinin Yunanca bildiği, bunun 9'unun aile büyüklerinden yalnızca 1–2 kişinin Yunanca bildiği görülmektedir. Bu durum Girit kökenli kadınların ailelerinde Giritçe'nin yerine Türkçenin konuşulduğunu, dolayısıyla Girit'te yaşıyor olsalar dahi Türk dilini kullanmaya özen gösterdiklerinin bir göstergesi olmaktadır. Bunun yanı sıra, ankete katılan Giritli kadınlardan 7'si aile büyüklerinden Yunanca öğrenmiştir. Bu kadınların 5'i ise Yunanca şarkı, mani, atasözü ya da deyim bilmektedir.

Tablo 16: Giritçe / Yunanca Konuşma Durumuna İlişkin Frekans Analizi

		Giritçe/Yunanca Konuşanların Sayısı				Toplam
		Hiç	1–2	2–4	5'den fazla	
Giritçe/Yunanca Konuşan	Evet	0	9	3	1	13
	Hayır	17	0	0	0	17
Toplam		17	9	3	1	30

Tirilye'de yaptığımız görüşmeler sırasında dil öğrenme süreci ile ilgili pek çok değişik öyküye rastlanmıştır. Görüştüğümüz kişiler arasında maalesef birinci kuşak mübadile rastlanmamıştır. Dolayısı ile yaptığımız sözlü görüşmeler ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşaklar ile gerçekleştirilmiştir. Anket analiz aşamasında kuşaklararası değişime yeterince yer verilecektir. Araştırma alanından edindiğimiz bilgiye göre;

mübadiller Tirilye'ye geldiklerinde Türkçeyi bilmiyorlar ve geldikleri yerdeki halk ile anlaşabilmek için ne yapacaklarını bilemiyorlar.

Şuan 86 yaşında olan Ayşe Tezel bu durumu şu şekilde anlatmıştır:

“Babam ve annem buraya geldiklerinde yeni evliler annem 16 yaşındaymış, kızlar erken evlendirilmiş o zaman. Tirilye'ye geldikten iki sene sonra ben dünyaya gelmişim. Annemin demesine göre Giritçe/ Rumca konuşmak yasakmış, jandarma kahvehanelerde gezermiş ve Rumca konuşanlara para cezası kesilirmiş.”

“Ben Rumcayı annem ve babamdan öğrendim, ibadet dilimiz Kur’an diliydi, bazı duaları ve nazar duasını Rumca okuyorum. Annem nazar duasını hep Rumca okurdu çünkü ondan gelen bir alışkanlık. Rumca konuşunca bizimkilere gevur demişler. Hatta önceden Giritli (gevr) mahallesi aşağıda denize yakındı, Müslüman mahallesi biraz daha yukardaydı. Zamanla birbirlerine kaynaştılar, kız alıp vermeler oldu. Bizimkiler hep karşı çıkmış gevur değiliz demişler; hâlbuki bizimkiler Giritte de kapalıymış, namaz kılarlarmış, erkekler sünnet olurmuş, oruç tutarlarmış. Babam Türkçeyi kahvede, arkadaş arasında öğrenmiş. Kadınlar için Türkçe kurslar açılmış. Çocuklar okulda öğrendiler Türkçeyi. Taş mektep var burda önceden burası papaz okuluymuş, papaz yetiştirmiş sonradan burası ilkokul ve orta öğretim yeri oldu. Burada okudular, beni okula göndermediler. Türkçeyi anne ve babamdan zamanla öğrendim.”

5.5. DİN

Sosyal yaşam içerisinde insanların geçmişten miras olarak aldıkları birtakım örf ve adetler devam etmektedir. İnanç süzgecinden geçirilmemiş bu örf ve adetler, sosyal yaşam içerisinde belli ölçüde inanma ve uygulama alanı bulabilmektedir.

Tablo 17: Nazara İlişkin Frekans Analizi

		Yaş Aralıkları			Toplam
		18–35 Yaş Arası	35–58 Yaş Arası	58–90 ve Üzeri Yaş Arası	
Nazara inanır mısınız?	Evet	8	9	10	27
	Hayır	2	1	0	3
Toplam		10	10	10	30

Tablo 18: Nazara İlişkin Anova Testi

ANOVA						
		Karelerin Toplamı	Df	Ortalamaların Karesi	F	p
Nazara inanır mısınız?	Gruplararası	0,2	2	0,1	1,08	0,354
	Grupiçi	2,5	27	0,093		
	Toplam	2,7	29			

Türk kültüründe bakışlarında tesir olduğuna inanılan insanların, baktıkları şeylerde menfi yönde gelişmeler meydana getirdiklerine inanılmaktadır. Nazar isabet eden kimsenin kendisine, malına veya eşyasına bir zarar geleceğine inanılır. Bu nedenle nazarın isabetinden ve etkisinden korunmak üzere bazı tedbirlere başvurulmaktadır.

Girit mübadilleri ile sözlü görüşmelere göre nazar değdiğinde yapılan uygulamalar arasında en yaygın olanı nazar boncuğu takmaktır. Çiçeklerine nazar değmemesi için ise yumurta kabuğu asmak anlatılmıştır. Nazar değmemesi için yapılan en ilginç uygulama ise Ayşe Tezel'in annesinden öğrendiği "Güneş Alması" uygulamasıdır. Ayşe Tezel güneş alma uygulamasını şu şekilde anlatmıştır:

“Güneş almasını annemden öğrendim ben, önce külleri alıyorsun sonra da güzelce karıştırıyorsun sonra rengi değişene kadar başının üstünde güneşe doğru tutuyorsun. Sonra bir beze sarıp alnına sarıyorsun. Nazar değer, güneş çarparsa; güneş alması diye biz bunu yaparız. Üstüne de Rumca nazar duasını okurum...”

Resim 12: Nazar Boncuğu

Türkiye’de halen yaygınlığını koruyan nazar boncuğu asmak yanında Giritliler çiçeklerine de nazar değmemesi için yumurta asmak gibi bir geleneği sürdürmüşlerdir. Bugün uygulayıcılarının sayısı azalsa da bu durum Giritlilerin doğaya ve evde çiçek yetiştiriciliğine ne kadar büyük önem verdiklerini göstermektedir.

Resim 13: Yumurta Asma Uygulaması - 1

Resim 14: Yumurta Asma Uygulaması – 2

Girit ile bağlarını koparmayan katılımcılarımızdan elde ettiğimiz izlenimlere göre adadan geldikten sonra Türkler belli inanışlarında Giritçe (Rumca) kullanmayı sürdürmüşler ve bu durum katılımcılarımızdan bazıları tarafından bugün de sürdürülmektedir.

Sözlü görüşmelerden edindiğimiz bilgiler ışığında Giritliler başlangıçta geldikleri bölgelerde önce gâvur olarak aşağılanmış ve Müslüman olarak görülmemiştir. Ancak zamanla Giritlilerin ibadetlerini sürdürmeleri ve belirli geleneklerin uygulanması yerli halkın göçmenlere karşı olan önyargısını değiştirmiştir.

5.6. SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAM

İnsan hayatında doğum, evlenme ve ölüm gibi üç önemli geçiş dönemi bulunmaktadır. Hemen hemen bütün kültürlerde hayatın önemli anları olarak ifade edebileceğimiz bu durumlar, insanlara genellikle bir öncekine nispetle yeni statüler kazandıran dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemler yaşam sürecinde birçok inanç ve uygulamalarında ortaya çıkmasına imkân vermişlerdir.

En ilkel topluluklardan en modern topluma kadar her dönemde doğum/ölüm ve evlilik gibi olgular önemsenmiş ve bu olgulara birçok anlam yüklenmiştir. Girit özelinde incelediğimiz sosyo-kültürel yaşam içerisinde de bu olgular, belirgin bir yer tutmaktadır.

Bireylerin, toplumsal yapıda bir ilişkiler ağı içinde yer almaları ve bu ilişkiler sonucunda edindikleri bilgiler, görgüler ve deneyimlerin oluşturduğu bir bütün olarak kültür kavramı, aynı zamanda bu deneyim ve bilgilerin gelecek kuşaklara aktarılması konusunu da içinde taşımaktadır. İnsanoğlu yaşamına, sürdürebilmek için, bir ilişkiler ağı içerisinde yer almaktadır. Değişen sosyal ortamlar ve gelişen bilim ve teknoloji ile birlikte edinilen bilgiler, görgüler ve deneyimler de karmaşıklaşmıştır. Bireyler,

edindikleri bilgileri ve deneyimleri gelecek kuşaklara aktarmaya çabalamıştır. Aktarılan bu bilgiler o toplumun kültürünü oluşturmaktadır.

Girit'te yaşadıkları dönemde Yunanistan örf ve adetlerinin uygulanıp uygulanmadığı katılımcılara sorulmuş ve hem kadınlar hem de erkekler Yunanistan örf ve adetlerinin uygulanmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo19: Cinsiyete Göre Yunan Örf ve Adetlerinin Uygulanıp Uygulanmadığına İlişkin Analizi

		Cinsiyet		Total
		Erkek	Kadın	
Soru13	Evet	1	2	3
	Hayır	29	28	57
Total		30	30	60

Tablo 20: Cinsiyete Göre Devletin Göçmenlere Sahip Çıkıp Çıkmadığını Düşünmeye İlişkin Frekans Analizi

		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
Soru17	Evet	26	28	54
	Hayır	4	2	6
Toplam		30	30	60

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu, göç sırasında Giritli / Yunanistan'dan gelen mübadillere devletin sahip çıktığını düşünmektedir. Bu durum özellikle sözlü tarih çalışması sırasında da belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Hatta katılımcılardan Kemaliye Kara'nın anlattıklarına göre o dönem Mustafa Kemal Atatürk'e duyulan hayranlıktan ötürü, Girit göçmenleri arasında pek çok erkeğe Kemal, kızlara ise Kemaliye ismi verilmiştir.

Tablo 21: Cinsiyete Göre Tirilye'ye Kendi İsteği İle Gelip Gelmemenin Frekans Analizi

		Soru2		Total
		Erkek	Kadın	
Soru18	Evet	11	9	20
	Hayır	19	21	40
Total		30	30	60

Araştırmaya katılan mübadillerin büyük çoğunluğu Tirilye'ye kendi istekleri ile yerleşmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum sözlü görüşmeler sırasında da ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan Ahmet Baytekin'in anlattıklarına göre ilk zamanlar kimseye nereye yerleşmek isteği sorulmamış, herkes gösterilen yere yerleşmek zorunda kalmıştır. İlerleyen yıllarda kimi iskân edilen yerde kalmış kimi ise göç etmiştir. Katılımcılardan Ahmet Baytekin'e göre Tirilye'ye yerleştirilenler şanlıdır, çünkü Tirilye ve Girit Adası pek çok yönden birbirine benzemekte ve bu yüzden gelenler hiç yabancılık çekmemiştir.

Tablo 22: Cinsiyete Göre Ayrımcılığa Maruz Kalıp Kalmamaya İlişkin Görüşlerin Frekans Analizi

		AYRIMCILIK		Total
		Evet	Hayır	
Devletin Sahip Çıktığını Düşünüyor musunuz?	Evet	6	22	28
	Hayır	1	1	2
Total		7	23	30

Devletin göç sırasında mübadillere sahip çıktığını düşünen kadınların büyük çoğunluğu bu görüşlerini göçmen olarak ayrımcılığa maruz kalmadıklarını belirterek desteklemişlerdir.

Kendileri ile aynı kültürel geçmişe sahip insanlar ile daha iyi anlaştıklarını düşünen erkeklerin sayısı 14 iken, kadınlarda bu sayı 13'tür. Görüldüğü üzere, kültürel geçmiş konusundaki görüşler kadınlar ve erkekler arasında hemen hemen eşit düzeydedir. Kısacası aynı kültürel geçmişe sahip insanlarla daha iyi anlaşılabilirlik durumu cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmektedir. Bu durum, bağımsız

örneklem t testinde de gösterilmiş ve kültürel geçmiş konusunda cinsiyetler arasında görüş ayırımı olmadığı ortaya konulmuştur. ($p = 0,799 > 0,05$)

Tablo 23: Cinsiyete Göre Aynı Kültürel Geçmişe Sahip İnsanlarla Anlaşım Anlaşmamaya İlişkin Frekans Analizi

		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
Sizinle aynı kültürel geçmişe sahip insanlar ile daha iyi anlaştığınızı düşünüyor musunuz?	Evet	14	13	27
	Hayır	16	17	33
Toplam		30	30	60

Tablo 24: Cinsiyete Göre Aynı Kültürel Geçmişe Sahip İnsanlarla Anlaşım Anlaşmamaya İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	p	t	Df	P	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Soru22	Equal variances assumed	,236	,629	-,255	58	,799	-,033	,131	-,295	,228
	Equal variances not assumed			-,255	57,997	,799	-,033	,131	-,295	,228

Tablo 25: Cinsiyete Göre Başlı Sıkışığında Başvurabileceği Kişilerin Frekans ve Kikare Analizi

		Cinsiyet		Total	Kikare Değeri	p değeri
		Erkek	Kadın			
Soru 23	Akrabalarım	15	8	23	20,040	,000
	Komşularım	0	15	15		
	Arkadaşlarım	15	7	22		
Toplam		30	30	60		

Tablodan da görüleceği üzere araştırmaya katılan kadın ve erkeklerin görüşlerinde bariz farklılık bulunmaktadır. Araştırmaya katılan kadınlar başları sıkıştıklarında çoğunlukla komşularından yardım isterken, erkekler ise komşularından hiç yardım istemeyip akraba ve arkadaşlarından yardım istemeyi tercih etmektedirler. Oluşan bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının test edilebilmesi için kıkare bağımsızlık testi uygulanmış ve ailece görüşüp başı sıkıştığında yardım edebileceği kişiler bakımından erkekler ve kadınların görüşleri arasında farklılık olduğu ortaya konulmuştur. (p: 0,000<0,05)

Girit kökenli kadınların kültürel mirasla ilgili olarak sorulara verdikleri yanıtların frekans analizi aşağıdadır.

Tablo 26: Kültürel Mirasa İlişkin Frekans Analizi

	EVET	HAYIR
Zorunlu göçten sonra kültür ve geleneklere adaptasyon konusunda sıkıntılar yaşanmış mı / yaşadınız mı?	21	9
Evde buranın yemeklerinden çok Girit/ Yunan mutfağını tercih ettiğinizi söyleyebilir misiniz?	16	14
Aile büyüklerinizden Girit/ Yunan kültürüne ait pek çok bilgi edindiğinize inanıyor musunuz?	12	18
Çocuklarınıza Girit'teki/ Yunanistan'daki yaşam ile ilgili yeterince bilgi verdiğinizize inanıyor musunuz?	6	17

Buna göre zorunlu göç sonrası dönemde kültür ve geleneklere adaptasyon sorunu yaşayan kadınlar yaşamayanlara göre çok daha fazladır. Bu durum, kültürel mirasın bir kolu olan mutfak tercihinde de görülmüş ve Girit kökenli kadınlar evlerinde daha çok Girit mutfağından yemekler yapmışlardır. Kısacası Girit kökenli kadınlar, zorunlu göçten sonra alışkanlıklarından vazgeçmemiş ve Girit'teki kültürlerini devam ettirmişlerdir. Ancak yine de bu durum yalnızca göç edenler özelinde kalmış, göçten sonra doğan nesilde Türkiye'ye ve Türk insanına özgü kültürel gelenek yerleşmiştir.

Evlenme, bütün toplumlarda kız ve erkek için olduğu gibi yeni akrabalık ilişkisi kuran, kendi grupları içinde yüksek değeri olan bir olaydır ve bu haliyle evlilik evrensel bir kültürdür. Ancak her toplum bu olgu ile ilgili olarak kendi kültürel değerlerini oluşturmuştur. Her toplumda evlenme olayı bir dizi seremoni, pratik ve geleneksel davranışlarla gerçekleştirilmektedir. İki gencin bir yuva kurması yalnızca bu iki kişiyi ilgilendirmez; iki aile, içinde yaşadıkları toplum bu konuyla ilgilidir ve asla dışında kalamazlar.

Çalışma kapsamında görüşülen kişiler de Girit mübadillerinin evlilik törenlerine ilişkin bilgiler vermişlerdir. Buna göre kız istemeye gidildiğinde sakız ve armut kurabiyesi götürüldüğü birkaç katılımcıdan öğrenilmiştir. Ancak bu geleneğin şu anda yaşamadığını belirtmek de gerekmektedir. Yurdun genelinde olduğu gibi kız istemeye ağırlıklı olarak çikolata götürülmektedir ve bu durum kültürel değişimin örneklerinden biri durumundadır.

Çalışma kapsamında görüştüğümüz mübadiller, Girit'te buldukları yıllarda Türkler, doğum düğün ve cenazelerde İslam dinin gerektirdiklerini yaptıklarını belirtmişlerdir: Girit mübadili Hatice Gökova düğün ve cenaze törenleri ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

“Düğünlerimizden önce kız isteme, söz, nişan gibi bütün adetler yapılırmış. Önceden çikolata yoktu lokum gidermiş kız evine ya da sakız. Doğumdan sonra lausa şerbeti yapılır ve kırk mevlidi mutlaka okunurmuş. Cenazelerde bütün mevlitler sırası ile okunur, helvası yapılırmış. Ölenin eşyaları, ihtiyaç sahiplerine verilir ve odasının ışığı kırk gün açık bırakılırmış; bir bardak su da odada bırakılırmış. Girit'te yaşanan dönemde bütün bunlar yapılmış ama Yunanlıların paskalya günlerine doğum ve cenazelerine bizimkiler de gidermiş. Komşuluklar iyiymiş. Onlar

cenazelerinde siyah giyerlermiş, bizimkiler beyaz bir örtü takarlarmış başlarına”

Türk toplumunda dini ve milli kültür bağlamında çocukla ilgili olan en yaygın ve vazgeçilemeyecek uygulama ise sünnet geleneğidir. Bu geleneğin yüzyıllar boyu sıkı ve kesin bir şekilde yerine getirilmesinde birtakım inançlar ve görüşler egemendir. Bunların bir kısmı dinsel, bir kısmı toplumsal, sıhhî ve cinsel içeriklidir. Girit kültüründe de sünnet, erkek çocuğu için bir geçiş dönemi sayılmış ve önemli kutlama ve merasimlere sahne olmuştur. Bu mutluluk merasimleri, millet içerisinde gelecek kuşaklara aktarılacak eskimez değerlerden olan, yardımlaşma ve dayanışma örneklerini de beraberinde getirmiştir. Katılımcılardan Ayşe Kasap'ın belirttiği gibi Girit'te Müslüman erkek çocuklara mutlaka sünnet yapılmış;

“Sünnetsiz erkek olur mu, bizim büyüklerimiz hep böyle derler. O zaman fakirlik varmış böyle düğünler yokmuş elbet; ama mutlaka erkek çocuklar sünnet ettirilir ve ardından mevlit okunurmuş. Sünneti yapanlar genelde berberlermiş. Öyle hastaneye falan gitmek yok o zaman, Müslüman kahvesinde berber gelir usturası ile halledermiş. Sünnet olmadan erkek olmaz derler.”

Dini bayramlar ile ilgili olarak Girit mübadili Hasan Korkmaz ise şu bilgileri vermiştir:

“ Kurban ve Ramazan bayramlarında büyüklerin elleri öpülür ve ziyaretler yapılmış; şimdi burada olduğu gibi. Mutlaka kurban kesilmiş, hemen hemen herkes kesermiş kapısının önünde kurbanını kesemeyen olduğunda da mutlaka bir parça et verilmiş. Kurban kesme olayına Rumlar iyi gözle bakmazmış ama saygı duyarlarmış. Müslümanlar da onlara karışmamış çünkü. Girit'te dini bayramlar hep kutlanmış ve bayram namazı kılınmış”

Sözlü görüşmelerimiz sırasında Meral Ertokat Tirilye’de mübadele sonrasındaki kültürel yaşam ile ilgili şu ayrıntıları da vermiştir:

“ Girit’ten göç edildiği yıl Bando ve Futbol takımı kuruldu Tirilye’de. Daha önce böyle bir şey yokmuş. Bu da Giritli mübadillerin Tirilye’ye kattığı önemli değerlerdendir.”

Resim 15: Mudanya Lozan Mübadele Derneği Arşivinden İlk Bando Takımı, 1924

Resim 16: Mudanya Lozan Mübadele Derneği Arşivinden, Giritliler Tarafından İlk Kurulan Futbol Takımı

5.7. GÜNLÜK YAŞAM

İnsanların sosyo-demografik özelliklerinden elde ettiğimiz bir takım bilgilerle onların yaşam stillerini bir ölçüde yorumlayabiliriz. Ancak bu insanların davranışlarının açıklanabilmesi ve yordanabilmesi onların yaşam stillerinin belirlenmesi ile gerçekleşir. Bu anlamda sosyo-demografik bir takım değişkenlerle elde edilen veriler yetersiz kalmaktadır. Yaşam stiline ölçümü bir anlamda somutlaştırılması tanımlanan yaşam stili kavramına bağlıdır.

Tablo 27: Girit'ten Gelme Eşya Olup Olmamanın Frekans Analizi

		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
Soru 29	Evet	4	4	8
	Hayır	26	26	52
Toplam		30	30	60

Araştırmaya katılanlara zorunlu göçten sonra yerleştikleri evlerinde Girit'ten getirdikleri eşya olup olmadığı sorulmuş ve 60 katılımcıdan yalnızca 8'i (4 erkek 4 kadın) evinde Girit'ten gelme eşya olduğunu belirtmiştir. Kısacası, ankete katılanlar zorunlu göç nedeniyle eşyalarını Girit'te bırakıp Türkiye'ye gelmek zorunda kalmışlardır.

Tablo 28: Günlük Yaşama İlişkin Anova Testleri

ANOVA						
		Karelerin Toplamı	df	Ortalamaların Karesi	F	P
Denize girer misiniz?	Gruplararası	3,467	2	1,733	11,7	0
	Grupiçi	4	27	0,148		
	Toplam	7,467	29			

Araba kullanır mısınız?	Gruplararası	5,4	2	2,7	81	0
	Grupiçi	0,9	27	0,033		
	Toplam	6,3	29			
Paralı gün yapıyor musunuz?	Gruplararası	3,467	2	1,733	14,625	0
	Grupiçi	3,2	27	0,119		
	Toplam	6,667	29			
TV dizilerini takip eder misiniz?	Gruplararası	1,067	2	0,533	6	0,007
	Grupiçi	2,4	27	0,089		
	Toplam	3,467	29			
Fal baktırır mısınız?	Gruplararası	1,067	2	0,533	6	0,007
	Grupiçi	2,4	27	0,089		
	Toplam	3,467	29			

Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere ankete günlük yaşama ilişkin soruların ankete katılanların yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenebilmesi için yapılan anova testinde günlük yaşama ilişkin soruların, katılımcıların yaşlarına göre $p=0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. (tüm sorulara ait p değerleri 0,05'ten küçüktür.)

Oluşan bu farklılığın hangi yaş gruplarında olduğunun belirlenebilmesi için anova testine ek olarak tukey post hoc çözümlemesi de yapılması gerekmektedir. Uygulamaya ilişkin tablo aşağıdadır.

Tablo 29: Günlük Yaşama İlişkin Tukey Post Hoc Çözümlemesi

Bağımlı Değişken			Fark (I-J)	Standart Hata	P
Soru47	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	-,600*	0,172	0,005
		58-90 ve üzeri yaş arası	-,800*	0,172	0
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	,600*	0,172	0,005
		58-90 ve üzeri yaş arası	-0,2	0,172	0,486

	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	,800*	0,172	0
		35-58 yaş arası	0,2	0,172	0,486
Soru49	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	-,900*	0,082	0
		58-90 ve üzeri yaş arası	-,900*	0,082	0
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	,900*	0,082	0
		58-90 ve üzeri yaş arası	0	0,082	1
	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	,900*	0,082	0
		35-58 yaş arası	0	0,082	1
Soru51	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	,800*	0,154	0
		58-90 ve üzeri yaş arası	,600*	0,154	0,002
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	-,800*	0,154	0
		58-90 ve üzeri yaş arası	-0,2	0,154	0,408
	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	-,600*	0,154	0,002
		35-58 yaş arası	0,2	0,154	0,408
Soru52	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	,400*	0,133	0,015
		58-90 ve üzeri yaş arası	,400*	0,133	0,015
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	-,400*	0,133	0,015
		58-90 ve üzeri yaş arası	0	0,133	1
	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	-,400*	0,133	0,015
		35-58 yaş arası	0	0,133	1
Soru55	18-35 yaş arası	35-58 yaş arası	,400*	0,133	0,015
		58-90 ve üzeri yaş arası	,400*	0,133	0,015
	35-58 yaş arası	18-35 yaş arası	-,400*	0,133	0,015
		58-90 ve üzeri yaş arası	0	0,133	1
	58-90 ve üzeri yaş arası	18-35 yaş arası	-,400*	0,133	0,015
		35-58 yaş arası	0	0,133	1

Buna göre denize girme durumu, 18-35 yaş aralığındakilerle diğer yaş aralığındakiler bakımından farklılık göstermektedir. Araba kullanma durumu tüm yaş grupları için farklılık göstermektedir. Paralı gün yapma ise 35-58 ve 58-90 arasında farklılık göstermemektedir. Tv dizilerini izleme ve fal baktırma da yaşa göre tüm yaş grupları bakımından farklılık göstermektedir. Bu durum aşağıdaki tabloda yer alan frekans analizleri bakımından da doğrulanmaktadır.

Tablo 30: Yaşa Göre Günlük Yaşama İlişkin Frekans Analizi

		18-35 Yaş Arası	35-58 Yaş Arası	58-90 Yaş arası	Toplam
Denize girer misiniz?	Evet	10	4	2	16
	Hayır	0	6	8	14
Toplam		10	10	10	30
Araba Kullanır mısınız?	Evet	9	0	0	9
	Hayır	1	10	10	21
Toplam		10	10	10	30
Paralı gün yapıyor musunuz?	Evet	2	10	8	20
	Hayır	8	0	2	10
Toplam		10	10	10	30
TV dizilerini takip eder misiniz?	Evet	6	10	10	26
	Hayır	4	0	0	4
Toplam		10	10	10	30
Fal baktırır mısınız?	Evet	6	10	10	26
	Hayır	4	0	0	4
Toplam		10	10	10	30

5.8. GİYİM

Kültürün belirleyicilerinden biri de giyim tarzıdır. Bir toplumun ayırıcı nitelikleri arasında sayılan giyim kuşam alışkanlıkları da zamanla, belirli kurallarla ya da Girit mübadilleri özelinde gördüğümüz gibi sosyal etkileşim ile değişebilmektedir.

Tablo 31: Cinsiyete Göre Giyim Tarzına İlişkin Frekans Analizi

		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
Soru30	Evet	3	2	5
	Hayır	27	28	55
Toplam		30	30	60

Giyim kuşam konusunda katılımcılara zorunlu göçten sonra Türkiye’de de aynı giyim tarzına sahip olup olmadıkları sorulmuş ve katılımcıların çok büyük çoğunluğu giyim kuşam konusunda Girit’teki giyim tarzını terk ettiğini belirtmiştir.

Tablo 32: Yaşa Göre Giyim Tarzına İlişkin Frekans Analizi

		Yaş Aralığı			Total
		18–35 yaş arası	35–58 yaş arası	58–90 ve üzeri yaş arası	
Soru30	Evet	0	0	2	2
	Hayır	10	10	8	28
Total		10	10	10	30

Görüldüğü üzere, yalnızca 58–90 yaş aralığındaki kadınlar Girit’teki giyim kuşam tarzını devam ettirmektedir. Bu da, yaş ilerledikçe çağa uyum sağlamanın zorlaştığının bir kanıtı olmaktadır.

Katılımcılarımız arasında yer alan Mehibe Erdil mübadele öncesi kadın ve erkelerin giyimi ile ilgili şu bilgileri vermektedir.

“Annelerimizin kimi peçe takarmış kimi ise başörtüsünü sadece önden bağlar gezermiş. Şimdi de kadınlar kapalı olsalar da başörtülerini önden

bağlarlar. Girit'te genç kızlar arasında açık olan ve modern giyinenlerde varmış, ama onlara pek iyi gözle bakılmazmış o zamanlar. Kadınlar iş yaparken “puta” denilen bir önlük takarlarmış önlerine. Kadınlar tek renk giyerlermiş, öyle alacalı giyinmezlermiş. Erkekler ise fes ya da şapka takarlarmış ama muhakkak başlarında bir şey olurmuş. Rum erkekler daha modern şapkalar takarlarmış”

Resim 17: Girit Adasında Yaşayan Türk Kadın Ve Erkek (Mehibe Hanımın Aile Dostları)

Girit adası yüzyıllar boyunca Osmanlı toprakları içerisinde iki farklı kültürün tek bir kültür yarattığı bir ada olması dolayısıyla her zaman farklı bir coğrafya olmuştur. Bugün bile ada sakinlerinin kendilerini Yunan olarak değil Giritli olarak tabir etmeleri de bu durumu kanıtlamaktadır. Üstteki fotoğrafa gördüğümüz gibi kadın erkeğinin yanında yer almış, Cumhuriyet öncesi Türkiye’inde olduğu gibi erkeğin oldukça geri

plana ittiği bir konumda olmamıştır. Her ne kadar ataerkil yapı korunsa da, bölgedeki Türk aileler için ailede kadının konumu her zaman önemli olmuştur.

Resim 18: Mehibe Hamının Girit'teki Akrabaları

Üstteki fotoğrafta görülen Giritlilerin modern giyimleri dikkat çekicidir. Zamanla katılımcılardan bazıları çarşafın yerini modern giyim tarzının aldığını belirtmiştir, yukarıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi. Bu nedenle Girit'ten gelen kadınların Cumhuriyet sonrası kıyafet inkılabı ile farklılaşan giyim kültürüne adaptasyon konusunda bir zorluk yaşanmamış olduğu düşünülebilir.

Resim 19: Girit'te Yaşanan Yıllar

Resim 20: Girit'te Yaşanan Yıllar – 2

Girit'in belirgin özelliklerinden biri de adada fotoğrafçılığa verilen önemdir. Katılımcılarımızla yaptığımız görüşmelerden elde ettiğimiz bilgilere göre aile üyelerinin 1900'lü yılların başında adada Türklerin de yürüttüğü fotoğrafçılığı ciddiye alarak, her aile bireyinin fotoğraflarının çekildiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle mübadele sonrasında

Girit'teki fotoğraflarını getiren Türkler ada yaşamı hakkında önemli bilgiler sağlamışlardır.

Resim 21: Katılımcılardan Mehmet Kara'nın Babası

Resim 22: Girit'te Yaşanan Yıllar – 3

Resim 23 ve Resim 24'de gördüğümüz gibi Giritli erkekler fötr şapka ve kasket giyerlermiş. Katılımcılardan Hatice Baysal'ın söylediği kadarı ile Girit'ten geldikten sonra Atatürk'ün şapka ve kılık kıyafet devrimine uyum sürecinde zorluk yaşanmamış;

çünkü Girit'te modern şapkalar takılır; kadınların kimi ise açık giyinirmiş. Göçten sonra “gevur” olarak aşağılandıklarında onlar “Avrupalı“ olduklarını söylerlermiş.

Resim 23: Girit'te Yaşanan Yıllar – 4

Resim 24: Girit'te Yaşanan Yıllar – 5

5.9. YEMEK KÜLTÜRÜ

Bir toplum içerisinde topluluğun kültürünün belirleyicilerinden biri de yeme-içme alışanlıklarıdır. Aile bireylerinden yakın çevreye kadar her kesimden insanı etkileyen bu toplu kültür, bireylerin bir arada bulunması ve kültürel ritüelleri konusunda önemli ipuçları vermektedir ve her kültürel alanda olduğu gibi dışarıdan gelen etkilere de açık durumdadır. Yaptığımız görüşmeler sırasında mübadil göçmeni kadınların Girit mutfak kültürü ile ilgili verdikleri bilgiler aşağıdaki gibidir. Uygulamalı olarak gösterdikleri her bir yemek Girit mutfak kültürünün önemli tariflerindedir. Yemeklerin yapımı sırasında mutfaklarından ve kendilerinden görüntü almamamızı isteyen kadınların sadece yaptıkları yemeklerin yakın fotoğrafları çekilmiştir.

DAKOS (Kukuvaya)

Bu tarif Girit göçmeni Ülfet Özen'den alınmıştır. Özen yemeğin yapılışını şu şekilde anlatmıştır:

Malzemeler:

- 1 adet Girit peksimeti (arpa unundan)
- 1 büyük olgun domates
- 2–3 kaşık ufalanmış beyaz peynir (Yunan Fetası, Türk teneke peyniri ya da tulum loru)
- Zeytinyağı
- Kekik
- Deniz tuzu
- Kapari

“Her şeyde olduğu gibi bu peksimetlerin de bir usulü var. Peksimeti ya çeşmeden akan suyun içinde tutacaksınız ya da 1 kâse suya daldırıp çıkaracaksınız. Çünkü böylece elinizde dağılmayacak kadar yumuşadığından emin olabiliyorsunuz. 1 kâse suya

daldırmak dendiğinde, ne kadar kalması gerektiğini belirtmek çok zor ve peksimet bir anda öyle çok yumuşayabilir ki tutup kâseden bütün halde çıkarmak mümkün olmayabilir. Dediğim şekilde yumuşattığım peksimeti tabağa alıyoruz. Üstüne olgun, kıpkırmızı bir yaz domatesini rendeliyoruz. Tuzunu ve kekiğini atıp bolca sızma zeytinyağı gezdiriyoruz. Üstüne beyaz peynirimizi ufaladıktan sonra, tekrar kekik, tekrar zeytinyağı gezdiriyoruz.”

Resim 25: Dakos

KUZU ETLİ STAMNAGATI

Bu tarif Girit göçmeni Kemaliye Türker'den alınmıştır. Türker yemeğin yapılışını şu şekilde anlatmıştır:

“Stamnagati, Girit'te oldukça yaygın bir çeşit radika. Acımsı tadından hoşlananlar çiğ yemeyi tercih ediyor, bazıları da haşlayıp tüketmeyi. Bir de buralara özgü olarak kuzu, hatta tercihen keçi etiyle yapılan yemeği oluyor. Tarif oldukça yalın ve kolay. Üstelik bazı kitaplarda Stamnagati yerine bildiğimiz radikayla da yapılabildiğini eklemek istiyorum.

- Yarım kilo stamnagati (ya da bulabildiğiniz bir cins radika)
- Yarım kilo kuzu/keçi eti
- 2 limonun suyu
- 1 yumurta
- Karabiber, tuz
- Zeytinyağı

Stamnagati'leri ayıklayıp güzelce yıkadıktan sonra kaynar suda 5 dakika kadar haşlayıp süzüyoruz. Bu işlem aynı zamanda otların acılığını da alıyor. Yemeklik parçalara doğranmış eti zeytinyağında 4–5 dakika kadar kavuruyoruz. Yarım bardak kadar sıcak su ekledikten sonra kapağı kapalı kısık ateşte yarım saat pişiriyoruz. Yarım saat sonra haşlayıp süzdüğümüz otları ekleyip yavaşça karıştırıyoruz. Tuzunu ve karabiberini ekleyip 20 dakika daha kısık ateşte pişirmeye devam ediyoruz. Pişmenin sonunda limon suyu ve çırpılmış yumurtayla yaptığımız terbiyeyi -yemeğin suyundan alıp yavaş yavaş alıştırarak- yemeğimize ekliyoruz. Sıcak servis yapıyoruz.”

Resim 26: Kuzu Etli Stamnagati

PİTA

Bu tarif Girit göçmeni Ayşe Kara'dan alınmıştır. Kara yemeğın yapılışını Şu Şekilde anlatmıştır:

Malzemeler:

½ kilo un

1 bardak ılık su

1 fincan zeytinyağı

Tuz

Karışık otlar (1 kilo kadar)

2–3 kuru soğan

1 fincan kadar zeytinyağı

“Otları ayıklayıp güzelce yıkadım ve sularını süzdürdüm. İrice doğrayıp iyice harmanladım. Önce doğranmış soğanı kavurdum, sonra da otları ekleyip kavurmaya devam ettim. Bu arada ılık su, zeytinyağı ve unla hamuru tuttum. Çok az bir süre dinlendirdikten sonra merdaneyle açtım. Bir bardak yardımıyla yuvarlaklar kesip bir yarısına kavrulmuş ot karışımından koydum. Yarım ay Şeklinde kapattım. Hortopitakya pişmeye hazır. Yağlanmış tepsiye dizip üstlerine yumurta sürdüm ve tabi ki susam serptim. Bunun peynirlisi de yapılır. Ona Tiropitakya denir.”

Resim27:Pita

Kara, pitanın gerçekte Kavala yemeği olduğunu ve komşuları sayesinde yemeğin kendi mutfaklarına da girdiğini belirtmiştir. Bu durumda Tirilye’de farklı bölgelerden gelen göçmenler sayesinde mutfak kültürünün zenginleştiğini söyleyebiliriz.

ENGİNARLI PİLAV

Bu tarif Girit göçmeni Ayşe Bilge’den alınmıştır. Bilge yemeğin yapılışını şu şekilde anlatmıştır:

Malzemeler:

3 enginar çanağı

4–5 dal taze soğan

1 bardak pirinç

1.5 bardak sıcak su

Zeytinyağı

Dereotu

“Enginarları, ince kıyılmış soğanlarla zeytinyağında, hafif sulu bir şekilde pişiriyoruz. Enginarlar yumuşayınca bunları bir kenara alıyoruz. 4'e bölüyoruz. Tüm malzemeyi szyoruz. Bir tarafta pilavımızı pişiriyoruz, süzdüğümüz suyu da pilava ilave ediyoruz. Pişmesine yakın enginarları ve kıyılmış dereotunu pilava ilave ediyoruz. Kendini iyice çekince altını kapatıp, demlenmeye bırakıyoruz.”

Resim 28: Enginarlı Pilav

ŞEVKETİ BOSTAN

Bu tarif Girit göçmeni Kemaliye Kara'dan alınmıştır. Kara yemeğın yapılışını şu şekilde anlatmıştır:

- 1 kg şevket-i bostan
- 2 adet kuru soğan
- 300 gram kuzu eti - böbrek yatağından-
- 1/2 su bardağı sızma zeytinyağı
- 1 adet limon
- 2 yemek kaşığı un
- 2 çay kaşığı tuz

“Kuru soğanları yemeklik olarak doğrayıp düdüklü tencereye koyun. Soğanları yumuşayuncaya kadar zeytinyağı ile kavurun. Üzerine kuzu eti ilave edip etin rengi dönene kadar kavurmaya devam edin. Şevket-i bostanları ayıklayıp doğrayın ve etin üzerine ilave edin. Tuz ve 2 su bardağı sıcak su ekleyip tencereyi kapatın. Kaynamaya

başladıktan itibaren 45 dakika kadar pişirin. Limon suyu ve unu çırparak kestirme (terbiye) hazırlayın. Pişen şevketi bostanın suyundan ilave ederek kestirmeyi -terbiyeyi- seyreltin. Hazırladığınız karışımı yemeğe ilave edip sıcak olarak servis yapın.”

Resim 29: Şevketi Bostan

YOĞURLU OĞLAK ETİ

Bu tarif Girit göçmeni Meral Ertokat'tan alınmıştır. Ertokat yemeğin yapılışını şu şekilde anlatmıştır:

- 1 kg oğlak veya kuzu eti
- 1/2 kg süzme yoğurt
- 3 yemek kaşığı un
- 1 çay bardağı sızma zeytinyağı
- 2 adet yumurta
- 1 çay kaşığı pul biber
- 1 çay kaşığı kekik
- 10 tane karabiber
- 2 çay kaşığı tuz.

“Etləri kuşbaşı doğrayıp bir tencereye alın. Sızma zeytinyağı, karabiber taneleri, kekik ve tuz ilave ederek yumuşayincaya kadar pişirin. Suyunu süzüp diğer tarafta yoğurt, yumurta ve unu karıştırın. Karışıma 1 su bardağı et suyunu ilave edip tekrar

karıştırın ve karışımı etin üstünü kaplayacak şekilde yayın. Kapağını kapatıp 10 dakika pişirin. Üzerine kırmızıbiber ilave edip sıcak olarak servis yapın.”

Resim 30: Yoğurtlu Oğlak Eti

KAVALA BÖREĞİ

Bu tarif Girit göçmeni Hasbiye Verim'den alınmıştır. Özen yemeğinin yapılışını şu şekilde anlatmıştır:

Malzemeler

Hamur için;

1 çay bardağı yoğurt

1 Yumurta

1 su bardağı sıvı yağ

1 tatlı kaşığı tuz

1 kg un

İç için;

4 adet patlıcan

2 adet soğan

2 adet sivribiber

1 tatlı kaşığı tuz, karabiber, kırmızı pul biber

1 adet domates

1/2 çay bardağı sıvı yağ

1 adet rendelenmiş çiğ patates (malzemeler piştikten sonra eklenecek)

“Hamurun bütün malzemeleri karıştırılır, hamur 10–15 dakika dinlendirilir. Diğer tarafta soğan ve biber ile kp küp doğranmış patlıcan kavrulur ve pişirilir. 1 adet domates rendesi ilave edilerek kısık ateşte kavrulur ve pişince patates rendesi, tuz, karabiber ve kırmızıbiber -isteğe bağlı maydanoz- ilavesi yapılarak soğumaya bırakılır. Yufkalar, nişasta ve un karışımı ile açılır, araya yumurta, su ve yağ karışımı sürülüp patlıcanlar ilave edilerek rulo yapılır. zerine yumurtalı karışımdan sürülüp fırında pişirilir.”

Resim 31: Kavala Böreği

Kavala böreği Tirilye'nin çok kültürlü yapısının doğal bir sonucu olarak Girit mutfak kültürüne girmiştir ve Giritliler yörenin mutfak kültürünü etkiledikleri gibi, bölge insanının yemeklerinden de etkilenmişlerdir.

KAZAYAĞI SALATASI

Ot, Girit mutfağından oldukça önemlidir. Zeytinyağı ve kekik gibi baharatlar ile tatlandırdıkları ot yemeklerinin uzun ve sağlıklı yaşmalarında etkili olduklarını düşünürler. Kazayağı, iğnelik, kuş otu gibi kullandıkları pek çok ot türü vardır. Bu otları çeşitli şekillerde tüketirler. Bu tarif de Girit göçmeni Kemaliye Bildik'ten alınmıştır. Bildik bu yemeğı yöredeki Selanikliklerden öğrendiğini söylemiştir. Bildik yemeğın yapıılışını ise şu şekilde anlatmıştır:

Malzemeler

1 demet kazayağı otu

1 kâse yoğurt

2 diş sarımsak ve tuz

“Otlar yarım saat sirkeli suda bekletilir. Güzelce yıkanıp temizlenir. Orta boy bir tencerede az tuzla su kaynatılır. Kaynayınca içine kazayağı otu atılır. 5 dakika kaynatılıp süzgece konur ve iyice suyu süzülür. Yoğurda dövülmüş sarımsaklar eklenip sarımsaklı yoğurt yapılır. Suyu iyice süzülen kazayağı otuyla güzelce karıştırılır. Üzerine zeytinyağı ve pul biber dökülerek servis edilir. Kolay gelsin.”

Resim 32: Kazayağı Salatası

KAZAYAĞI BÖREĞİ

Bu tarif de Girit göçmeni Kemaliye Bildik'ten alınmıştır. Bildik yemeğın yapılışını ise şu şekilde anlatmıştır:

Malzemeler:

6 yufka

1 litre süt

3 yumurta

1 su bardağından biraz az sıvıyağ

500 gr pazardan alınan kazayağı otu

“Tepsi yağlanır. Süt, yumurta ve sıvıyağı karıştırarak böreğın sosu oluşturulur. Kazayağı otu ince ince kıyılır. Yufkalardan bir yaprağı dörde bölerek tepsiye yerleştir. Üzerine sostan sürülür ve kıyılmış kazayağı otu koyulur. Sonra tüm katlara aynı şekilde bir yufka, sos ve kazayağı otu şeklinde son kata kadar devam edilir. Üstteki yufkayla böreğı kapattıktan sonra dilimlenir ve kalan sosun da tamamı böreğın üstüne dökülür. Fırına sürülür.”

Resim 33: Kazayağı Böreğı

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılı bir bakıma göçlerin tarihidir. I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan bir imparatorluğun mirasını devralan Türkiye Cumhuriyeti de ortaya çıkan bu göç olgusundan doğrudan etkilenmiştir. Bu kapsamda Türk Yunan Nüfus Zorunlu Müdahalesi ile binlerce Türk ve Rum doğup büyüdüğü şehirleri bırakarak göç ettirilmiş ve kültürel açıdan geldikleri bölgelerde yeni bir sosyo kültürel ortam ortaya çıkarken, yeni yerleştikleri yerlerde kültürleşme sürecine girmiştir. Tarih boyunca göçmenlerin uğrak noktalarından olan Bursa da, yurda getirilen mübadillerin yerleştikleri şehirlerden biri olmuştur.

Genel bir ifade ile farklı kültürlerin, kendi kültürel unsurlarını diğer kültürlere aktarım süreci olarak tanımlanabilecek kültürleşme göç olgusu içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Göç ile gerçekleşen nüfus hareketliliğinin sosyo-kültürel boyutları hem toplumsal hem de bireysel anlamda belirgin olmaktadır ve bu çalışmada da Girit adasından Bursa'nın Mudanya ilçesi Tirilye kazasına göç eden kadınların kültürleşme süreçleri iki boyutlu olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında Tirilye'de yerleşik birinci kuşak mübadillerin hayatta olmaması nedeniyle, bir sonraki kuşaklarla yüz yüze görüşme ve anket çalışması yapılmış ve sözlü görüşmelerden elde edilen bulgular sonucunda Girit'ten Tirilye'ye göç eden birinci kuşak, ardından gelen kuşaklara göre özellikle dil ve mutfak kültürü anlamında zorluk çekse de, ekonomik anlamda her iki bölgede yürütülen etkinliklerin benzer olması, aynı din ve kültür iklimine sahip olunması dolayısıyla bu sorunlar daha çabuk atlatılmıştır. Bunun dışında Girit'ten gelen mübadiller daha önce yürüttükleri müzik ve spor çalışmaları ile ilgili etkinlikleri geldikleri bölgeye de taşımıştır.

Kadınların kültürleşme süreçlerinin erkeklerden farklı gelişmesi nedeniyle bu çalışma başta da ifade ettiğimiz gibi bir kadın çalışması niteliğindedir. Genel olarak sözlü görüşmelerden elde edilen bulgular ışığında Tirilyeli mübadiller genel olarak

mübadele sonrasında geldikleri bölgede İslami giyim tarzının sürdürüldüğünü ve bu konuda bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Türkiye’de şapka devrimi sonrasında da erkekler Girit’ten kalma bir alışkanlık ile şapka ve kılık kıyafet devrimine uyum sürecinde zorluk yaşamamıştır. Mübadil kadınlar, Girit’te buldukları yıllarda doğum düğün ve cenazelerde İslam dinin gerektirdiklerini yerine getirdikleri ve Tirilye’ye geldikten sonra da bunun sürdürüldüğünü belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra adaya özgü bazı inanışlar geldikleri bölgede de sürdürülmüştür. Girit mutfak kültürünün gelinen bölgeden farklı olması ve ot ağırlıklı beslenme ilk zamanlarda bölgedekiler için ilginç gelse de, daha sonra her iki bölgenin mutfak kültürleri birleştirilmiştir. Sözlü görüşmelerden elde ettiğimiz bilgilere göre Giritliler Tirilye’nin yerli halkı ve oraya göçen diğer mübadillerden öğrendikleri yemeklere de sofralarında yer vermişlerdir. Girit’ten gelen mübadil kadınların önemli etkinliklerinden olan dokumacılık ise zamanla ortadan kalmıştır. Bununla beraber ayırıcı özellikleri olan ve çift tığ ile işlenen Girit dantelleri ilk zamanlarda yaygınlığını korusa da, günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Bu nedenle Mudanya Belediyesi Girit dantelini ve Mudanya’yı Girit danteli ile tanıtmak amacıyla kurs düzenlemiştir.

Girit’te Türklerin anadillerinin Giritçe olması dolayısıyla hem erkekler hem de kadınlar açısından en önemli problem dil konusunda yaşanmıştır. Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni bir ulus yaratma sürecinde Türkçeyi teşvik eden bazı uygulamaları dolayısıyla birinci kuşak mübadiller sıkıntı yaşasa da, bu durum bir sonraki kuşakta etkisini yitirmiştir.

Çalışma kapsamında yürütülen anket çalışmasından elde edilen bulgular da kadınların kültürleşme süreci ile ilgili önemli bilgiler sağlamıştır. Kontrol grubu olarak belirli sayıda erkeğe ve Yunanistan’ın diğer bölgelerinden gelen göçmenlere de uygulanan anket kapsamında 2 Girit, 11 Tirilye, 9 Mudanya, 6 Bursa ve 2 Yunanistan’ın diğer bölgelerinden gelen kadına ulaşılmıştır. 58–90 yaş arasındaki kadınlar genel olarak kendilerini Türkiyeli olarak gördüklerini belirtmiştir. Diğer yaş grubundaki kadınlar ise kendilerini Tirilyeli olarak görmektedir. Bu durum genel olarak kadınların büyük oranda

Girit ile bağlarının zayıfladığını göstermektedir. Ayrıca çalışma kapsamında kadınların hiçbiri Giritçe bilmemektedir ve katılımcılar çok büyük bir oranda Yunan örf ve adetlerinin Girit'te yaşanılan dönemde de uygulanmadığını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan kadınlar büyük oranda devletin kendilerine sahip çıktığını belirtmişlerdir. Bununla beraber katılımcıların büyük çoğunluğu Tirilye'ye kendi isteği ile gelmemişlerdir. Mübadelenin ilk döneminde mübadillere nereye yerleşmek istedikleri sorulmamış, ancak Tirilye ve Girit'in benzeşen yönleri ile ilk dönem mübadiller daha az uyum problemi yaşamalarına olanak tanımıştır. Katılımcı kadınlar geldikleri yerde büyük bir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını belirterek, bu görüşü desteklemişlerdir. Bununla beraber 13 kişi aynı kültürel geçmişe sahip kişiler ile daha iyi anlaştığını belirtmiştir ve bu konuda oransal anlamda erkekler ile önemli bir farklılık bulunmamıştır. Ancak kadınlar herhangi bir zorluk durumunda öncelikle komşularına başvuracağını belirterek; ilk akraba ve arkadaşlarına başvuracağını belirten erkeklerden farklılaşmışlardır. Kültürleşme konusunda önemli belirleyicilerden olan çevre ile iletişim konusunda, kadınlar genel olarak aynı kültürel geçmişe sahip insanlar ile daha iyi anlaştıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar erkeklerden farklı olarak, başları sıkıştığında komşularına başvurduğunu belirterek sosyal yaşamlarındaki belirleyici unsuru vurgulamışlardır.

Anket verilerinden elde edilen bulgular ışığında, kadınların çok büyük bir bölümü zorunlu göç sonrasında kültür ve geleneklere adaptasyon sorunu yaşamıştır. Bu süreçte kadınlar yemek kültürü, evlilik şekli, evlilik tercihi, çocukların cinsiyetinin önemi, eşle ilişkiler gibi konularda Girit'teki kültürlerinin devam ettiğini vurgulamıştır. Ayrıca bu kadınlar Girit göçmeni biri ile evlilik tercihini de sürdürmüşlerdir ve Girit'e özgü kültürel ve toplumsal miras devam ettirilmiştir. Bu durum özellikle 58–90 yaş grubundaki kadınlarda daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğu giyim konusunda Girit'teki giyim tarzını terk ettiklerini belirtmişlerdir. Bununla beraber 58–90 yaş aralığındaki kadınlar giyim konusunda

Girit'teki giyim tarzına daha uyumlu olduklarını açıklamışlardır. Ortaya çıkan bu sonuç kuşkusuz Cumhuriyet ile beraber başlayan toplumsal dönüşümün de bir sonucudur.

Araştırma sonuçlarına göre ankete katılan sadece 2 kişi Girit'i ziyaret ettiğini belirtmiş, ancak 30 kadından 21'i Girit'i görmek istediğini açıklamıştır. Bu durum orada doğup büyümeseler de mübadillerin atalarının yaşadıkları topraklara karşı meraklarının olduğunu göstermektedir. Ancak bununla beraber sadece 6 kişi Girit'te yaşamak istediği yanıtını vermiştir. Bu durum artık Girit ile bağların çok azaldığı anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak bireyin toplum içindeki yaşamı onun kim olduğunu tanımlayan gruplar içinde geçmektedir. Bu gruplar (örneğin; milliyet, cinsiyet, aile, arkadaş grupları, dini ve etnik gruplar, çalışma grupları, demek ve kulüpler, vs.) birçok bakımdan birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Kendi isteğimizle veya kendi isteğimiz olmaksızın içinde yer aldığımız bu gruplar yaşantımızı çok değişik şekillerde etkilemektedirler. Farklı sosyal kimlik gruplarına aidiyetleri bulunan insanların bir arada, aynı sosyo- kültürel bağlamda yaşamaları sonucunda bu insanların etkileşimleri söz konusudur. Tirilye'de de benzer bir durum yaşanmış ve günümüzde bölgeye göç edenler ve onlardan sonra gelen nesiller, bu yöre ile bir ortak kültür meydana getirmişleridir.

Genel bir değerlendirme ile zorunlu göç ile Tirilye'ye yerleşen ilk kuşak mübadiller; kendilerinin gâvur olarak nitelendirilmesi, dil problemi ve yemek kültürlerinin başta yadırganması gibi sorunlar yaşamışlar; ancak dinsel ve kültürel bağlar ve Tirilye'nin Girit ile benzeşen yanları dolayısıyla bu sorunları kendilerinden sonra gelen kuşaklar çok fazla hissetmemişlerdir. Bu bulgu yaptığımız anket çalışması sonuçlarında da görülmüştür. Özellikle ilk dönem mübadillerinin etkisinin daha yoğun olduğu 58–90 yaş grubuna mensup katılımcı kadınlar geleneklerine daha bağlı bir yaşam sürdürmüş, evlilik tercihlerinde ve giyim tarzlarında mübadil olmalarının etkileri görülürken; ardından gelen kuşaklarda bu etki çok yoğun hissedilmemiştir.

İkinci kuşak mübadiller ailelerinden Giritçe'yi öğrenmeleri yanı sıra Türkçeyi de rahatlıkla kullanmayı öğrenmişler ve dil problemleri ikinci kuşak ile beraber ortadan kalkmıştır. Bununla beraber kadınların kültürleşme sürecinde eski geleneklerinin etkileri sürmüş, kadınlar daha fazla gördükleri komşuları ile daha iyi ilişkiler kurmuştur. Bu durum Giritli mübadil kadınların geldikleri yere uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Anadolu topraklarından daha farklı bir mutfak kültürüne sahip Giritliler bu anlamda geldikleri yerlerin mutfak kültürüne de adapte olmuşlardır. Tirilye özelinde değerlendirdiğimizde bölgenin Girit ile ekonomik anlamda benzer faaliyetlerin sürdürüldüğü bir yer olması dolayısıyla buraya göç eden mübadiller, çok büyük ekonomik zorluklar yaşamamışlar ve bu durum bölgeye uyum sağlamalarını da kolaylaştırmıştır. Tüm bunlarla beraber aradan geçen yıllar içerisinde mübadil kadınlar bölgeyi benimsemiş ve mübadil torunlarının Girit ile bağları çok zayıflamıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abadan Unat, Nermin, **Bitmeyen Göç**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Adıyeke, Ayşe Nükhet; Adıyeke, Nuri, **Fethinden Kaybına Girit**, İstanbul: Babiâli Kültür Yayıncılığı, 2006.

Aghatabay, Cahide Zengin, **Mübadelenin Mazlum Misafirleri: Mübadele ve Kamuoyu**, İstanbul: Bengi Yayınları, 2007.

Alkan, Türker; Doğu Ergil, **Siyaset Psikolojisi: Siyasal Toplumsallaşma ve Siyasal Yabancılaşma**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1989.

Arı, Kemal “Tarihsel Süreçte Mübadele ve Bursa”, **Bursa’nın Zenginliği: Göçmenler**, Z. Dörtok Abacı (ed.), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayını, 2009.

Arı, Kemal, **Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923–1925)**, İstanbul Tarih Vakfı Yayınları, 2003.

Arı, Kemal; **Büyük Mübadele: Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923–1925)**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1995**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 1996.

Arslan, Mehmet, “Yurtdışı İşçi Göçü Bağlamında Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim ve Uyum Sorunları”, **Kentleşme Göç ve Yoksulluk, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri**, Ed. Ahmet Alpay Dikmen, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002.

Balcı, Ali, **Örgütsel Toplumsallaşma, Kuram Strateji ve Taktikler**, Ankara, Pegen Yayıncılık, 2003.

Banoğlu, N. Ahmet, **Tarihte Girit ve Osmanlılar Dönemi**, İstanbul: Kırmızı Beyaz Yayınları, 2005.

Belli, Mihri, **Türkiye Yunanistan Nüfus Mübadelesi: Ekonomik Açıdan Bir Bakış**, çev. Müfide Pekin, İstanbul: Belge Yayınları, 2004.

Berger, Peter, "Identity as a Problem in the Sociology Knowledge", in **Toward The Sociology Knowledge: Orijin and Development of a Sociological Thought The Style**, Gunter Remmling (ed), London, 1993.

Bilgiseven, Amiran Kurktan, **Genel Sosyoloji**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995.

Brezinka, Wolfgang, **Socialization and Education; Essays in Conceptual Criticism**. Trans, James Stuart Brice, Westport: Greenwood Press, 1994.

Erbaş, Hayriye, **Küreselleşme Kapitalizm ve Toplumsal Dönüşümler**, Palme Yayınları, İstanbul, 2009.

Erder, Sema, "Uluslararası Göç Sürecinde Kadının Gündeme Gelişi ve Getto'daki Kadın", **Refah Toplumunda Getto**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Erkal, Ali Ekrem, **Geleneksel Kültürü ile Türk Girit**, 3. Kitap: Toplum, İzmir: Nurdaş Yayını, 2008.

Göka, Erol, **Ölme: Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi**, İstanbul, Timaş Yayınları 2009.

Gönlübol, Mehmet ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919–1994)**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996.

Gönlübol, Mehmet; Sar, Cem, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası 1919–1938**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1997.

Hall, Stuart; Held, David; Thompson, Kenneth, **an Introduction to Modern Societies**, Open University, Polity Press, 1995.

Hortaçsu, Nuran, **Grup İçi ve Gruplararası Süreçler**, Ankara, İmge Yayınları, 1998.

İçduygu Ahmet; Sirkeci, İbrahim, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç hareketleri”, **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

İnal, Kemal, **Eğitim ve İktidar: Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler**, Ankara, Ütopya Yayınları, 2004.

Kara, Melike, **Girit Kandıye’de Müslüman Cemaati**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

Karakoç, Fulya Düvenci, “Bir Mübadele Kasabasının Göç Öncesi ve Sonrasındaki Durumu”, **Bursa'nın Zenginliği: Göçmenler**, Z. Dörtok Abacı (ed.), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayını, 2009.

Karakoç, Fulya Düvenci; Tunçdöken, Funda Düvenci, **Mudanya'nın Akdenizli Konukları Giritliler**, Bursa: Gaye Kitabevi, 2008.

Kaya, Ayhan; Şahin, Bahar, **Kökler ve Yollar Türkiye’de Göç Süreçleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

Kulaksızoğlu, Adnan; **Ergenlik Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

Macionis, John J, **Sociology**, New York: Prentice Hall, 1997.

Marshall, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, Bilim Sanat Yayınları 1999.

McQuail, Denis; Windahl, Sven; **İletişim Modelleri: Kitle İletişim Çalışmalarında**, İmge Yayınları, İstanbul, 2006.

Okumuş, Ejder, **Toplumsal Değişme Ve Din**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

Özer, Metin, **Unutulan Girit**, İzmir: Umay Yayınları, 2007.

Şenyapılı, Tansı, **Gecekondu**, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basımı, 1981.

Tekeli, İlhan, “Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi”, **Türkiye’de İçgöç Konferansı Bildiriler Kitabı**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998.

Tekeli, İlhan, **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

Tümertekin, Erol, **Türkiye’de İç Göçler**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968.

Türkaslan, Neslin, “Bursa’da Meskûn Bulgaristan Göçmenlerinin Ekonomik Durumları Üzerine Bir İnceleme”, **Toplum ve Göç**, Ankara, DİE Yayınları, 1997.

Uçarol, Rifat, **Siyasi Tarih (1789–1999)**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000.

Sürekli Yayınlar

Akça, Bayram, “Lozan Antlaşması’ndan Sonra Muğla Vilayeti’ne Gelen Balkan Muhacirlerinin İskânı Meselesi”, **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi (İlke)**, Güz 2008, Sayı 21.

Biol, Gülnar; Balcı, Şükrü, “Televizyon İzleme Motivasyonları ve Kültürleşme: Yabancı Uyruklu Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 28, 2010.

Çapa, Mesut, “Lozan’da Öngörülen Türk Ahali Mübadelesinin Uygulanmasında Türk Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti’nin Katkıları”, **AÜ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 2, 1988.

Değerli, Esra S., “Atatürk Dönemi Türk Yunan Siyasi İlişkileri”, **Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi**, Sayı 15, Ağustos 2006.

Ertan, Ece, Unutulmuş bir Göç ve Yurttaşlık Deneyimi: İlk Kuşak Göçmen Kadınlar ve Hollanda Türkiyeli Kadınlar Birliği, **Fe Dergi** 2, 2010.

Gönüllü, Müzeyyen, “Dış Göç”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 1, 1996.

Kılıçbay, Mehmet Ali, “Kimlikler Okyanusu”, **Doğu- Batı: Kimlikler**, Sayı. 23, Yıl. 6, Şubat-Mart-Nisan, 2003.

Rojas X. Urritia; Aday, L. A., “Framework for Community Assessment: Designing and Conducting a Survey in a Hispanic Immigrant and Refugee Community”. **Public Health Nursing**. 8:1, 1991.

Türkbağ, Ahmet, “Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu”, **Doğu Batı**, Kimlikler, Sayı 23, İstanbul, 2003.

Tezler

İbrikçi, Sevim Ş., **Köyden Kente Göçün Kadının Psikososyal Adaptasyonu Üzerine Etkileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1996.

Tokuş, Burçe. **Mudanya Zeytinbağı Eskipazar Caddesinde Tarihi Dokunun Analizi ve Rehabilitasyon Önerisi**, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

İnternet Kaynakları

“Mudanya Girit Danteliyle Dünyaya Tanıtılacak”, <http://www.bursa.bel.tr/mudanya-girit-danteliyle-dunyaya-tanitulacak/haber/8626/>, (01.03.2012)

Tılıç, Helga Rittersberger “Göç Dinamikleri ve Kadın”,
www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/Goc.../helga.ppt, (15.11.2011)
Türk Dil Kurumu, “Kültür”, www.tdk.gov.tr, (22.12.2011)

Diğer Kaynaklar

DESEM, **SPSS Ders Notları**, İzmir: DESEM Yayını, 2010.

EK 1

GÖRÜŞME FORMU

Sayın katılımcı,

Bu görüşme formu Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulacak “Girit Kökenli Mübadil Kadınlar Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Araştırma” (Bursa/Tirilye Örneği) isimli tez çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Lütfen sorularda kendinize uygun gördüğünüz seçeneği belirtiniz. Doğru ve içten cevap vermeniz araştırmamız için son derece önemlidir. Katılımınız ve katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Arzu Öztok Akay

- Yaşınız
- Cinsiyetiniz...kadın () erkek ()
- Doğum Yeriniz
- Zeytinbağı ()
- Girit adası ()
- Mudanya ()
- Bursa ()
- Diğer ()
- Medeni Durumuz: Evli () Bekâr () Boşanmış/dul ()
- Eğitim Durumunuz: Okuryazar değil ()
 - İlkokul ()
 - Ortaokul ()
 - Lise ()
 - Yüksekokul ()
 - Üniversite ()
 - Yüksek lisans ()

6. Mesleğiniz: Ev hanımı () Öğrenci ()

- Sporcu/sanatçı () Üst düzey yönetici ()
Kamu sektörü işçi () Özel sektör işçi ()
Kamu sektörü memur () Özel sektör memur ()
Büyük ölçekli ticaret () Tarım/hayvancılık ()
Üst düzey yönetici ()
Sanatçı/Sporcu ()
Uzmanlık gerektiren meslekler (Doktor, öğretmen, avukat vs)
Küçük ve orta ölçekli ticaret/ serbest meslek ()
Emekli ()
İşsiz ancak gelir sahibi () Nasıl?
Diğer (lütfen belirtiniz)

7. Zorunlu mübadele yıllarında büyükleriniz/ siz nereden geldiniz?

Girit Adası ()

Diğer (Serez-Yanya- Selanik-Kavala)

8. Kendinizi tanımlamak için aşağıdakilerden hangisi/hangileri size daha uygundur?

(Birden fazla belirtebilirsiniz)

Göçmen ()

Girit göçmeni ()

Zorunlu göçmen ()

Türk ()

Türkiyeli ()

Bursalı ()

Mudanyalı ()

Zeytinbağlı ()

Diğer (lütfen belirtiniz)

9. Anakaradan coğrafi özellikleri ile bağımsız olan Girit adasının, Anakaradan (Yunanistan) örf adet, dil, giyim kuşam vs. yönlerden farklılıkları olduğuna inanıyor musunuz? Varsa neler?

Evet ()

Hayır ()

10. Evinizde Giritçe/ Yunanca konuşuluyor muydu?

Evet ()

Hayır()

11. Aile büyükleri içerisinde Giritçe/ Yunanca konuşan kaç kişidir/kışiydi?

Hiç ()

1-2 ()

2-4 ()

5'ten fazla

12.Zorunlu mübadeleden önce Girit/ Yunanistan'da bulunan Türkler nasıl giyinirmiş?

13. Girit'te/ Yunanistan'da yaşanan dönemde düğün - doğum- cenaze'de Yunan örf adetleri mi uygulanmış?

Evet ()

Hayır ()

14. Girit'te yaşanan dönemde düğün - doğum- cenaze - gibi günlerde neler yapılmış?

15. Girit'te sünnet ve dini bayramları anlatır mısınız?

16. Girit/ Yunan Mutfağına özgü yemekler nelerdir?

17.Göç sırasında ve sonrasında devletin Giritli / Yunanistan'dan gelen mübadillere yeterince sahip çıktığını düşünüyor musunuz? Neden?

Evet ()

Hayır ()

18. Zorunlu göç ile gelenler Tirilye'ye kendi istekleri ile mi yerleşmişler? Yerleştikten sonra Türkçeyi nasıl öğrenmişler?

Evet ()

Hayır ()

19.Zorunlu göçten sonra uğraşılan meslek ve el sanatlarında değişiklik oldu mu?

20. Zorunlu göçten sonra kültür ve geleneklere adaptasyon konusunda sıkıntılar yaşanmış mı / yaşadınız mı? Nasıl? Hangi konuda?

Evet ()

Hayır ()

21.Göçmen olarak ayrımcılığa maruz kaldığınıza inanıyor musunuz? Hangi konularda?

Evet ()

Hayır ()

22. Sizinle aynı kültürel geçmişe sahip insanlar ile daha iyi anlaştığınızı düşünüyor musunuz? Neden?

Evet ()

Hayır ()

23. Aile olarak görüştüğünüz ve başınız sıkıştığında yardım isteyebileceğiniz kişiler kimdir?

Akrabalarım ()

Komşularım ()

Arkadaşlarım ()

24. Giritçe / Yunanca biliyor musunuz?

Evet ()

Hayır ()

25. Giritçe/Yunanca biliyorsanız nereden öğrendiniz?

Aile büyüklerinden ()

Kurs/okul ()

Diğer (lütfen belirtiniz)

26. İbadetinizi hangi dilde yapıyorsunuz?

27.Giritçe/Yunanca şarkı, mani, atasözü ve deyim biliyor musunuz?

Evet ()

Hayır ()

28. Hangi tür müzikleri dinliyorsunuz?

29. Evinizde büyüklerinizce Girit'ten/ Yunanistan'dan getirilmiş eşyalar var mı? Varsa nelerdir?

Evet ()

Hayır ()

30. Girit'teki/ Yunanistan kimliğinizi ortaya çıkaran giyim Şekline sahip olduğunuzu dŐŐnŐyor musunuz?

Evet ()

Hayır ()

31. Evde buranın yemeklerinden çok Girit/ Yunan mutfağını tercih ettiğinizi söyleyebilir misiniz? Neden?

Evet ()

Hayır ()

32. Aile bŐyŐklerinizden Girit/ Yunan kŐltŐrŐne ait pek çok bilgi edindiğinize inanıyor musunuz? Kimden edindiniz? Bu bilgiler nelerdir?

Evet ()

Hayır ()

33. Çocuklarınıza Girit'teki/ Yunanistan'daki yaşam ile ilgili yeterince bilgi verdiğinize inanıyor musunuz?

Evet ()

Hayır()

34. Hiç Girit'te / (Serez, Kavala, Selanik, Yanya) bulundunuz mu? Neden?

Evet ()

Hayır ()

35. Bir fırsat olsa Girit'te (Serez, Kavala, Selanik, Yanya) bulunmayı/ziyaret etmeyi ister miydiniz? Neden?

Evet ()

Hayır ()

36. Şuan bir şans verilse nerede Girit'te/ Yunanistan'da yaşamak ister misiniz? Neden?

Evet ()

Hayır ()

37. Lozan mübadele derneklerine üye misiniz? Faaliyetlerine katılır mısınız? Evet, ise dernek bünyesinde neler yapıyorsunuz?

Evet ()

Hayır ()

38. Evlilik tercihiniz aşağıdakilerden hangisi ile gerçekleşti?

Karadenizli ()

Girit göçmeni ()

Kastamonulu ()

Kavalalı ()

Selanikli ()

Serezli ()

Diğer ()

39. Nasıl evlendiniz?

Kaçtım ()

Severek evlendik ()

Görücü usulü ()

Diğer ()

40. Evlilik tercihinizi kendiniz mi yaptınız?

Evet ()

Hayır ()

41. Çocuklarınızın kız ya da erkek olması sizin için önemli midir? (cevabına göre evet ise neden?)

Evet ()

Hayır()

42. Eşinize sormadan çarşıya / gezmeye çıkar mısınız? Neden?

Evet ()

Hayır ()

43. Eşinize sormadan alışveriş yapar mısınız? Neler alırsınız?

Evet ()

Hayır ()

44. Aile bütçesine katkı sağlıyor musunuz? Nasıl?

Evet ()

Hayır ()

45. Üzerinize kayıtlı taşınır ya da taşınmaz mal var mı? Varsa neler?

Evet ()

Hayır()

46. Aile içinde önemli kararları siz verebilir misiniz? Neden ve nasıl verirsiniz?

Evet ()

Hayır ()

47. Denize girer misiniz? Neden?

Evet ()

Hayır ()

48. Denize nasıl girersiniz?

49. Araba kullanır mısınız? Neden?

Evet ()

Hayır ()

50. Eşiniz vefat ederse evlenir misiniz? Neden?

Evet ()

Hayır()

51. Paralı gün yapıyor musunuz? Kimler katılıyor? Neden?

Evet ()

Hayır()

52. TV dizilerini takip eder misiniz?

Evet ()

Hayır ()

53. Hangi dizileri izliyorsunuz? Neden?

54. Tıbbı tedavi dışında şıfa için yapılan usul ve uygulamaları doğru buluyor musunuz?

Bunlar nelerdir?

Evet ()

Hayır ()

55. Fal baktırır mısınız? Neden?

Evet ()

Hayır ()

56. Nazara inanır mısınız? Neden?

Evet ()

Hayır ()

57. Nazar değdiğinde ne yaparsınız?

Anketimiz sona erdi, teşekkürler

EK 2

KAYNAK KİŞİ VE KATILIMCI LİSTESİ

Mudanya Lozan Mübadilleri Derneği Başkanı Türker

Tirilye Belediye Başkanı Ali Turan

Tirilye Camişerif Mahallesi Rıfat Us

Tirilye/Enverpaşa Mahallesi Süleyman Alkız

Tirilye / Halilbey Mahallesi Musa Gökçedağ

Tirilye / Niyazibey Mahallesi Yakup Erkan

Talatbey Mahallesi Nazmi Alemdar

Talatbey Mahallesi Nazmi Alemdar ile yapmış olduğumuz görüşmeler sonunda verdikleri Kaynak kişi ve katılımcı listesi aşağıdaki gibidir.

KADINLAR

- Hatice Baysal, **Girit Göçmeni**, 86 (09.09.2011'de görüşüldü)
- Hatice Tomris Sert, **Girit Göçmeni**, 90 (09.09.2011'de görüşüldü)
- Kemaliye Kara, **Girit Göçmeni**, 65(19.09.2011'de görüşüldü)
- Ayşe Bilge, **Girit Göçmeni**, 75 (19.09.2011'de görüşüldü)
- Hasbiye Verim, **Girit Göçmeni**, 68 (12.10.2011'de görüşüldü)
- Nurten Turhan, **Girit Göçmeni**, 55 (19.09.2011'de görüşüldü)
- Ülfet Özen, **Girit Göçmeni**, 53 (09.09.2011'de görüşüldü)
- Kemaliye Türker, **Girit Göçmeni**, 45 (19.09.2011'de görüşüldü)

- Meral Ertokat, **Girit Göçmeni**, 54 (27.09.2011’de görüşüldü)
- Ayşe Kara, **Girit Göçmeni**, 43 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Kemaliye Türker, **Girit Göçmeni**, 35(19.09.2011’de görüşüldü)
- Elif Baysal, **Girit Göçmeni**, 33 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Kemaliye Bildik, **Girit Göçmeni**, 28 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Tomris Gedik, **Girit Göçmeni**, 20 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Selma Baytekin, **Girit Göçmeni**, 21 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Vasfiye Bilen, (Diğer)**Kavala Göçmeni**, 60 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Mehibe Erdil, (Diğer)**Kavala Göçmeni**, 86 (11.10.2011’de görüşüldü)
- Nuran Tuncel, (Diğer)**Kavala Göçmeni**, 65 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Selda Hasret, (Diğer) **Serez Göçmeni**, 57 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Hatice Gökova,(Diğer) **Yanya Göçmeni**, 58 (13.10.2011’de görüşüldü)
- Ayşe Kasap, (Diğer) **Yanya Göçmeni**, 35 (14.10.2011’de görüşüldü)
- Emel Dörok, (Diğer) **Selanik Göçmeni**, 37 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Kemaliye Halis, (Diğer) **Selanik Göçmeni**, 40 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Gönül Vatansever (Diğer) **Yanya Göçmeni**, 45 (01.11.2011’de görüşüldü)
- Ayşe Tezel, (Diğer) **Serez Göçmeni**, 53 (12.09.2011’de görüşüldü)
- Sevim Şimşir, (Diğer) **Serez Göçmeni**, 22 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Kamuran Ok , (Diğer) **Yanya Göçmeni**, 35 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Kemaliye Dertli, (Diğer)**Serez Göçmeni**, 33 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Nazmiye Urgan, (Diğer) **Selanik göçmeni**, 35 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Ayşegül Bilen, (Diğer) **Kavala Göçmeni**, 25 (19.09.2011’de görüşüldü)

ERKEKLER

- Kemal Şimşir, **Girit Göçmeni** , 58 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Hüseyin Kara, **Girit Göçmeni**, 65 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Mehmet Kara, **Girit Göçmeni**, 86 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Hasan Korkmaz, **Girit Göçmeni**, 95 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Hüseyin Türker, **Girit Göçmeni**, 58 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Haydar Gürsoy, **Girit Göçmeni**, 40 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Ahmet Bahçivancı, **Girit Göçmeni**, 55 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Ali Baytekin, **Girit Göçmeni**, 43 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Kemal Ok, **Girit Göçmeni**, 38 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Ahmet Verim, **Girit Göçmeni**, 53 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Mustafa Özen, **Girit Göçmeni**, 20 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Soner Kara, **Girit Göçmeni**, 25 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Ömer Bilen, **Girit Göçmeni**, 33 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Hasan Karaman, **Girit Göçmeni**, 35 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Kemal Sarsılmaz, **Girit Göçmeni**, 27 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Ali Dağaltı, (Diğer) **Selanik Göçmeni**, 65 (10.10.2011’de görüşüldü)
- Ali Urgan, (Diğer) **Selanik Göçmeni**, 93 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Hikmet Esen, (Diğer)**Selanik Göçmeni** ,78 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Harun Dizer, (Diğer) **Kavala Göçmeni**, 77 (18.10.2011’de görüşüldü)
- Kemal Kaya, (Diğer) **Kavala Göçmeni**, 92 (19.09.2011’de görüşüldü)
- Celal Sönmez (Diğer) **Serez Göçmeni**, 53 (19.09.2011’de görüşüldü)

- Serdar Bildik (Diğer) **Serez Göçmeni**, 45 (18.10.2011'de görüşüldü)
- Halim Hasret (Diğer) **Yanya Göçmeni**, 55 (18.10.2011'de görüşüldü)
- Kemal ap (Diğer) **Yanya Göçmeni**, 38 (19.09.2011'de görüşüldü)
- Ergün Yılmaz(Diğer) **Kavala Göçmeni**, 43(19.09.2011'de görüşüldü)
- Ercan Elik (Diğer) **Kavala Göçmeni**, 35 (18.10.2011'de görüşüldü)
- Tuğrul Koşar (Diğer) **Kavala Göçmeni**, 32 (18.10.2011'de görüşüldü)
- Nazmi Değer (Diğer) **Serez Göçmeni**, 26 (18.10.2011'de görüşüldü)
- Kemal Vatan (Diğer) **Kavala Göçmeni**, 20 (19.09.2011'de görüşüldü)
- Servet Kazan(Diğer) **Yanya Göçmeni**, 34 (19.09.2011'de görüşüldü)

EK 3

MUDANYA'YA YERLEŞEN GİRİTLİ AİLELERİN LAKAPLARI

Abdülleko	Cici	Haşası
Abidinaç	Conculi	Hatilobramena
Ademaç	Curlo	Haydaraci
Ağriyanos	Çaferina	Haydaraçi
Ajinamos	Çifni	Hayderena
Aksediyanos	Çagali	Hilmaro
Aksilyanos	Çiceko	Horholo Hüseyin
Alacakis	Çikidani	Horofilakoz
Aleksandros	Çimuli	Hos
Ali Baba	Dağ Hasan	Hrisula
Aliroz	Dalako	Humarac
Anifadu	Dedelopulez	Hüsnü Efendi
Arap Kara	Dedezaci	İmaci
Arap Kazım	Değirmeci	İslam
Arapağu	Demirci	İsmailaki
Arasluz	Demirena	Jenentali
Arisohorit	Demirena Sait Ağa	Jeramet
Arnavutoglu	Derviş Hasanena Koocinu	Kabsu
Arostari	Dervişali Brunaki	Kabuzi Hüseyin
Asproli	Deveci	Kadiferena
Astristsanos	Diniler	Kadina
Ayvilasunos	Duduzade	Kakaralina
Aziz Ağa	Efelaç	Kakolaç (kemik)
Aziz Efendaç	Elmaso İbrahim	Kakotiri
Azizaki	Engloz Hasan	Kakutaç
Baba Sait	Eskicinu	Kalasa
Babaloro	Fafuti	Kalilyanos
Baialeko	Favraciz	Kanberaki
Bakirus	Fehimacı	Kanupena
Baloma	Fescizade	Kapaçelli
Bebelyoz	Fraricali	Kapetuna
Bedevi	Frizacis	Kapucinel
Begamı	Ftazmuz	Karaarslanlar
Begülaç	Fuda Cafer	Karavana Augulu
Berberi	Gazanoz	Kasabalı

Bibiçilev	Gazoteneka	Katarto
Bismillahi	Gongo	Kavecina
Blavo	Gunarasani	Kavuri
Brağulaç	Ğazozanoz	Kayapi
Bubulaki	Hacaki	Kaymatu Kaymen
Burbala	Halosonilivez	Kazanakiz
Burdulço	Hançer	Kazanalı
Celep Doguni	Hanyozitis	Kazancakiles
Cemalaki	Harcarakı	Kırdi Senaç
Cıbici	Hasağa	Klaraç
Klarom	Mıhoz Hüseyin	Selimaç
Klulura B'avo	Miha Hüseyin	Skekoz İbrahim
Kodelemac	Miholiç Selim	Piralacilez Cıkadi
Koliba İbrahim	Mimiso Ahmet	Pnsfinga
Krıhini	Minici	Psilac
Kulma	Mukaviyanalar	Ragolina
Koçini	Mula	S ğano Hüseyin
Kodasan i	Mularu Hüseyin	Sabunki
Kodozmni	Mulo Ali	Saluha
Kokoro	Mustacep	Salariz Hasan
Konti Mehmet	Mustaka Mehmet	Sasaç
Koraka Sait	Mutaf	Sekiz Tekerlek
Kubi	Muzura	Sfakti Hasan (kasap)
Kucafti	Nerulaz	Skolorinisa
Kumaç	Nistasi Hüseyin	Skopalaç
Kurluna	Palaz	Skura Mustafa
Kurulaki	Papucali	Softazade
Kutup Hasan	Para misac:	Spinolacitiler
Laka	Pasti	Stiyakaç
Kusamulat	Nistiko	Stravadem (köy ismi)
Kutru	Nuri Efendizadeler	Strubaci
Labuzo	Panı	Su m i beğaç
Lağuanos	Papiler	Sufi Muratakeyn
Lanzo	Papucuzade	Sultan Cemali
Latif Hasan	Partali	Surabi İbrahim
Lihnos Mustafa	Patuha	Suvararapi
Lilariz İbrahim ağa	Peci	Şadi
Lolacı	Papulac	Şehenalav
Lululi	Pasi Ali Ağa	Şerif ak i

Luluvilcr	Pazvant Kazım	Şerifali
Makra	Pedim	ŞincÜll
Makrolaç Ahmet Efendi	Pina Zehra	Şiroz Mercan
Mavcevali	Pitaraçi	Şorfoz
Makrolailer	Psanu	Şuçüraciler
Manefadu	Rafetaç.	Şütçü
Mavravi	Rulaç	Tabac
Mavro İbrahim	Pazvant Şefket	Tabakaç
Meğanakoz Mustafa	Pervolari	Tabakaçi
Melahnino	Pilonozit	Tefelanos
Meleko	Pirunakiz	Tefikaç
Memetaçi	Prici Mustafa	Tenekeçinez
Meraboli	Psimulac	Tetikaçi
Mercanağa	Rızal.ıç	Tihtaci
Mesanoz	Sakaiaç.	Tosunaki
Mevlühhan Selu	Sangalango	Tosunaki Nuri Efendi
Tosunaki topal Mehmet		
Tulupa Mustafa Dayı		
Vajonit		
Venaceroz Ali		
Vrakaç Gülegüle		
Zekeriyopulas		
Turkoçaler		
Umacı		
Dukaci		
Eminuru		
Fafa		
Üvorvera		
Vajanitali		
Vasko		
Vasyanos		
Visanos Hasan		
Vrakula Ali		
Zilyanos		
Vrakaç		
Yakonar Hüseyin		